

Πέτρος ὁ Κναφεὺς
Ὁ «Διονύσιος» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων

Βλασίου Ἰω. Φειδᾶ*

ΠΡΟΛΟΓΟΣ

*Συμπεράσματα τῆς διεθνοῦς ἔρευνας πέντε αἰῶνων
γιὰ τὴν ταυτότητα τοῦ συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων*

Οὐδεμία ὑπόθεση μέχρι σήμερον φαίνεται νὰ μπορεῖ νὰ ἐπιβάλλῃ μία τέλεια ἀπόδειξη πέντε αἰῶνων (ΙΕ'-Κ' αἰ.) γιὰ τὸν ἀνώνυμο συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Ἐν τούτοις, οἱ κριτικὲς ἐργασίες δὲν ἦσαν μάταιες, γιὰτὶ προσέφεραν τελικῶς μία ὁμόφωνη συμφωνία ὡς πρὸς τὶς προϋποθέσεις, στὶς ὁποῖες πρέπει νὰ ἀφοσιωθοῦν ἐφ' ἑξῆς οἱ ὁποιοσδήποτε προσπάθειες γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα τους. Τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα δὲν εἶναι δυνατὸν νὰ ἔχουν συγγραφῆ πρὶν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰ. (*sic*), ἐπειδὴ δηλώνουν ἀναμφιβόλως τὴν ἐπίδραση τοῦ Πρόκλου (*sic*), ἐνῶ ἀναφέρουν σαφῶς τὴν ἀνάγνωση τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως στὴ θεία Λειτουργία (*sic*). Εἶναι ἐπίσης πιθανὸν ὅτι ἡ χριστολογικὴ διδασκαλία τους δὲν εἶναι ἄσχετη πρὸς τὴ σχετικὴ ὁρολογία τοῦ Ἐνωτικοῦ (482).

Ὡς πρὸς τὰ οὐσιώδη εἶναι σαφὲς ὅτι ἡ συμφωνία ἐπιτεύχθηκε μὲ τὰ συμπεράσματα, τὰ ὁποῖα προέτεινε ὁ Stiglmayr τὸ 1895. Εἶναι ὅμως δυνατὸν νὰ ὀρισθῇ σαφέστερα ὁ χρόνος ἐμφανίσεως τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων καὶ νὰ μειωθοῦν περισσότερο οἱ ὑφιστάμενες σήμερον δυσκολίες γιὰ τὴν ταύτιση τοῦ συγγραφέα τους; Κατὰ τὴ γνώμη μας, δὲν εἶναι ἀπολύτως ἀναγκαῖο νὰ ὑποθέσουμε ἓνα μεγάλο χρονικὸ διάστημα

* Ὁ Βλάσιος Ἰω. Φειδᾶς εἶναι Ὁμότιμος Καθηγητὴς τῆς Θεολογικῆς Σχολῆς τοῦ Ἐθνικοῦ καὶ Καποδιστριακοῦ Πανεπιστημίου Ἀθηνῶν.

μεταξὺ τῆς συντάξεως καὶ τῆς ἐμφανίσεως τῶν ἔργων αὐτῶν. Ἡ ἀναφερόμενη στίς «θεῖες γραφές» καὶ στίς «παλαιές ἀποκαλύψεις» παράδοση, μυστηριωδῶς ἐμφανισθεῖσες, μυστηριωδῶς ἀφανισθεῖσες καὶ μυστηριωδῶς ἀνευρεθεῖσες, εἶναι πράγματι πολὺ διαδεδομένη στὴ χριστιανικὴ ἀρχαιότητα, ὅπως εἶναι ἐπίσης καὶ στὴν εἰδωλολατρικὴ ἀρχαιότητα, ὥστε νὰ μπορεῖ κανεὶς νὰ τὴν ἀποδεχθῆ εὐλόγως.

Στὴν περίπτωσι λοιπὸν τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων φαίνεται ὅτι μόνον ἓνα θεμελιωμένο ἐπιχείρημα θὰ μποροῦσε νὰ ἐπιβεβαιώσῃ τὴ διαίσθησή μας. Στὴν περίοδο ὅμως αὐτῆ τῶν φανατικῶν ἐρίδων γιὰ τὴ «μία» ἢ γιὰ τίς «δύο φύσεις» τοῦ Σωτῆρος, ἀντιλαμβάνεται κάποιος ὅτι ἡ μαρτυρία τοῦ Ἀρεοπαγίτου δὲν προβλήθηκε ἀμέσως μόλις ἔγινε γνωστὴ. Ἄλλωστε τὸ πάθος, μὲ τὸ ὁποῖο κατέφυγαν οἱ μονοφυσίτες στὴ Διάσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (533), καθὼς ἐπίσης καὶ τὸ ἐπιδειχθὲν ἀπὸ τοῦς ὀρθοδόξους ἴδιο ἀντίθετο πάθος, γιὰ νὰ ἐκθέσουν καὶ νὰ ἐρμηνεύσουν μὲ τὴ δική τους ἀποψη τὴ «διονυσιακὴ χριστολογία», εἶναι ἐξαιρετικὰ σημαντικά, κατὰ τοῦς Stigmayr, E. Honigmann, H.-Ch. Puech κ.ἄ.¹

Ὅποιοιδήποτε ὅμως καὶ ἂν εἶναι οἱ ἀληθεῖς προθέσεις τοῦ ἀνώνυμου συγγραφέα τους καὶ ἀναμφιβόλως λόγῳ τῆς ψευδοαποστολικότητάς του, ἡ πολεμικὴ τάσι τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἐκφράσθηκε ὡς μία πολὺ αἰφνιδιαστικὴ, πολὺ ἔντονη καὶ πλασματικῶς πολὺ ἀποφασιστικὴ στά μάτια ὄλων, ὥστε τὰ ἔργα αὐτὰ νὰ μποροῦσαν νὰ παραμείνουν σὲ λήθαργο γιὰ μεγάλο χρονικὸ διάστημα. Αὐτὸς εἶναι ὁ λόγος γιὰ τὸν ὁποῖο ὀρίσαμε προθύμως τὸν χρόνο τῆς συντάξεως τῶν ἔργων αὐτῶν στὴν περίοδο, ἢ ὁποία ἦταν ἀμέσως προηγούμενη τῆς πρώτης χρησιμοποίησέως τους στὴν ἐνωτικὴ Διάσκεψιν τῆς Κωνσταντινουπόλεως (533), στίς δύο τελευταῖες δεκαετίες τοῦ Ε' αἰ., ἤτοι πρὶν ἢ καὶ μετὰ ἀπὸ τὸ ἔτος 510, συμφώνως πρὸς τὴ γνωστὴ χρονολογία τῆς τρίτης Ἐπιστολῆς τοῦ Σεβήρου πρὸς τὸν ἡγούμενον Ἰωάννη.

Ὁ ἀνώνυμος λοιπὸν συγγραφεὺς τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, τὸν ὁποῖο πολλοὶ ἱστορικοὶ ἢ θεολόγοι² ἐντάσσουν στοὺς κύκλους τῶν μονοφυσιτῶν, πράγματι ἦταν ὁ πρῶτιστα καὶ συνήθως ἐπικαλούμενος ἀπὸ αὐτοῦς. Ὡστόσο, δὲν φαίνεται νὰ ἦταν ἓνας φανατικὸς μονοφυσίτης κατὰ τὸν

1. J. Stigmayr, *Das Aufkommen*, σσ. 45-90· E. Honigmann, *Pierre l'Ibérien*, σσ. 6-8· H.-Ch. Puech, *Liberatus de Carthage*, σσ. 29-39 κ.ἄ.

2. Stigmayr, Honigmann κ.ἄ.

τύπο τοῦ Πέτρου τοῦ Ἰβηρίτου (441-491), οὔτε ἕνας μονοφυσίτης κατὰ τὸν τύπο τοῦ Σεβήρου (465-538). Βεβαίως, ὁ Διονύσιος τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων δὲν ἀποδέχθηκε δουλικῶς τὴν ὀρολογία τοῦ Ἐνωτικοῦ (482), ὅπως παρατήρησε ὀρθῶς ὁ G. Pera, μὲ τὸν ὁποῖο θὰ συμφωνούσαμε προθύμως. Ἄλλωστε, εἶναι ὁ τρόπος του νὰ μὴν ἐπαναλαμβάνη κατὰ γράμμα ὁποιαδήποτε συνοδικὴ διατύπωση, ὁποιαδήποτε λειτουργικὴ φράση, ποὺ ὅμως τὶς μεταθέτει, μόνον ὅταν μπορεῖ, σὲ μυστηριακὰ ἢ καὶ σὲ δογματικὰ δεδομένα, μὲ τὸ γνωστὸ του μυσταγωγικὸ καὶ νεοπλατωνικὸ πλαίσιο.

Συνεπῶς, ὁ Διονύσιος τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων μεριμνᾷ, περισσότερο ἀπὸ τὴν ὁποιαδήποτε διαφωνία γιὰ τὴ «μία» ἢ τὶς «δύο φύσεις» τοῦ Χριστοῦ, νὰ προβάλῃ τὴν Ἐνανθρώπηση τοῦ Λόγου ὡς μία «πρόοδον» τοῦ ἑνὸς θεοῦ στὸν τομέα τῆς πολλαπλότητος καὶ τῆς φθορᾶς, στὸν ὁποῖο προσφέρει μία σωτηρία καθάρσεως, φωτισμοῦ καὶ ἐνότητος. Προφανῶς, τὸ θέμα τῆς ἀναγωγικῆς αὐτῆς ἐπιστροφῆς (ἐπιστροφή, ἀναγωγή) εἰσάγεται συμφώνως πρὸς ἕνα φιλοσοφικὸ νεοπλατωνικὸ ἢ καὶ πρὸς ἕνα πλασματικὸ γνωστικὸ σχῆμα, προσαρμοσμένο μάλιστα στὸ σχῆμα τόσο τῆς πτώσεως τοῦ ἀνθρώπου, ὅσο καὶ τῆς φιλευσπλαγχνίας καὶ συγκαταβάσεως τοῦ Θεοῦ.

Ὁ ἀνώνυμος λοιπὸν συγγραφέας τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἐπηρεασμένος ἀπὸ τὶς ὁμοιότητες καὶ τὶς συγκλίσεις μὲ τὴ φιλοσοφικὴ ἢ καὶ τὴν ἑτερόδοξο θρησκευτικὴ σκέψη, δὲν φαίνεται νὰ τρέφῃ ὁποιαδήποτε ἄλλα αἰσθήματα ἢ ἄλλες προσωπικὲς φιλοδοξίες, κατ' ἀναφορὰν ὅμως πάντοτε πρὸς τὶς ἀντίπαλες μονοφυσιτικὲς ἢ δυοφυσιτικὲς αἰρετικὲς ομάδες τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖες διαιροῦσαν τὴν Ἐκκλησία, ἀφοῦ ἐπιθυμεῖ εὐκρινῶς τὴν εἰρήνην καὶ μισεῖ τὴν πολεμικὴν ἀντίθεση (Ἐπιστολὲς 6 καὶ 7), γι' αὐτὸ θεωρεῖ τὸν ρόλο του ὡς ἕναν ρόλο εἰρηνοποιοῦ ἢ διαλλακτικοῦ μεσολαβητοῦ.

Ὡστόσο, ἡ πρόθεσή του αὐτὴ ἐξηγεῖ ἀναμφιβόλως καὶ τὴν ἐπιλογή τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα νὰ μὴν ἐπαναφέρῃ στὸ προσκήνιο τῶν θεολογικῶν ἐρίδων οὔτε τὶς στασιαζόμενες δυοφυσιτικὲς δογματικὲς διατυπώσεις («ἐν δύο φύσεσιν») τῶν χαλκηδονίων τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, οὔτε τὶς διατυπώσεις τῶν ἀντιχαλκηδονίων μονοφυσιτῶν («μία φύσις») καὶ ἴσως οὔτε τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήωνα (482), οἱ ἀκραῖοι ὑπερασπιστὲς τοῦ ὁποίου προκαλοῦσαν συνήθως τὴ δυσφορία καὶ τῶν δύο ἀντιπάλων

παρατάξεων, τις όποιες ήθελε ειλικρινώσ νά συμφιλιώση. Η σαφής λοιπόν προσήλωσή του στούς ένωτικούσ έκκλησιαστικούσ σκοπούσ του Ένωτικου ήταν εύλογη, άλλ' όμως χωρίς τις θεολογικές του διατυπώσεις, άφοϋ άπαξίωναν τούς δικούσ του στόχουσ, για τούς όποιούσ προβλήθηκαν, καίτοι τó Ένωτικόν ήταν ίσως ένα άπό τά κριτήρια έρμηνείας τής Διονυσιακής Χριστολογίας.

Συνεπώσ οί όροι, με τούς όποιούσ έκφράσθηκε ή χριστολογική αύτή διδασκαλία τών άρχιεπισκόπων Άλεξανδρείας Άθανασίου και Κυρίλλου, περιβλήθηκαν σκοπίμωσ άπό τόν άνώνυμο συγγραφέα τών Άρεοπαγιτικών έργων, χωρίς όμως νά έκπλήσεται κανείς, με ένα σαφώσ άντικλασικό χαρακτήρα, άνάλογο άκόμη και για όποιον προσπαθοϋσε νά τόν όδηγήση σέ μία σαφέστερη προοπτική για τó πρόβλημα τής «μιάσ» ή τών «δύο φύσεων» του Χριστού. Ό Διονύσιος λοιπόν τών Άρεοπαγιτικών έργων δέν ήθελε νά είναι και όπωσδήποτε δέν θά μπορούσε νά είναι ένας φανατικός θεολόγος στο θέμα τής Χριστολογίας. Όστόσο, άπό μία άπρόβλεπτη άντιστροφή τών πραγμάτων, καίτοι αύτή ήταν εύεξήγητη, τó ειδικώτερο προνόμιο τής ψευδο-αποστολικότητάς τους άφύπνισε τόν έντονο φανατισμό και τών δύο άντιπάλων παρατάξεων, έπειδή τόν ήθελαν, καθεμία άπό αύτέσ με τή δική της πλευρά, νά προβάλουν «μαθητή» του άποστόλου Παύλου Διονύσιο τόν Άρεοπαγίτη μεταξύ τών άύθεντικώτέρων έκπροσώπων τους.

Υπό τήν προοπτική λοιπόν αύτή τής πλασματικής άποστολικής «ψευδωνυμίας», ήταν εύνόητη και ή διαπίστωση, χωρίς όμως νά προκρίνονται τά άποτελέσματα τών μελλοντικών σχετικών μελετών, ότι θά ύπάρξη άναμφιβόλως ό άναγκαίος τόπος για νά μήν άναμένουμε τή σημαντική αύτή έπιθυμητή μελέτη άποκλειστικά και μόνο άπό τά άκραία μονοφυσικά περιβάλλοντα για τήν πραγματική ταυτότητα του ψευδο-Διονυσίου. Άλλωστε, ή προσωπικότητά του, όπως έπίσης και ή διδασκαλία του, δέν άφήνουν περιθώρια νά έκφρασθῆ, κατά τρόπο άπολύτως ίκανοποιητικό, ή τυχόν ένταξή του στο πλαίσιο μιάσ συγκεκριμένης θεολογικής παρατάξεως, ή όποία θά μπορούσε νά συνθέση συγχρόνως τή δογματική άυστηρότητα, τόν πολεμικό ζήλο και ίσως τήν πολιτική φιλοδοξία³.

3. *Dictionnaire de Spiritualité*, vol. III, Paris 1957, σσ. 255-257.

ΕΙΣΑΓΩΓΗ

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι τόσον ἡ ἄκριτη ἀποσύνδεση τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἀπὸ τον Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα, ὅσο καὶ ἡ προφανῶς πλασματικὴ σύνδεσή τους μὲ τὸν ἅγιο Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη ὑπῆρξαν εὐεργετικὲς ὄχι μόνο γιὰ τὴ διάσωσή τους, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴ σταδιακὴ ἔνταξή τους στὸν ἐσώτατο πυρῆνα τόσο τῆς πατερικῆς παραδόσεως, ὅσο καὶ τῆς ὄλης μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε, ἦσαν εὐρύτατα διαδεδομένες καὶ οἱ προαναφερθεῖσες γνωστὲς σημαντικὲς καινοτομίες τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρο τοῦ Κναφέα, ἰδιαιτέρως δὲ ἡ εἰσαγωγή στὴ Χριστολογία τοῦ ἀμφισήμου ὄρου «θεανδρική ἐνέργεια» καὶ ἡ προσθήκη στὸν Τρισάγιον ὕμνον τῆς ἀσαφοῦς φράσεως «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», μὲ σαφῶς χριστολογικὴ ἔννοια. Ἐν τούτοις, οἱ σοβαρὲς αὐτὲς χριστολογικὲς καινοτομίες, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἔκαναν ὀξύτερες τὶς ἀντιπαραθέσεις τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ προκάλεσαν νέες χριστολογικὲς ἔριδες (Θεοπασχητισμὸ, Ἀφθαρτοδοκητισμὸ, Μονοενεργητισμὸ, Μονοθελητισμὸ κ.ἄ.).

Οἱ ἔριδες ὅμως αὐτὲς ἔφεραν πάλι στὸ προσκῆνιο τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, ἀφοῦ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι τὰ χρησιμοποιοῦσαν πάντοτε ἐναντίον τόσο τῆς νεστοριανίζουσας «δυοφυσικῆς ὀρολογίας» («ἐν δύο φύσεσιν») τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), ὅσο καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης (440-461) γιὰ τὴν ἀθέτηση τῆς ὑποστατικῆς ἐνώσεως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ καὶ τὴ μετάθεσή της στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Βεβαίως, τὸ Ἐνωτικὸν τοῦ Ζήνωνα (482), τὸ ὁποῖο εἶχε ὑπογράψει καὶ ὁ μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς, εἶχε ἀποφύγει ὁποιαδήποτε ἀναφορὰ τόσο στὴ δυοφυσικὴ ἢ τὴ μονοφυσικὴ ὀρολογία ὅσο καὶ στὸν Τόμο τοῦ Λέοντος Ρώμης, ὅπως ἄλλωστε καὶ στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, τὰ ὁποῖα –ὅπως θὰ δοῦμε– εἶχε ὁ ἴδιος ἐπεξεργασθεῖ στὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488) γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὴν τελικὴ τους μορφή.

Ὡστόσο, διατήρησε σὲ αὐτὰ τὸν στασιαζόμενον ἀπὸ τοὺς χαλκηδονίους καινοφανῆ ἀμφισήμο ὄρο «θεανδρική ἐνέργεια», ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἔθιγε τὴ Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ἀφοῦ δὲν ἀπέκλειε μίαν δυοφυσικὴ ἔρμηνεία τοῦ ὄρου αὐτοῦ, καίτοι συνδεόταν

πλέον με τὸν ἅγιο Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη καὶ ὄχι βεβαίως με τὸν ἐπώνυμο εἰσηγητὴ τοῦ ὅρου καὶ ἀνώνυμο συντάκτη τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων Πέτρο τὸν Κναφέα. Βεβαίως, ἡ Ε΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδος (553) ἀγνόησε τὸν ἀσαφῆ αὐτὸ ὄρο (θεανδρική ἐνέργεια) στὸν δογματικὸ τῆς Ὅρου, καίτοι ἐρμήνευσε τὸν δογματικὸ Ὅρο τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου με γνώμονα τόσο τὴ Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅσο καὶ τὴ σχετικὴ ὀρολογία τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήωνα (482).

Συνεπῶς, τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα παρέμειναν ἀλώβητα, ὅπως εἶδαμε, στὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση καὶ προβλήθηκαν ὡς μία αὐθεντικὴ ἔκφραση τῆς ἀποστολικῆς παραδόσεως, κατ' ἀναφορὰν πάντοτε πρὸς τὸν μαθητὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου «θεῖον Διονύσιον» τὸν Ἀρεοπαγίτη, τόσο γιὰ τὴν ἐρμηνεία τοῦ μυστηρίου τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας, ὅσο καὶ γιὰ τὴ βίωσή του ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στὴν ὅλη μυστηριακὴ καὶ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, με ἐπίκεντρο πάντοτε τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἄλλωστε, στὴ θεία Λειτουργία ἀνακεφαλαιώνεται, με αἰσθητὸ μάλιστα τρόπο καὶ σὲ λειτουργικὸ χρόνο, τὸ ὅλο μυστήριον τόσο τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου, ὅσο καὶ τοῦ ὄλου Ἐπιγείου βίου τοῦ Χριστοῦ, μέχρι τὴν ἀνάληψή Του στοὺς οὐρανοὺς, με τὴ συνεργία πάντοτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, ἡ ὅλη τελετουργία τῆς θείας Λειτουργίας, με τὴν ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐξέφραζε τὴν ἄρρηκτη καὶ ἀλληλέγγυα σχέση τῆς τελουμένης ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο ἐπίγειας θείας Λειτουργίας με τὴν αἰώνια καὶ ἄληκτη Λειτουργία στὸ οὐράνιον θυσιαστήριον. Στὸ θυσιαστήριον ὅμως αὐτὸ θύτης, θῦμα καὶ θυσιαστήριον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ προσδέχεται τὰ προσαγόμενα καθαγιασμένα τίμια δῶρα ὅλων τῶν ἐπιγείων θείων Λειτουργιῶν, με τὴ μυστικὴ μάλιστα ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ὥστε νὰ ἐνωθοῦν στὸ αἰώνιο ἱστορικὸ σῶμα Του καὶ νὰ γίνουν οἱ μετέχοντες σὲ αὐτὲς εὐλαβεῖς πιστοὶ μέτοχοι τῆς θείας χάριτος καὶ «κοινωνοὶ θείας φύσεως»⁴.

Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι ὁ ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς, ὡς συντάκτης τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, στὰ δύο σημαντικὰ σχετικὰ κεφάλαιά τους, ἦτοι τόσο «Περὶ τῆς Οὐρανίας

4. Β' Πέτρου, 1, 4. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλησιολογία μεταξὺ Χριστολογίας καὶ πνευματολογίας ὑπὸ τὸ φῶς τῆς πατερικῆς παραδόσεως, Ἀθήναι 2018, σσ. 37-133.

Ἱεραρχίας», ὅσο καὶ «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας», εἶχε ὡς κοινὸ καὶ ἀδιαμφισβήτητο ἔρεισμα τὴν ἤδη καθιερωμένη Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε στοὺς δογματικοὺς Ὅρους τῶν Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικῶν συνόδων (431, 451). Ὡστόσο, οἱ δύο αὐτοὶ δογματικοὶ Ὅροι τοὺς προκάλεσαν νέες καὶ ἐπικίνδυνες θεολογικὲς συγχύσεις μὲ τὴν ἀκριτὴ ἀπόρριψη τῶν σημαντικῶν κυριλλικῶν ὄρων «μία φύσις» καὶ «ὑποστατικὴ ἔνωσις» τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ «ἐξ ἄκρας συλλήψεως». Συνεπῶς, ἡ προφανῆς ἀσάφεια τῶν θεολογικῶν αὐτῶν συγχύσεων προκάλεσε τὶς ὀξύτερες ἀντιπαραθέσεις τῶν ὑποστηρικτῶν (χαλκηδονίων) καὶ τῶν πολεμίων (ἀντιχαλκηδονίων) τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ἡ φανατικὴ ἀδιαλλαξία τῶν ὁποίων ἀπειλοῦσε ὄχι μόνον τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ τὴν ἀκεραιότητα τῆς αὐτοκρατορίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἔγιναν πιεστικώτερες καὶ οἱ παρεμβάσεις τῶν αὐτοκρατόρων, μὲ ἀλλεπάλληλα μάλιστα Διατάγματα τόσο γιὰ τὴν πρόληψη, ὅσο καὶ γιὰ τὴν θεραπεία τῶν ἐπαχθῶν συνεπειῶν.

Προφανῶς, οἱ ραγδαῖες καὶ συνεχῶς διογκούμενες φανατικὲς καὶ ἀδιάλλακτες ἀντιπαραθέσεις τῶν ἀκραίων «δουφουσιτῶν» χαλκηδονίων καὶ τῶν «μονοφουσιτῶν» ἀντιχαλκηδονίων εἶχαν γίνεαι πλέον ἀνεξέλεγκτες, μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ μάλιστα ἀνάπτυξη καὶ τοῦ ἤδη ἀκμαίου Μοναχισμοῦ στὶς Μονὲς τῆς εὐρωπαϊκῆς καὶ τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ἰδιαίτερα δὲ μετὰ ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431). Βεβαίως, ἡ Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδος (451) ἀπεφάσισε τελικῶς, μὲ τοὺς κανόνες 4 καὶ 8, νὰ ὑπαγάγῃ ὑπὸ τὸν ἀπόλυτο ἔλεγχο τῶν ἐπιχωρίων ἐπισκόπων τόσο τὴν ἴδρυση καὶ τὴν ὀργάνωση, ὅσο καὶ τὴν ὅλη λειτουργία ὄλων τῶν Μονῶν, ἐνῶ μία σειρὰ αὐτοκρατορικῶν Διαταγμάτων τοῦ αὐτοκράτορα Μαρκιανοῦ (450-457) ἀπαγόρευε αὐστηρῶς ὄχι μόνον τὴν ἔξοδο τῶν μοναχῶν ἀπὸ τὶς Μονὲς τοὺς, ἀλλὰ πολὺ αὐστηρότερον καὶ τὴν ἀνάμειξή τοὺς σὲ θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις, μὲ τὴν ἀπειλὴ μάλιστα αὐστηρῶν ποινῶν ἢ καὶ ἐξορίας, στὶς ὁποῖες εἶχαν ἤδη ἀναμειχθεῖ καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο⁵.

Πράγματι, οἱ πανίσχυρες πλέον Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων ἀπέρριψαν ἀδιαλλάκτως τὴ «δουφουσιτικὴ ὀρολογία» τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ'

5. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, τ. Ι, Ἀθῆναι 1990, σσ. 657-672, 943-947.

Οικουμενικῆς συνόδου (451) καὶ παρέμειναν πιστοὶ στὴ Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431) καὶ τὸν Ὅρον τῶν Διαλλαγῶν (433) γιὰ τὴν «κατ' οἰκονομίαν» εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ συνεπὴς αὐτὴ ἐπιλογή τῶν πανισχύρων στὴν ἐκκλησιαστικὴ συνείδηση ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν κατέστησε τὶς ἀκμαῖες πλέον Μονές τῶν Ἀκοιμήτων πανίσχυρες καὶ κοινὸ καταφύγιο τῶν διωκομένων ὁμοφρόνων τοὺς ἀντιχαλκηδονίων κληρικῶν ἢ μοναχῶν.

Ἄλλωστε, ἡ ἐπιλογή τους αὐτὴ ἐξηγεῖ πλήρως, μὲ θεμελιωμένο μάλιστα καὶ ἀδιαμφισβήτητο τρόπο, τὶς ἀξιόπιστες μαρτυρίες τῶν πολεμίων τοὺς χαλκηδονίων ἐκκλησιαστικῶν ἱστορικῶν τῆς ἐποχῆς (Εὐαγρίου, Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ζαχαρία τοῦ Ρήτορα, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μοναχοῦ κ.ἄ.), ἥτοι τόσο γιὰ τὴν ἰδιαίτερη ἀλληλέγγυα πνευματικὴ σχέση τοῦ ἐμπεριστάτου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα μὲ τὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς, γιὰ μία εἰκοσαετία περίπου (465-485), ὅσο καὶ γιὰ τὴν πραγματικὴ καὶ αὐτονόητη συνδρομὴ τῶν ὁμοφρόνων τοῦ λογίων ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν στὸν Πατριάρχου Ἀντιοχείας γιὰ τὴν ἀπρόσκοπτη ὀλοκλήρωση τῶν σπουδαίων θεολογικῶν Ἀρεοπαγιτικῶν τοῦ ἔργου.

Ἐν τούτοις, ὅπως εἶδαμε, ἡ μετὰ τὸν ΙΣΤ' αἰ. διεθνὴς ἐπιστημονικὴ ἔρευνα διαπρεπῶν δομινικανῶν, ἰησουϊτῶν καὶ ἄλλων ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως ἱστορικῶν, θεολόγων καὶ πατρολόγων ἀναζήτησε ἀκρίτως καὶ ἀναζητεῖ μέχρι σήμερον τὸν κρυπτόμενο ἀνώνυμο πραγματικὸ συγγραφέα τῶν «ψευδωνύμως» παραδοθέντων, ὑπὸ τὸ ὄνομα τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, μὲ κύριο μάλιστα γνώμονα τὴν κριτικὴ καὶ συγκριτικὴ γραμματειακὴ ἀξιολόγηση τοῦ ἰδιότυπου γλωσσικοῦ ὕφους καὶ τοῦ ὑψηλοῦ θεολογικοῦ περιεχομένου τους, ἥτοι χωρὶς τὴν ἀξιοποίηση τῶν πολυτίμων γιὰ τὸ θέμα αὐτὸ σημαντικῶν σχετικῶν μαρτυριῶν τῶν σπουδαίων ἱστορικῶν πηγῶν γιὰ τὰ σημαντικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς.

Ὡστόσο, παρὰ τὴν ἐπίμονη καὶ μακραίωνη διεθνῆ ἐρευνητικὴ γραμματεία, οἱ διαπρεπεῖς ἐρευνητὲς δὲν κατόρθωσαν νὰ συμφωνήσουν ὄχι μόνον γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸν χρόνο ἢ ἀκόμη καὶ γιὰ τὸν τόπο συγγραφῆς τῶν περιφήμων πλέον Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Ἄλλωστε, ὁ συγγραφέας τῶν ἔργων αὐτῶν ἐπέλεξε σκοπίμως τὴν ἀποστολικὴ «ψευδωνυμία» τοῦ μαθητῆ τοῦ ἀποστόλου Παύλου

Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ μὴν εἶναι εὐκόλη ἡ ταύτιση τοῦ ἀνωλύμου πραγματικοῦ συγγραφέα τους, ἀκόμη καὶ στοὺς κύκλους τῶν ἀντιχαλκηδονίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ εἶναι πλέον ἔντονη καὶ ἡ προστασία ὄχι μόνο τοῦ προσώπου του, ἀλλὰ καὶ τῶν ἔργων του ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς χαλκηδονίους πολεμίους του.

Ἡ διαπίστωση λοιπὸν τῆς ἀδυναμίας, ὅπως εἶδαμε, τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως ἱστορικῶν, θεολόγων καὶ πατρολόγων νὰ ἀποκαλύψουν τὸν πραγματικὸ συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἦταν προφανῶς ἀναπόφευκτη, ἐξηγεῖται δὲ ἀπὸ τὸ γεγονὸς ὅτι ἐργάσθησαν μὲ μόνο μάλιστα γνώμονα τὴν ἐπιλεκτικὴ κριτικὴ καὶ συγκριτικὴ ἀξιολόγησι τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους, τῆς θεολογικῆς ὀρολογίας, τοῦ ἰδιότυπου θεολογικοῦ περιεχομένου καὶ τῶν εἰδικώτερων ἐκκλησιαστικῶν σκοπῶν τοῦ ἰδιόρρυθμου πραγματικοῦ συγγραφέα τους. Ἡ ἐπιλογή τους αὐτὴ ἐνίσχυσε τὴν προσωπικὴ ἱστορικὴ μας διαίσθησι, ἥδη στὴ δεκαετία τοῦ 1980, ὥστε νὰ δώσουμε προτεραιότητα στὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον συντάξεως τῶν ἔργων αὐτῶν, ἥτοι ὅπωςδῆποτε μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451) καὶ προφανῶς πρὶν ἀπὸ τὰ τέλη τοῦ Ε' αἰ.

Πράγματι, ἀναζητήσαμε εὐλόγως τὸν συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων στοὺς ἐξέχοντες κυρίως θεολόγους τῆς ἐποχῆς αὐτῆς, οἱ ὁποῖοι θὰ μπορούσαν ἴσως νὰ γράψουν τὰ σπουδαῖα αὐτὰ θεολογικὰ ἔργα καὶ δὲν θὰ χρησιμοποιοῦσαν βεβαίως «ψευδωνυμία», ὅπως λ.χ. οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι Πέτρος Ἰβηρίτης (411-491), ὁ μαθητὴς του στὴ Μονὴ τοῦ Μαΐουμᾶ τῆς Παλαιστίνης Σεβῆρος (465-538), ὁ Φιλόξενος Ἱεραπόλεως κ.ἄ. Ἄλλωστε, ὁ συνομήλικος τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα Πέτρος ὁ Ἰβηρίτης καὶ ἐπίσκοπος Κωνσταντίνης τῆς περιοχῆς αὐτῆς (452) θεωρήθηκε ἀκρίτως ὡς ὁ πιθανώτερος συντάκτης τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἀπὸ τὸν διαπρεπῆ ἱστορικὸν Ε. Honigmann, καίτοι ἦταν ἀδύνατον νὰ μπορούσι νὰ συνθέσῃ τὰ ἔργα αὐτά, χωρὶς μάλιστα νὰ γνωρίζῃ τίς σημαντικὲς ἱστορικὲς μαρτυρίαι καὶ ὅλα τὰ συγκεκριμένα ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα, τὰ ὁποῖα τὰ ἐνέπνευσαν.

Βεβαίως, ἀξιολογήσαμε ἐπίσης καὶ τὴ μεγάλη πνευματικὴ ἐξάρτησι τοῦ ἀνωλύμου συγγραφέα ἀφ' ἑνὸς μὲν ἀπὸ τὸ θεοκεντρικὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ νεοπλατωνικοῦ φιλοσόφου Πρόκλου (410-485) καὶ ἀπὸ τίς σπουδές του στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας», ἀφ' ἑτέρου δὲ καὶ ἀπὸ τὴν ἀδιάλλακτι

προσήλωσή του στην ἤδη καθιερωμένη πλέον Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, μετὰ ἀπὸ τὴν Γ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431). Ἡ ἐξάρτηση λοιπὸν αὐτὴ ἀνέδειξε καὶ τοὺς ἰδιαίτερους λόγους γιὰ τὴν ἀπόκρυψη τοῦ ὀνόματός του ὄχι μόνο στὸν τίτλο τῶν ἔργων, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα σχεδὸν τὰ σημαντικὰ κεφάλαια τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἔργων του.

Συνεπῶς, ἦταν πλέον μία εὐλογία καὶ προφανῶς ἀξιόπιστη ὑπόθεση (1989), ὅτι ὁ μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος («διακρινόμενος») Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἦταν πράγματι ὁ ἀνώνυμος πραγματικὸς συγγραφέας τῶν περιφημῶν Ἀρεοπαγитικῶν ἔργων, ἡ δὲ ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς ψευδωνυμίας κρίθηκε ἀναγκαία στὴν τελικὴ τους ἐπεξεργασία, γιὰ νὰ προληφθῆ ἢ νὰ ἀποτραπῆ ἡ τυχὸν καταστροφὴ τους ἀπὸ τοὺς φανατικοὺς πολεμίους του⁶.

Ἐν τούτοις, μετὰ τὴ μεγάλη τελετὴ τοῦ Οἰκουμενικοῦ Πατριαρχείου γιὰ τὴν παρασκευὴ, τὸν καθαγιασμὸ καὶ τὴ διανομὴ τοῦ ἁγίου Μύρου (2012), μᾶς ζητήθηκε καὶ συγγράψαμε μία σχετικὴ μελέτη, ὑπὸ τὸν τίτλο: «Τὸ ἅγιον Μύρον καὶ ἡ Πενταρχία τῶν πατριαρχῶν»⁷. Ἡ μελέτη ὅμως αὐτὴ ἐπανάφερε στὸ προσκήνιο τῆς σκέψεώς μας καὶ τὸ ἐκκρεμὲς ζήτημα τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέα τῶν «ψευδωνύμων» παραδοθέντων Ἀρεοπαγитικῶν ἔργων. Βεβαίως, στὴ μελέτη αὐτὴ ἐπαναλάβαμε μὲν τὴν ἀξιόπιστη ὑπόθεση τοῦ 1989, ἀλλ' ὅμως μὲ τὴν εὐλογία πλέον δέσμευσή μας νὰ ἀναζητήσουμε καὶ νὰ ἀποδείξουμε πλήρως καὶ ἀναμφιβόλως ὄχι μόνο τὸν συγγραφέα τους, ἀλλὰ συγχρόνως καὶ τὸν λόγο, τὸν τόπο καὶ τὸν χρόνον τῆς συγγραφῆς τους.

Ἄλλωστε, γνωρίζαμε πλέον καλῶς ὅλες σχεδὸν τὶς ἱστορικὲς πηγὲς καὶ ὅλες τὶς σκληρὲς ἐκκλησιαστικὲς τάσεις, καθὼς ἐπίσης καὶ ὅλες τὶς προσωπικὲς περιπέτειες τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴ Δ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451). Ὡστόσο, γνωρίζαμε ἐπίσης καλῶς καὶ ὅλες τὶς ἐντεινόμενες ὀξύτατες ἔριδες μεταξὺ τῶν ἀκραίων «δουοφυσιτῶν» (χαλκηδονίων) καὶ τῶν ἀκραίων «μονοφυσιτῶν» (ἀντιχαλκηδονίων), οἱ ὁποῖες προκάλεσαν τὶς σχετικὲς παλινωδίες ἢ τὶς

6. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, τ. I, σσ. 666-667.

7. «Τὸ ἅγιον Μύρον καὶ ἡ Πενταρχία τῶν πατριαρχῶν», *Πνευματικὴ Διακονία*, τ. 130 (Παραλίμνι Κύπρου, 2012), σσ. 11-24.

ἀντιφατικές νομοθετικές παρεμβάσεις τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων Μαρκιανοῦ (450-457), Λέοντος Α΄ (457-474) καὶ Ζήνωνα (474-491).

Οἱ πηγές ὅμως αὐτές, ὅπως διαπιστώσαμε, ἀγνοήθηκαν περιέργως ἢ παραθεωρήθηκαν ἀκρίτως ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς ρωμαιοκαθολικοὺς ιστορικοὺς, πατρολόγους καὶ θεολόγους τῆς Δύσεως, καίτοι, ὅπως εἶδαμε, ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖες ἢ καὶ καθοριστικὲς γιὰ τὴν ἀποκάλυψη τοῦ κρυπτόμενου πραγματικοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Ἄλλωστε, τόσο οἱ ἀξιόπιστες μαρτυρίες τῶν ἐκκλησιαστικῶν ιστορικῶν τῆς ἐποχῆς (Εὐαγρίου, Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ζαχαρία τοῦ Ρήτορα, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μοναχοῦ κ.ἄ.), ὅσο καὶ τὰ σημαντικὰ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα γιὰ τὴν αὐθαίρετη ἐπιβολὴ τόσο τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος τοῦ Βασιλίσκου (476), ὅσο καὶ τοῦ Ἐνωτικοῦ Διατάγματος τοῦ Ζήνωνα (482), θὰ ἀποκάλυπταν εὐκόλως καὶ τὴν ταυτότητα τοῦ ἀγνωστοῦ συγγραφέα τῶν σπουδαίων αὐτῶν θεολογικῶν ἔργων γιὰ ὅλες τὶς χριστιανικὲς παραδόσεις⁸.

Ἡ κριτικὴ λοιπὸν καὶ συγκριτικὴ ἀξιοποίηση τῶν ἀμέσων ἢ ἐμμέσων ιστορικῶν μαρτυριῶν τῶν πηγῶν αὐτῶν, οἱ ὁποῖες προέρχονται κυρίως ἀπὸ τοὺς προσωπικοὺς πολεμίους τοῦ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα χαλκηδονίους ἐκκλησιαστικοὺς ιστορικοὺς, ἐπιβεβαιώνει σαφῶς τὴ βαθύτερη καὶ ἀλληλέγγυα πνευματικὴ του σχέση με τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδονίους μοναχοὺς τῶν ἀκμαίων Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, στὶς ὁποῖες μάλιστα φιλοξενήθηκε ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς «κρυπτόμενος», κατὰ τὴν περίοδο τῶν δύο πολυετῶν ἐξοριῶν του (471-475, 477-485). Ἄλλωστε, εἶχε ἤδη ἀναλάβει τὸν πράγματι ἐξέχοντα ρόλο τοῦ ἐμπεριστάτου μὲν, ἀλλὰ μετριοπαθοῦς ἀντιχαλκηδονίου Πατριάρχῃ (διακρινόμενου) σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς σημαντικὲς ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση ἢ ἔστω γιὰ τὴν ἐκτόνωση τῶν ἀδιαλλάκτων ἀντιπαραθέσεων τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων «δουοφυσιτῶν» με τοὺς ἀκραίους ἀντιχαλκηδονίους «μονοφυσίτες», ἦτοι τόσο στὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ Βασιλίσκου (476), ὅσο καὶ στὸ Ἐνωτικὸν Διάταγμα τοῦ Ζήνωνα (482).

Πράγματι, ὅπως εἶδαμε, κατὰ τὴν κοινὴ καὶ ὁμόφωνη διαπίστωση μιᾶς μακραίωνης διεθνοῦς ἐπιστημονικῆς ἔρευνας, ὁ ἀνώνυμος συντάκτης τῶν

8. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, τ. Ι, σσ. 659-678.

Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων θὰ πρέπει νὰ ἦταν ὅπωςδήποτε ἕνας μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος, ἤτοι οὔτε ἀδιάλλακτος μονοφυσίτης, ὅπως ὁ Πέτρος Ἰβηρίτης (411-491), οὔτε διαλλακτικὸς μονοφυσίτης, ὅπως ὁ μαθητὴς του Σεβήρος (465-538), ὁ μετέπειτα Πατριάρχης Ἀντιοχείας (512-518). Προφανῶς, αὐτὸς βρῆκε στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας τὰ ἀποδοθέντα στὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα καὶ τὰ ἀξιοποίησε, ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν πλέον ἡγέτης ὄλων σχεδὸν τῶν ἀντιχαλκηδονίων μονοφυσιτῶν, γιὰ νὰ ἀντικρούσῃ τὰ ἐπιχειρήματα τῶν ἀκραίων «δουφυσιτῶν» χαλκηδονίων.

Ἄλλωστε, κατὰ τὴ διαπίστωση τῆς μακραίωνης διεθνοῦς ἔρευνας τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἱστορικῶν, πατρολόγων καὶ θεολόγων, ὁ πραγματικὸς «Διονύσιος» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἐπιθυμοῦσε εὐλόγως καὶ διακαῶς τὴν εἰρήνη τῆς Ἐκκλησίας, ἐνῶ μισοῦσε ἴσως τὴν πολεμικὴ προδιάθεση τῶν δύο ἀκραίων καὶ φανατικῶν ἀντιπάλων ἐκκλησιαστικῶν παρατάξεων (χαλκηδονίων-ἀντιχαλκηδονίων), οἱ ὁποῖες διασποῦσαν τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν αὐτό, ὡς μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος, ὁ ἀνώνυμος συγγραφέας ἐνεργοῦσε πάντοτε ὡς ἕνας πρόθυμος εἰρηνοποιὸς σὲ κάθε ἐπίσημη θεσμικὴ ἐνωτικὴ πρωτοβουλία τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἀναγκαίας ἐνότητας τοῦ διεσπασμένου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς, ὡς μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος καὶ ὡς Πατριάρχης Ἀντιοχείας, συναίνεσε καὶ ὑπέγραψε τόσο τὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου σφετεριστῆ τῆς ἐξουσίας Βασιλίσκου (476), ὅσο καὶ τὸ Ἐνωτικὸν Διάταγμα τοῦ χαλκηδόνιου νόμιμου αὐτοκράτορα Ζήνωνα (482). Ἡ ἀντιφατικὴ ὁμως αὐτὴ ἐπιλογή του ἦταν προφανῶς εὐνόητη, ἀναγκαία ἢ καὶ ἀναπόφευκτη γιὰ τὸν σημαντικώτερο μετριοπαθῆ ἀντιχαλκηδόνιο θεολόγο τῆς ἐποχῆς του καὶ αὐθεντικὸ ἐκπρόσωπο τῆς Χριστολογίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου Πέτρο τὸν Κναφέα, γι' αὐτὸ καὶ τὸν ἀνακάλεσαν ἀπὸ τίς δύο πολυετεῖς ἐξορίες του (471-475, 477-485).

Ἄλλωστε, καὶ τὰ δύο αὐτὰ ἀντιφατικὰ Διατάγματα προέτειναν ἀντιστοίχως μία «μονοφυσιτικὴ» (Ἐγκύκλιον) ἢ μία «δουφυσιτικὴ» (Ἐνωτικόν) κυριλλικὴ προσέγγιση ἢ ἐρμηνεία τῆς «δουφυσιτικῆς ὀρολογίας» τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (451). Στὸ πλαίσιο λοιπὸν αὐτό, ἢ ἀδιαμφισβήτητη πλέον μακρὰ καὶ ἀλληλέγγυα

πνευματική σχέση του με τους όμοφρονές του αντιχαλκηδόνιους μοναχούς των πανίσχυρων Μονών των Άκοιμήτων ἦταν πολύ σημαντική όχι μόνο για την ύπογραφή, αλλά και για την εφαρμογή των δύο αὐτῶν αντιφατικῶν Διαταγμάτων.

Συνεπῶς, κατὰ τὸν Θεόδωρο Ἀναγνώστη⁹, στὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων συνέρρεαν συνεχῶς ὅλοι οἱ διωκόμενοι ἐξέχοντες ἀντιχαλκηδόνιοι κληρικοὶ ἢ μοναχοὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς εὐρύτερης εὐρωπαϊκῆς ἢ καὶ τῆς ἀσιατικῆς περιοχῆς, ἐπειδὴ σὲ αὐτὲς παρέμενε «κρυπτόμενος» ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς, κατὰ τὶς δύο πολυετεῖς περιόδους τῆς ἐξορίας του (471-475 καὶ 477-485). Πράγματι, ὁ μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἦταν γενικῶς ἀναγνωρισμένος ὡς ὁ κορυφαῖος ἐκπρόσωπος ἢ ἐγγυητὴς τῆς αὐθεντικῆς ἐρμηνείας τῆς Χριστολογίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου. Ἡ διαπίστωση ὁμῶς αὐτὴ συνάγεται τόσο ἀπὸ τὴ Χριστολογία τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἰδιαίτερα δὲ στὰ δύο σχετικὰ κεφάλαια τοῦ θέματος «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας», ὅσο καὶ ἀπὸ τὶς ἐπάνυμες ἱστορικὲς μαρτυρίες γιὰ τὴν ἐφαρμογὴ τῶν σημαντικῶν λειτουργικῶν καὶ χριστολογικῶν καινοτομιῶν του.

Ἄλλωστε, ὅπως θὰ δοῦμε, οἱ ἐπάνυμες αὐτὲς χριστολογικὲς καὶ λειτουργικὲς καινοτομίες του ἐφαρμόστηκαν κατὰ τὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488), ἤτοι: α) τῆς ὅλης δημόσιας τελετουργίας τῆς παρασκευῆς, τοῦ καθαγιασμοῦ καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἁγίου Μύρου, β) τοῦ ἁγιασμοῦ τῶν ὑδάτων, κατὰ τὴν ἑσπέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, γ) τῆς ἀναγνώσεως τοῦ Συμβόλου πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως σὲ κάθε θεία Λειτουργία, δ) τῆς μνημονεύσεως τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου στὶς δεήσεις καὶ τὶς εὐχὲς τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, ε) τῆς προσθήκης στὸν *Τρισάγιον ὕμνον* τῆς χριστολογικῆς φράσεως «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» καὶ στ) τῆς εἰσαγωγῆς τοῦ σημαντικοῦ καὶ ἀμφισήμου χριστολογικοῦ ὅρου «*θεανδρική ἐνέργεια*» κ.ἄ.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς τόσο ὡς Πατριάρχης, ὅσο καὶ ὡς μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος («*διακρινόμενος*»), ἐγνώριζε καλῶς ὅτι οὔτε ὅλοι «οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μονοφυσίτες» ἦσαν πράγματι μονοφυσίτες, οὔτε ὅλοι οἱ «χαλκηδόνιοι

9. *Ἐκκλ. Ἱστορία*, τ. I, σ. 30.

δυοφυσίτες» ἦσαν πράγματι νεστοριανοί. Ἄλλωστε, ὅλοι εἶχαν τὴν κοινὴ ἀναφορά τους, ἄμεση ἢ ἔμμεση, στὴν ἤδη καθιερωμένη Χριστολογία τοῦ Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅπως αὐτὴ διακηρύχθηκε στὴν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431) καὶ ὅπως αὐτὴ βεβαιώθηκε μὲ τὸν Ὅρον τῶν Διαλλαγῶν (433) γιὰ τὴν «κατ' οἰκονομίαν» εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἦν τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς, καίτοι ὑπέγραψε τὸ μονοφυσιτικὸ Ἐγκύκλιον τοῦ ἀντιχαλκηδονίου Βασιλίσκου (475) καὶ τὸ ἀμφίσημο Ἐνωτικὸν τοῦ χαλκηδονίου Ζήνωνα (482), ἐν τούτοις, στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα του ἐφάρμοσε μόνο τὸ Ἐνωτικόν. Βεβαίως, ἀπέφυγε συστηματικὰ ὁποιαδήποτε ἀναφορὰ τόσο στὴ «δυοφυσιτικὴ ὁρολογία» τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (451), ὅσο καὶ στὴ «μονοφυσιτικὴ ὁρολογία» τῶν ἀκραιοῦν ἀντιχαλκηδονίων, ὅπως ἔπραξε καὶ στὴν «ἀμφίσημη ὁρολογία» τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνα, τὴν ὁποία ἀπέρριψαν ἀδιαλλάκτως καὶ οἱ ὁμόφρονες του ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων.

Πράγματι, ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαία ἡ ἀξιοποίηση τόσο τῶν σημαντικῶν καὶ ἀξιοπίστων ἱστορικῶν μαρτυριῶν τῶν πηγῶν, ὅσο καὶ τῶν ἐνωτικῶν ἐκκλησιαστικῶν πρωτοβουλιῶν τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖες, ὅπως θὰ δοῦμε, προσέρχονται ἀπὸ τοὺς πολεμίους τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα καὶ χαλκηδονίους ἱστορικούς (Εὐάγριο, Θεόδωρο Ἀναγνώστη, Ζαχαρία τὸν Ρήτορα, Ἀλέξανδρο τὸν Μοναχὸ κ.ἄ.). Ἄλλωστε, οἱ σημαντικὲς αὐτὲς μαρτυρίες δηλώνουν καὶ τὴν ἰδιαίτερη σημασία τοῦ καθοριστικοῦ ρόλου τοῦ μετριοπαθοῦς ἀντιχαλκηδονίου Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐπίσημες καὶ σημαντικὲς ἐνωτικὲς ἐκκλησιαστικὲς πρωτοβουλίες τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Οἱ πρωτοβουλίες ὅμως αὐτὲς ἦσαν προφανῶς ἀναγκαῖες τόσο γιὰ τὴν ἐκτόνωση τῶν ὀξυτάτων ἀντιθέσεων μεταξὺ τῶν «δυοφυσιτῶν» χαλκηδονίων καὶ τῶν «μονοφυσιτῶν» ἀντιχαλκηδονίων, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητας καὶ τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως, ὁ ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς, ὡς εὐλόγο ὑπόδειγμα τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, προέβαλε τὸν σχετικὸ Ὅρον τῶν Διαλλαγῶν γιὰ τὴν «κατ' οἰκονομίαν» ἀποκατάσταση τῆς ἐκκλησιαστικῆς κοινωνίας τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ Ἀντιοχείας Ἰωάννη (433), ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἐκτόνωσε τὶς ὀξυτάτες ἀντιθέσεις μεταξὺ τῶν νεστοριανῶν καὶ τῶν μονοφυσιτῶν, μὲ τραγικὲς

μάλιστα συνέπειες τόσο για την ένότητα της Ἐκκλησίας, όσο και για την ἀκεραιότητα της αὐτοκρατορίας.

Εἶναι λοιπὸν προφανές, ὅπως θὰ δοῦμε, ὅτι οἱ διαπρεπεῖς ρωμαιο-καθολικοὶ ιστορικοί, θεολόγοι καὶ πατρολόγοι ἀγνόησαν ἀκρίτως καὶ ἀγνοοῦν συνεχῶς μέχρι σήμερον ὅλες τις σημαντικὲς αὐτὲς ιστορικὲς μαρτυρίες τῶν ἀξιοπίστων πηγῶν. Ἄλλωστε, ἀγνόησαν καὶ ὅλες σχεδὸν τὶς πολυετεῖς ἰδιαίτερες πνευματικὲς σχέσεις τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα τόσο μὲ τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδόνιους μοναχοὺς τῶν πανισχύρων Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς καὶ τῆς εὐρωπαϊκῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀναγκαία ἢ καὶ ἀναπόφευκτη ὑποστήριξη τῆς ἐνωτικῆς πολιτικῆς τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

Ἐν τούτοις, ἡ συστηματικὴ μὲν, ἀλλ' ὅμως ἀποκλειστικὴ προσήλωση ὄλων σχεδὸν τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν ιστορικῶν, θεολόγων καὶ πατρολόγων στὴ γραμματειακὴ κυρίως κριτικὴ καὶ συγκριτικὴ ἀξιολόγηση μόνου τοῦ θεολογικοῦ περιεχομένου, τοῦ γλωσσικοῦ ὕφους καὶ τῆς μυσταγωγικῆς ὀρολογίας τῶν σπουδαίων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἀποδείχθηκε τελικῶς ἀλυσιτελής. Πράγματι, ἀπέτυχαν νὰ ἐξιχνιάσουν, μὲ τοὺς ὑποθετικοὺς ἢ πλασματικοὺς συλλογισμοὺς τους, τόσο τὸν λόγο, τὸν χρόνο καὶ τὸν τρόπο τῆς συγγραφῆς τους, ὅσο καὶ τὸν «κρυπτόμενο» ὑπὸ τὴν «ἀποστολικὴ ψευδωνυμία» πραγματικὸ ἀνώνυμο συγγραφέα τους μεταξὺ τῶν ἐξεχόντων θεολόγων τῆς ἐποχῆς, ἥτοι τόσο πρὶν, ὅσο καὶ μετὰ ἀπὸ τὴ Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451).

Ἡ ἀδυναμία λοιπὸν ἀποκαλύψεως τοῦ «κρυπτομένου» ἀνωνύμου συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἦταν μία εὐνόητη ἢ πράγματι ἀναπόφευκτη συνέπεια τῆς μονοσήμαντης, ἀσαφοῦς, ἐπίμονης καὶ ἀποκλειστικῆς γραμματειακῆς μεθοδολογίας. Ἡ μέθοδος ὅμως αὐτὴ ἀγνόησε αὐθαιρέτως ἢ ἀκρίτως ὅλες τις πολύτιμες σχετικὲς ιστορικὲς μαρτυρίες καὶ ὅλες τις σημαντικὲς ἐκκλησιαστικὲς πράξεις τῆς ἐποχῆς, οἱ ὁποῖες ἀναφέρονται ρητῶς καὶ ἐπωνύμως τόσο στὸ σημαντικὸ πρόσωπο, ὅσο καὶ στὴν ἀναγνωρισμένη καὶ προφανῶς ἐξέχουσα θεολογικὴ αὐθεντία τοῦ μετριοπαθοῦς ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα.

Συνεπῶς, ὁ συγκριτικὸς συνδυασμὸς τῶν ιστορικῶν αὐτῶν ἐκκλησιαστικῶν μαρτυριῶν καὶ ἐκκλησιαστικῶν γεγονότων μὲ τὴν παράλληλη

γραμματειακή μέθοδο θὰ ὀδηγοῦσε εὐκόλως τοὺς ἐρευνητὲς στὸν πραγματικό «Διονύσιον» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὁ ὁποῖος ὅμως δὲν ἦταν καὶ δὲν θὰ μποροῦσε πράγματι νὰ εἶναι ἄλλος ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα. Ἄλλωστε, ὅλοι οἱ ἄλλοι ἐξέχοντες θεολόγοι τῶν τριῶν τελευταίων δέκαετιῶν τοῦ Ε' αἰῶνα ἀγνοοῦνται πλήρως ὄχι μόνο στίς σχετικὲς ἱστορικὲς πηγές, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλα τὰ σημαντικὰ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα τῆς ἐποχῆς, ἀφοῦ δὲν διέθεταν τίς ἀναγκαῖες θεολογικὲς ἢ ἐκκλησιαστικὲς προϋποθέσεις γιὰ νὰ ἔχουν τὸ κύρος μιᾶς θετικῆς συμβολῆς στὴν ἐνωτικὴ πολιτικὴ τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων.

ΠΕΤΡΟΣ Ο ΚΝΑΦΕΥΣ Ο ΑΝΤΙΧΑΛΚΗΔΟΝΙΟΣ ΠΑΤΡΙΑΡΧΗΣ ΑΝΤΙΟΧΕΙΑΣ

1. Ἡ σχέση του μὲ τίς Χριστολογικὲς ἔριδες

Ἡ γέννηση καὶ ἡ καταγωγή τοῦ Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα (470-471, 475-477, 485-488) δὲν εἶναι γνωστές, ἀλλ' ὅμως ἡ γέννηση μπορεῖ νὰ ὑπολογισθῇ στὴν πρώτη δεκαετία τοῦ Ε' αἰ. τόσο ἀπὸ τὴν ἀσκησὴ του σὲ μία μεγάλη Μονὴ τῆς περιοχῆς Μαΐουμᾶ τῆς Παλαιστίνης, ὅσο καὶ ἀπὸ τίς σπουδές του στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, μὲ διδάσκαλο τὸν νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο Πρόκλο (410-485), ἀλλ' ὅμως –ὅπως συνάγεται– καὶ ἀπὸ τὴν ἄριστη ἐπίσης γνώση τῆς Χριστολογίας τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου (412-441), ἥτοι μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀμέσως μετὰ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451). Στὴν περίοδο λοιπὸν αὐτὴ τῶν ὄξυτάτων χριστολογικῶν ἐρίδων φιλοξενήθηκε καὶ ἐγκαταβίωσε στὴ νεοσύστατη Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων στὴ βόρεια ἀσιατικὴ ἀκτὴ τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου ἀπὸ τὸν ἐραστὴ τοῦ ἀσκητικοῦ βίου ὄσιο Ἀλέξανδρο τὸν Ἀκοίμητο, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως, εἶχε δὲ μαθητεύσει στὸν Μοναχισμό τῆς Συρίας καὶ τῆς Μεσοποταμίας, μὲ τίς ἔντονες μάλιστα μεσσαλιανίζουσες τάσεις του.

Συνεπῶς, ἄνοιξε μία νέα προοπτικὴ στὸν ἤδη ἀκμαῖο Μοναχισμό τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, τόσο μὲ τὸν ἁρμονικὸ

συνδυασμό τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς τῶν μοναχῶν καὶ τῆς νυχθημερὸν ἀδιάκοπης τελέσεως τῆς θείας Λειτουργίας, ὅσο καὶ μὲ τὴ μεγάλη συρροή εὐλαβῶν πιστῶν ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν εὐρύτερη ἀσιατικὴ περιοχὴ, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν Κωνσταντινούπολη. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, κατηγορήθηκε ἀδίκως ἀπὸ τὶς ἐνοχλημένες ἄλλες ἀκμαῖες Μονὲς τῆς περιοχῆς ὡς δῆθεν εἰσηγητὴς τῆς ἤδη κατεγνωσμένης ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικῆ σύνοδο (431) αἰρέσεως τοῦ Μεσσαλιανισμοῦ στὸν ὀρθόδοξο Μοναχισμό τῆς Ἐκκλησίας, καίτοι ἡ αἴρεση τοῦ Μεσσαλιανισμοῦ ἀπέρριπτε ἀπολύτως τὴν ὁποιαδήποτε σχέση τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς μὲ τὴ θεία Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας.

Στὸ πλαίσιο ὅμως αὐτό, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς συνειδητοποίησε πληρέστερα τὸ θεολογικὸ βάθος τόσο τῆς ἤδη καθιερωμένης πλέον Χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅσο καὶ τῆς ἀρμονικῆς συνδέσεως τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς τῶν Ἀκοιμήτων μοναχῶν μὲ τὴν ἀδιάκοπη θεία Λατρεία τῆς Ἐκκλησίας, ἰδιαίτερα μετὰ ἀπὸ τὴν ἵδρυση μιᾶς νέας Μονῆς Ἀκοιμήτων ἀπὸ τὸν διάδοχο τοῦ Ἀλεξάνδρου ἡγούμενο Ἰωάννη στὴν περιοχὴ τῆς Χαλκηδόνος τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, μὲ τὴν πλούσια μάλιστα Βιβλιοθήκη της. Συνεπῶς, εἶναι τελείως ἀβάσιμες οἱ πλασματικὲς ὑποθέσεις τοῦ U. Riedinger¹⁰ τόσο γιὰ τὴ δῆθεν προσχώρηση τοῦ Πέτρου Κναφέα στὴν ἑλληνικὴ θρησκεία, ἐπειδὴ ἐπηρεάσθηκε δῆθεν ἀπὸ τὰ ἔργα (Στοιχειώσεις Θεολογικαί) τοῦ περιφήμου νεοπλατωνικοῦ διδασκάλου του Πρόκλου (410-485), ὅσο καὶ ὅτι ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς συνδέθηκε δῆθεν μὲ τὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων μετὰ ἀπὸ τὸ 465, ἐπειδὴ οἱ τρεῖς χοροὶ τῆς θείας Λειτουργίας τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων προσομοίαζαν δῆθεν μὲ τὸ «σύστημα τῶν τριῶν τριάδων» τοῦ Πρόκλου.

Ἡ σχέση λοιπὸν αὐτῆ τοῦ ἀντιχαλκηδονίου Πέτρου τοῦ Κναφέα μὲ τὶς Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων, μία δεκαετία περίπου μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451), μαρτυρεῖται, ὅπως θὰ δοῦμε, στὶς ἀρχὲς τοῦ ΣΤ' αἰῶνα τόσο ἀπὸ τὸν πολέμιό του χαλκηδόνιο Θεόδωρο Ἀναγνώστη¹¹, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσης χαλκηδόνιο Κύπριο πολέμιό του Ἀλέξανδρο

10. „Pseudo-Dionysios Areopagites, Pseudo-Kaisarios und die Akoimeten“, *Byzantinische Zeitschrift*, τ. 52 (1959), σσ. 276-296.

11. *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 20.

τὸν Μοναχὸ στὸ Ἐγκώμιον τοῦ ἀποστόλου Βαρνάβα¹². Ὡστόσο, στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων χειροτονήθηκε διάκονος καὶ ἀνέλαβε τὴ θεολογικὴ κατῆχηση τῶν δοκίμων ἢ καὶ ὄλων τῶν μοναχῶν τῆς Μονῆς, οἱ ὁποῖοι ἦσαν ὁμόφρονες τοῦ πολέμοιο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος γιὰ νεστοριανίζουσα δυοφυσικὴ ὀρολογία («ἐν δύο φύσεσιν») τοῦ δογματικοῦ τῆς Ὁροῦ, ἐνῶ μετὰ ἀπὸ τὴ χειροτονία του σὲ πρεσβύτερο τοῦ ἀνετέθη ἢ ἀποστολὴ νὰ λειτουργῆ στὸν ναὸ τῆς μάρτυρος ἀγίας Βάσσης στὴν περιοχὴ τῆς Χαλκηδόνος.

Ὡστόσο, ἡ σφοδρὴ ἀντίθεσή του στὴ δυοφυσικὴ ὀρολογία («ἐν δύο φύσεσιν») τοῦ δογματικοῦ Ὁροῦ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου προκάλεσε τὴν εὐλογία ἀντίδραση τῶν ἀκραίων πιστῶν στὸν Ὁρο τῆς Συνόδου εὐλαβῶν ὑπερασπιστῶν, καθ' ὅτι εἶχαν ἤδη ἀπαγορευθεῖ αὐστηρῶς οἱ ὁποιοσδήποτε θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις, μὲ πέντε μάλιστα σχετικὰ διαδοχικὰ Διατάγματα τοῦ αὐτοκράτορα Μαρκιανοῦ¹³ καὶ μὲ ἰδιαίτερα μάλιστα αὐστηρὲς ποινές. Συνεπῶς, ὁ χαλκηδόνιος Κύπριος Ἀλέξανδρος ὁ Μοναχὸς προσέφερε πολὺτιμες μὲν, ἀλλὰ καὶ ἀπαξιωτικὲς πληροφορίες ὄχι μόνο γιὰ τὸ πρόσωπο καὶ τὶς ἔντονες ἀντιχαλκηδόνιες θεολογικὲς θέσεις του, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὶς πολὺ σημαντικὲς προσωπικὲς σχέσεις του τόσο μὲ τὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ὅσο καὶ μὲ ἐξέχοντες ἀξιωματοῦχους (πατρικίους, κόμητες κ.ἄ.) τῶν ὑπηρεσιῶν τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος¹⁴.

Πράγματι, μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάληψη τῆς ἐξουσίας ἀπὸ τὸν Ζήνωνα (470) ὡς Στρατηγοῦ τῆς Μεγάλης Διοικήσεως τῆς Ἀνατολῆς (*Magister Militum per Orientem*), ὁ Κύπριος Μοναχὸς Ἀλέξανδρος τονίζει, μὲ ἔντονα ἐχθρικὴ πρόθεση, ὅτι δῆθεν: *«in religioso Acoemeten monasterio existit monachus quidam qui, ut Judas inter apostolos, diaboli mores imitabatur. Illi nomen erat Petrus, qui Fullonis artem exercebat, sanctam vero Synodum in urbe Chalcedone celebratam aversabatur, et dogmatis Eutychiani erat propugnator. Ejusmodi hominem, ut corruptorem et pestilentem, atque apostolicorum dogmatum hostem acerrimum, ejus loci homines e monasterio expulerunt. Qui eum illinc expulsus fuisset, Constantinopolim profectus est, et assentatorum vitam imitatus, modo hanc, modo illam domum obibat, ventri et gulae serviens: eumque exscerabilis suae*

12. PG 87/3, 4999-4100. Β. Ἴω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, I, σσ. 638-658.

13. Mansi, VIII, 452, 475, 478, 498 καὶ 502. Β. Ἴω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, I, σσ. 638-658.

14. Β. Ἴω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 659-672.

haeresis participes homines quosdam honore praeditos invenisset, illis adhaerere coepit, per quos etiam in ejus notitiam venit, qui erat gener imperatoris...»¹⁵.

Στὸ πλαίσιο ὅμως αὐτὸ ἐξελίχθησαν καὶ οἱ ἐφ' ἐξῆς προβληματικές σχέσεις τοῦ ἀναγνωρισμένου πλέον ὡς ἀδιαλλάκτου ὑπερασπιστῆ τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας τόσο ἔναντι τῶν ἀκραίων νεστοριανῶν, ὅσο καὶ ἔναντι τῶν ὀπαδῶν τοῦ εὐτυχιανικοῦ μονοφυσιτισμοῦ. Ἄλλωστε, ἡ θεολογικὴ του ἀντίθεση περιοριζόταν ἀντιστοίχως μόνο στὶς δύο ἀσαφεῖς καὶ ἐπίμαχες φράσεις τοῦ *δογματικοῦ Ὁρου* τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἥτοι τῶν φράσεων τόσο «ἐν δύο φύσεσιν» γιὰ τὸν νεστοριανισμό, ὅσο καὶ «μία φύσις» γιὰ τὸν ἀκραῖο μονοφυσιτισμὸ τοῦ Εὐτυχή. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, χαρακτηριζόταν ἀπλῶς ὡς ἓνας μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος («διακρινόμενος») ἀπὸ τῆ μὴ συμμετοχῆ στὴν ἐκκλησιαστικὴ κοινωνία μὲ τοὺς χαλκηδόνιους καὶ ὄχι βεβαίως ὡς ἓνας ἀδιάλλακτος «πολέμιος» τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου.

Συνεπῶς, ὁ χαρακτηριζόμενος ὡς «διακρινόμενος» μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἀναδείχθηκε σαφῶς ὡς ὁ ἀδιαμφισβήτητος ἐκφραστῆς τῆς αὐθεντικῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας μεταξὺ τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων. Ἄλλωστε, ἀμφοτέρω ἀπέρριπταν ἀδιαλλάκτως ὅποιαδήποτε ἐνωτικὴ πρωτοβουλία, ἡ ὅποια ὅμως ἦταν πλέον δυνατὴ μόνο κατ' οἰκονομίαν ἐκκλησιαστικὴν καὶ μόνο μέσα στὸ πλαίσιο τοῦ κανονικοῦ θεσμοῦ τῆς *Πενταρχίας* τῶν πατριαρχῶν. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἦταν πλέον ἀπαραίτητος καὶ στὶς δύο αὐτὲς ἀκραῖες τάσεις ὄχι μόνον ὡς μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος, ἀλλὰ καὶ ὡς Πατριάρχης Ἀντιοχείας.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ὁ αἰφνίδιος θάνατος τοῦ συνετοῦ χαλκηδόνιου αὐτοκράτορα Λέοντος Α' (457-474) ἔκανε ὀξύτερες καὶ τὶς συγκρούσεις τῶν ἀκραίων ἀντιφρονούντων, ἀφοῦ οἱ δύο ἐπίδοξοι διάδοχοι, ἥτοι ὁ μὲν χαλκηδόνιος Ζήνων, ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα, ἦταν *Στρατηγὸς τῆς Διοικήσεως τῆς Ἀνατολῆς* (*Magister militum per Orientem*), μὲ ἔδρα μάλιστα τὴν Ἀντιόχεια, ἐνῶ ὁ γυναικάδελφος τοῦ αὐτοκράτορα Βασιλίσκος συνετάχθη τελικῶς μὲ τοὺς ἀκραίους ἀντιχαλκηδόνιους γιὰ νὰ κατακτήσῃ αὐθαιρέτως τὴν ἐξουσία. Ὡστόσο, ἡγέτης τους ἦταν ὁ

15. Ἀλεξάνδρου Μοναχοῦ, *Ἐγκώμιον*, PG 87/3, 4999-4100.

ἀνακληθείς ἀπὸ τὴν ἐξορία (475) ἀκραιὸς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ὁ Αἴλουρος (457-460, 475-477), μὲ τὴν ὑποστήριξη μάλιστα καὶ τοῦ πανίσχυρου ἡγέτη τῶν ἀρειανῶν Γότθων τῆς Κωνσταντινουπόλεως στρατηγοῦ Ἄσπαρ.

Προφανῶς, ὁ χαλκηδόνιος Ζήνων ἀνησύχησε εὐλόγως κατὰ τὴν παραμονή του δὲ στὴν Κωνσταντινούπολη, συναντήθηκε πρὶν ἀπὸ τὸ 466 μὲ τὸν Πέτρο τὸν Κναφεά, φιλοξενούμενο στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, τοῦ ζήτησε δὲ νὰ τὸν συνοδεύσει στὴν Ἀντιόχεια γιὰ νὰ τὸν βοηθήσει στὴν ἄμεση ἀντιμετώπιση ἢ τοῦλάχιστον στὴν ἐκτόνωση τῶν ὀξυτάτων ἀντιπαραθέσεων μεταξὺ τῶν φανατικῶν ἀκραιῶν χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραιῶν ἀντιχαλκηδονίων τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, τὶς ὁποῖες προκαλοῦσε ὁ ἀκραιὸς καὶ ἀδιάλλακτος ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Μαρτύριος (460-465).

Ἄλλωστε, κατὰ τὸν πολέμιό του χαλκηδόνιο Θεόδωρο Ἀναγνώστη¹⁶, ὁ Πέτρος Κναφεὺς διακήρυξε δῆθεν δημόσια ἀφ' ἑνὸς μὲν ὅτι οἱ ἀκραιὸι χαλκηδόνιοι ἦσαν νεστοριανοί, ἀφ' ἑτέρου δὲ ὅτι οἱ ἀκραιὸι ἀντιχαλκηδόνιοι ἦσαν μονοφυσίτες. Ὡστόσο, ἐδήλωνε συγχρόνως ὅτι δῆθεν ὁ Χριστὸς ἐσταυρώθη ὡς Θεὸς καὶ ὄχι ὡς ἄνθρωπος καὶ ὅτι δῆθεν ἀναθεμάτιζε τοὺς μὴ δεχομένους τὴν προσθήκη του στὸν *Τρισάγιον ὕμνον* «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς». Ὑπὸ τὴν ἔννοια αὐτή, ὁ Πατριάρχης Μαρτύριος κατέφυγε στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ διαμαρτυρηθῇ στὸν χαλκηδόνιο αὐτοκράτορα Λέοντα Α' (457-474), ἀλλ' ὅμως οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, κατὰ τὴ μακρὰ περίοδο τῆς ἀπουσίας τοῦ Μαρτυρίου στὴν Κωνσταντινούπολη, ἐπέβαλαν τὴν ἐκλογή καὶ τὴ χειροτονία του ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονές του ἐπισκόπους τῆς δευτέρας Συρίας στὴ Σύνοδο τῆς Σελευκείας (470), μὲ πρόσχημα μάλιστα τόσο τὴν μακρὰ ἀπουσία τοῦ Μαρτυρίου στὴν Κωνσταντινούπολη, ὅσο καὶ τὴν εὐνόητη ἀνοχή ἢ καὶ ὑποστήριξη τοῦ προστάτη Ζήνωνα.

Βεβαίως, ὁ Πέτρος Κναφεὺς δὲν ἀντέδρασε κατὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Μαρτυρίου στὸν πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Ἀντιοχείας, μὲ τὴν ὑποστήριξη μάλιστα καὶ τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος, ἀλλ' ὅμως οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι ἀντέδρασαν μὲ βίαιο τρόπο καὶ τὸν ἐξανάγκασαν τελικῶς νὰ παραιτηθῇ, μὲ τὴ δήλωση μάλιστα ὅτι «κλήρω ἀνυποτάκτω καὶ λαῶ ἀπειθεὶ καὶ

16. PG 86/1, 176.

Ἐκκλησία ἐρρουπωμένη ἀποτάσσομαι», γι' αὐτὸ ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἐπέστρεψε στὸν κενὸ πλέον πατριαρχικὸ θρόνο¹⁷. Ὡστόσο, τὸ σχετικὸ Διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντα (1 Μαΐου 471) ἀπαγόρευε αὐστηρῶς νὰ ἐγκαταλείπουν τὶς Μονές τους οἱ μοναχοὶ γιὰ νὰ συμμετάσχουν στὶς θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις, μὲ τὴν ἀπειλὴ μάλιστα καὶ τῆς ἄμεσης ἐξορίας τους στὴ Μεγάλῃ Ὑοασῇ τοῦ Καυκάσου, ἀναφερόμενος προφανῶς καὶ στὸν Πέτρο τὸν Κναφέα. Συνεπῶς, ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἐγκατέλειψε τὸν πατριαρχικὸ θρόνο γιὰ νὰ ἐπιστρέψῃ ὡς ἐξόριστος πλέον στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς περιοχῆς τῶν Εὐχαΐτων στὴν ἐπαρχία Ἑλλησπόντου (471-475), μὲ τὴν ὑπόσχεση μάλιστα στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο (471-488) ὅτι θὰ παραμείνῃ ἡσυχος καὶ ὅτι δὲν θὰ ἀναθεματίσῃ τὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος¹⁸.

Ἐν τούτοις, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς δὲν ἐτήρησε τελικῶς τὴν ὑπόσχεσή του στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, γιὰτὶ πιέσθηκε ἀφόρητα τόσο ἀπὸ τὸν σφετεριστὴ τῆς ἐξουσίας Βασιλίσκο, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν σκληρὸ ἀντιχαλκηδόνιο Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Τιμόθεο τὸν Αἴλουρο (457-460, 475-477), σφοδρὸ ὅμως πολέμιο τόσο τῆς νεστοριανικῆς «δουοφυστικῆς ὁρολογίας» τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ὅσο καὶ τοῦ ἀκραίου μονοφυσιτισμοῦ τοῦ Εὐτυχοῦς. Προφανῶς ὁ Τιμόθεος, μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Κωνσταντινούπολη ἀπὸ τὴν πολυετῆ ἐξορία του (460-475), προέτεινε στὸν Βασιλίσκο, γυναικάδελφο τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορα Λέοντα Α' (474), νὰ ἐπιβάλλῃ, μὲ τὴν ὑποστήριξη μάλιστα καὶ τοῦ πανίσχυρου στρατηγοῦ τῶν ἀρειανῶν Γότθων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἄσπαρ, τὴν ἀκύρωση τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, μὲ τὴν ἔκδοση μάλιστα ἐνὸς Ἐγκυκλίου Διατάγματος. Ἄλλωστε, τὸ Διάταγμα αὐτὸ θὰ περιορίζε καὶ τὶς εὐλογεῖς ἀξιώσεις τοῦ ἐπίσης πανίσχυρου στρατηγοῦ Ζήνωνα, ὁ ὁποῖος ὅμως εἶχε ἤδη αὐτοανακηρυχθεῖ ὡς ὁ μόνος νόμιμος διάδοχος τοῦ Λέοντος.

Ὡστόσο, ἓνα τόσο σημαντικὸ Διάταγμα γιὰ τὴν ἀκύρωση μιᾶς μεγάλης Οἰκουμενικῆς συνόδου προϋπέθετε ἀπαραιτήτως τὴν ἐπίσημη συναίνεση καὶ τὴν ὁμόφωνη προσυπογραφή τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, ἢ

17. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 20.

18. *Gesta de nomine Acacii*, 12. Thiel, *Epistolae Romanorum Pontificorum*, I, 518.

ὅποια ὁμως δὲν ἦταν πλέον εὐκόλη σὲ μία περίοδο ὀξυτάτων θεολογικῶν ἀντιθέσεων γιὰ τὸ κῦρος τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Βεβαίως, ὁ Βασιλίσκος ἐτοίμασε τὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα (475), τὸ ὅποιο ὑπέγραψαν οἱ ἀνακληθέντες ἀπὸ τὴν ἐξορία πατριάρχες Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος καὶ Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς.

Βεβαίως ὁ χαλκηδόνιος Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος, ὅπως θὰ δοῦμε, ὄχι μόνον ἀρνήθηκε νὰ τὸ ὑπογράψῃ, ἀλλὰ συγχρόνως ἀπαγόρευσε καὶ τὴν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας στοὺς καλυφθέντες μὲ μαῦρο ὕφασμα κλειστοὺς ναοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἤτοι μέχρι τὴν ἀνάκληση τοῦ αὐθαιρέτου καὶ ἀπαραδέκτου Ἐγκυκλίου Διατάγματος. Ἐν τούτοις, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ἐπίεσε ἀφόρητα καὶ ἔπεισε τὸν ἀποκατασταθέντα στὸν θρόνο τῆς Ἀντιόχειας Πατριάρχη Πέτρο τὸν Κναφέα (475-477) νὰ ὑπογράψουν τὸ Ἐγκύκλιον γιὰ τὸν ἀναθεματισμὸ τόσο τοῦ νεστοριανικοῦ «δυοφυσιτικοῦ Ὄρου» τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ὅσο καὶ τοῦ Τόμου τοῦ πάπα Ρώμης Λέοντος Α΄ (440-461), μὲ εὐνόητη μάλιστα συνέπεια καὶ τὴν ἀκύρωση τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου.

Πράγματι, ὁ ἱστορικὸς Εὐάγριος¹⁹ ἔγραφε ὀρθῶς ὅτι: «τὴν βασιλέως πόλιν κατελιφῶς ὁ Τιμόθεος (=Ἀλεξανδρείας) πείθει Βασιλίσκον Ἐγκυκλίους χρῆσασθαι συλλαβαῖς πρὸς τοὺς ἑκασταχοῦ ἱερέας (=ἐπισκόπους) ἀναθέματί τε περιβαλεῖν τὰ ἐν Χαλκηδόνι πεπραγμένα (=δογματικὸ Ὄρο) καὶ τὸν Τόμον Λέοντος». Ὡστόσο, ὁ σφετεριστὴς τῆς ἐξουσίας Βασιλίσκος, φοβούμενος τὸν νόμιμο διάδοχο τοῦ θρόνου στρατηγὸ Ζήνωνα, ἔσπευσε νὰ ἀποδεχθῇ τὴν πρόταση τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου τοῦ Αἴλουρου, ὁ ὅποιος εἶχε τὴν ὑποστήριξη καὶ τῶν διαμενόντων στὴν Κωνσταντινούπολη ἀλεξανδρινῶν ἐργατῶν καὶ παραβολάνων γιὰ νὰ ἐπιβάλῃ βιαίως τὴν ἀξίωσή του. Προφανῶς, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ὑπέδειξε στὸν Βασιλίσκο νὰ ἀνακαλέσῃ ἀμέσως καὶ τὸν ἐξόριστο Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα, τόσο γιὰ νὰ γράψῃ ἢ καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὸ προτεινόμενο Διάταγμα, ὅσο καὶ γιὰ νὰ διευρύνῃ τὴν ἀποδοχὴ του.

19. Ἐκκλ. Ἱστορία, III, 4.

Συνεπώς, κατὰ τὸν χαλκηδόνιο Θεόδωρο Ἀναγνώστη²⁰ «ἀνεκαλέσατο διὰ Τύπου (=Διατάγματος) Βασιλίσκος τὸν Αἰλουρον (=Τιμόθεον), καὶ ὁ Κναφεὺς δέ (=Πέτρος) ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἐκεῖ γὰρ ἐκρύπτετο, καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Χαλκηδόνι συνόδου, παρησιάν ἔλαβον (=ἀνεθάρρησαν) κατ' αὐτῆς κινούμενοι». Προφανῶς, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας ἔπεισε τὸν κρυπτόμενο τὴν Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου ἐξόριστο Πατριάρχη Πέτρο τὸν Κναφέα νὰ συνυπογράψῃ τὸ Διάταγμα, γι' αὐτὸ περιόδευαν πλέον προκλητικῶς στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ ἐνισχυθοῦν οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Βεβαίως, ἀντέδρασαν βιαίως οἱ ἀκραῖοι χαλκηδόνιοι τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ἀφοῦ ἀπέριπταν ὄχι μόνον τὶς ἀκραῖες μονοφυστικῆς προτάσεις τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου, ἀλλὰ καὶ τὶς μετριοπαθεῖς θεολογικῆς θέσεις τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα.

Πράγματι, τὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ Βασιλίσκου (476) ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀκύρωνε τὴν Δ' Οἰκουμενικὴν σύνοδο, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπέβαλλε τὸν ἀκραῖο εὐτυχανικό «μονοφυσισμὸν». Ἄλλωστε, κατὰ τὸν σύγχρονο Ζαχαρία τὸν Ρήτορα, «ταῖς Ἐγκυκλίαις συλλαβαῖς συντίθενται Τιμόθεος, ἄρτι τῆς ὑπερορίας, ὡς ἔφην, ἐπανηνεγμένος καὶ πρὸς γε Πέτρος ὁ τῆς Ἀντιόχου πρόεδρος, ὁ ἐπίκλην Κναφεὺς, ὃς καὶ Τιμόθεος, παρῆν ἀνά τὴν βασιλεύουσαν... Φησὶ δ' οὖν ὡς καὶ Ἀναστάσιος, ὁ μετὰ Ἰουβενάλιον Ἱεροσολύμων πρόεδρος, ὑποσημαίνεται ταῖς Ἐγκυκλίαις, ἕτεροὶ τε ἀμπολλοί...»²¹. Προφανῶς, ἡ συμβολὴ τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα ἦταν πολὺ σημαντικὴ ὄχι μόνον γιὰ τὴν ὑπογραφή, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ θεολογικὸ περιεχόμενον τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος.

Συνεπώς, ὁ κορυφαῖος ὑπέρμαχος τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος (471-488), ἀφ' ἐνὸς μὲν ἐκήρυξε, ὅπως εἶδαμε, τὴν Ἐκκλησίαν σὲ κατάστασιν διωγμοῦ, ἀφοῦ «ἐαυτὸν καὶ τὸν θρόνον καὶ τὸ θυσιαστήριον μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσεν», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀπαγόρευσε συγχρόνως καὶ τὴν τέλεσιν τῆς

20. Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 30.

21. Εὐαγρίου, Ἐκκλ. Ἱστορία, III, 5. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, I, σσ. 639-664.

θείας Λειτουργίας μέχρι τὴν ἀνάκληση τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος²². Βεβαίως, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως ἀντέκρουσε ἐπίσης καὶ τὸ θεολογικὸ του περιεχόμενο μὲ τὶς δύο ἀποδιδόμενες στὸν χαλκηδόνιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο ἐκτενεῖς θεολογικὲς Ἐπιστολές πρὸς τὸν Πατριάρχη Ἀντιοχείας²³.

Ὡστόσο, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος Κναφεύς, μὲ τὴν ἄκριτη ὑπογραφή του στὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ Βασιλίσκου, ἀθέτησε καὶ τὴν ὑπόσχεσή του στὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, ἀφοῦ εἶχε ὑποσχεθεῖ, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ἀνάκλησή του ἀπὸ τὴν ἔξορία (475), ὅτι οὐδέποτε θὰ ἀναθεματίζε τὴν Δ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, τοῦ ἐπεβλήθη ἡ δεύτερη αὐστηρὴ ἔξορία (477) καὶ κρυβόταν σὲ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς περιοχῆς τῶν Εὐχαΐτων στὴν ἐπαρχία Ἐλλησπόντου, μὲ τὴν εὐνόητη μάλιστα εὐνοϊκὴ παρέμβαση τοῦ προστάτη του Ζήνωνος. Ἄλλωστε, ἦταν πλέον ἀπολύτως ἀναγκαῖος γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας ἀπὸ τὶς ἐπικίνδυνες πλέον θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις, οἱ ὁποῖες μάλιστα ἀποδιοργάνωναν πλήρως τὴν ἐσωτερικὴ συνοχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος σὲ οἰκογενειακὴ, τοπικὴ, περιφερειακὴ καὶ οἰκουμενικὴ προοπτικὴ²⁴.

Ὁ νόμιμος λοιπὸν χαλκηδόνιος αὐτοκράτορας Ζήνων (474-491) ἦταν τόσο ὑπέρμαχος τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅσο καὶ πολέμιος τοῦ ἀκραίου μονοφυσισμοῦ, ἀλλ' ὅμως οἱ σχέσεις του μὲ τὸν μετριοπαθῆ ἀντιχαλκηδόνιο Πέτρο τὸν Κναφέα τὸν ἔπεισαν ὅτι οὔτε ὅλοι οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι ἦσαν «μονοφυσίτες», ὅπως οὔτε ὅλοι οἱ «χαλκηδόνιοι» ἦσαν «νεστοριανοί». Πράγματι, ἀποφάσισε νὰ χαράξῃ μίαν νέα «ἐνωτικὴ πολιτικὴ», ἡ ὁποία ἦταν πλέον δυνατὴ ὄχι μόνον μὲ μίαν συγκλίνουσα ἐρμηνεία τοῦ «δυοφυστικοῦ Ὄρου» τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν ἀποφυγὴ τοῦ ἀναθεματισμοῦ τοῦ Τόμου τοῦ πάπα Λέοντος, γιὰ νὰ ἀποκατασταθῇ ἡ ἐσωτερικὴ εἰρήνη καὶ ἡ ἐνότητα τῆς δοκιμαζόμενης Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, ὁ Ζήνων συζήτησε τὴ σκέψη του καὶ μὲ τὸν αὐστηρὸ χαλκηδόνιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, ὁ ὁποῖος ὅμως τοῦ ὑπέμνησε ὡς ἀπολύτως ἀναγκαῖα προϋπόθεση τὴ συναίνεση καὶ τῶν πέντε Πατριαρχῶν (Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως,

22. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 32.

23. Mansi, VII, 1109-1124.

24. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 659-675.

Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων) γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, ἀποφασίσθηκε νὰ ἐφαρμοσθῆ, μὲ πρότυπο μάλιστα τὸν «Ὅρο τῶν Διαλλαγῶν» τοῦ Πατριάρχου Κυρίλλου (433), τόσο γιὰ τὴν ἄρση τοῦ σχίσματος τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀλεξανδρείας καὶ Ἀντιοχείας, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄσκηση τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἢ ὅποια ἦταν πάντοτε ἀναγκαία γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε, κατὰ τὸν ἱστορικὸ Εὐάγριο, «ταύτην τὴν οἰκονομίαν (=Ἐνωτικῶν) γνώμη συντεθειμένην Ἀκακίου τοῦ τῆς Βασιλίδος ἐπισκόπου»²⁵, ἀλλ' ὅμως ἡ «οἰκονομία» αὐτῆ εἶχε ὡς ἀπαραίτητη θεολογικὴ βάση τὴ χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Πράγματι, τὸ Ἐνωτικὸν προσέλαβε τελικῶς καὶ τοὺς «Δώδεκα Ἀναθεματισμούς» του, ἐνῶ ἀπέφυγε τὶς ἐπίμαχες φράσεις τόσο «ἐν δύο φύσεσιν» τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅσο καὶ «μία φύσις» τῆς ὁρολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅπως ἐπίσης καὶ τὸν ἀναθεματισμὸ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης.

Συνεπῶς, τὸ Ἐνωτικὸν Διάταγμα τοῦ Ζήνωνα (482) ὑπεγράφη ἀμέσως ἀπὸ τὸν συντάκτη τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, γιὰ νὰ διευκολυνθοῦν στὴν ὑπογραφή του καὶ οἱ ἄλλοι τέσσαρες πατριάρχες, ἦτοι Ρώμης, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων. Ὡστόσο, ὁ ἀκραῖος χαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Ἰωάννης Ταλαίας ἀντέδρασε καὶ ἀρνήθηκε νὰ ὑπογράψῃ, γι' αὐτὸ ἐκθρονίσθηκε καὶ μετέβη στὴ Ρώμη γιὰ νὰ πείσῃ τὸν πάπα Φήλικα (483-492) νὰ μὴ τὸ ἀποδεχθῆ, ἐνῶ στὸν θρόνο του ἐπέστρεψε ὁ μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Πέτρος Μογγός (482-490), ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε προθύμως τὸ Ἐνωτικόν. Ἐν τούτοις, ἀρνήθηκε νὰ τὸ δεχθῆ ὁ αὐστηρὸς χαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Καλανδίων (480-485), ὅπως ἀρνήθηκε ἐπίσης νὰ δεχθῆ σὲ κοινωνία τὸν Πέτρο Μογγό. Βεβαίως, ὁ Καλανδίων ἐκθρονίσθηκε ἀμέσως, γι' αὐτὸ ἐπέστρεψε πάλι στὸν θρόνο τῆς Ἀντιοχείας ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς (485-488), ὁ ὁποῖος ὑπέγραψε προθύμως τὸ Ἐνωτικόν καὶ δέχθηκε ἐπίσης σὲ κοινωνία τὸν Πέτρο τὸν Μογγό, ὅπως τὸν δέχθηκε καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Μαρτύριος (478-486).

25. *Ἐκκλ. Ἱστορία*, III, 13. Β. Ἴω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία*, I, σσ. 620-630.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ Κύπριος φανατικὸς χαλκηδόνιος Ἀλέξανδρος ὁ Μοναχὸς περιγράφει, ὑπὸ τὴν ἄμεση προφανῶς ἐπίδραση τοῦ ἐπίσης χαλκηδόνιου Θεοδώρου Ἀναγνώστη, τόσο τὴν ἐκθρόνιση τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα στὴ δευτέρα πατριαρχία του (475-477), ὅσο καὶ τὴν ἐπιστροφή του στὸν θρόνο τῆς Ἀντιοχείας γιὰ νὰ ἀντικαταστήσῃ τὸν ἐκθρονισθέντα καὶ ἐξορισθέντα ἀκραῖο χαλκηδόνιο Πατριάρχη Καλανδίωνα (480-485). Πράγματι, ὁ Κύπριος Ἀλέξανδρος ὁ Μοναχὸς τονίζει, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση, τὶς ραγδαῖες αὐτὲς ἐξελίξεις: «*Postea vero quam Zeno ad imperium reversus est, Petrum Fullonem requisivit, et Antiochenae Ecclesiae episcopum restituit, cum nondum anathemate liberatus esset: beatum vero Calendonem patriarcham in Oaxim exsulem relegavit Fullone illo Antiochenae sedis episcopatum ricapiente. Qui ut impius, et nullam spem reliquam habens, tyrannidem ipsam impune... et omnes eos fugans, qui nolebant cum ejus impietate communicare...*»²⁶.

Ἐν τούτοις, ἀρνήθηκε ἀκρίτως νὰ ὑπογράψῃ τὸ Ἐνωτικὸν καὶ ὁ πάπας Ρώμης Φήλιξ Γ' (483-492), ὁ ὁποῖος καθαίρεσε αὐθαιρέτως, ἀκρίτως καὶ ἀντικανονικῶς τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, μὲ τὸ πλασματικὸ μάλιστα πρόσχημα, ὅτι δέχθηκε δῆθεν σὲ κοινωνία τὸν καθηρημένο Πέτρο τὸν Μογγό, προκαλώντας τὸ τραγικὸ σχίσμα τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως (484-519). Συνεπῶς, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος (471-488) διέκοψε ἐπίσης τὴν κοινωνία μὲ τὸν πάπα Φήλικα καὶ διέγραψε τὸ ὄνομά του ἀπὸ τὰ Δίπτυχα τῆς Ἐκκλησίας Κωνσταντινουπόλεως. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν αὐτό, προέκυψε τελικῶς τὸ λεγόμενον Ἀκακιανὸν σχίσμα, μὲ ἰδιαίτερα μάλιστα ἐπαχθεῖς συνέπειες γιὰ τὶς μελλοντικὲς σχέσεις τῶν Ἐκκλησιῶν Ἀνατολῆς καὶ Δύσεως²⁷.

Ὁ πολέμιος ὅμως τῶν ἀντιχαλκηδονίων ἐκκλησιαστικὸς ἱστορικὸς Θεόδωρος Ἀναγνώστης ἀντιστρέφει τὴν ἀλήθεια γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ ὅτι δῆθεν ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς καὶ ὄχι ὁ στρατηγὸς καὶ μετέπειτα αὐτοκράτορας Ζήνων ζήτησε νὰ τὸν συνοδεύσῃ στὴν Ἀντιόχεια (468) γιὰ νὰ ἐκτονώσῃ τὶς ὀξύτερες ἀντιπαραθέσεις τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας.

26. PG, 87/3, 4101.

27. Β. Ἴω. Φειδᾶς, Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, II, σ. 45 κ.έ. Ὁ ἴδιος, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, σσ. 664-689.

Πράγματι, ὁ Θεόδωρος Ἀναγνώστης ἀντέστρεψε σκοπίμως ὅλα σχεδὸν τὰ πραγματικά γεγονότα:

«Πέτρος πρεσβύτερος τοῦ ἐν Καλχηδόνι ναοῦ Βάσσης τῆς μάρτυρος, ὁ ἐπίκλην Κναφεὺς, ἠκολούθησεν ἐπὶ Ἀντιόχειαν τῷ Ζήνωνι, τοῦ βασιλέως γαμβρῶ ἐποφθαλμίσας δὲ τῷ θρόνῳ τῆς πόλεως, πείθει τὸν Ζήωνα συνεργῆσαι αὐτῷ. Καὶ μισθωσάμενός τινας τῆς λώβης τοῦ Ἀπολλιναρίου, μυρίουσ θορύβους κατὰ τῆς πίστεως καὶ Μαρτυρίου τοῦ ἐπισκόπου εἰργάσατο, ἀναθέματι βάλλων τοὺς μὴ λέγοντας, ὅτι Θεὸς ἐσταυρώθη. Ἐν οἷς καὶ τὸν λαὸν εἰς διαίρεσιν ἤγαγε καὶ ἐν τῷ “Τρισαγίῳ” Πέτρος, τό “ὁ σταυρωθεὶς δι’ ἡμᾶς”, προσέθηκεν... Μαρτυρίου (=Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας) ἀναχωρήσαντος, τυραννικῶς ὁ Κναφεὺς τῷ θρόνῳ ἐπεπήδησε, καὶ χειροτονεῖ εὐθὺς ἐπίσκοπον Ἀπαμείας Ἰωάννην τινὰ ἀπὸ καθαιρέσεως. Γνοὺς δὲ ταῦτα Γεννάδιος (=Πατριάρχῃς Κωνσταντινουπόλεως), διδάσκει πάντα τὸν Βασιλέα. Ὁ δὲ κελεύει τὸν Κναφέα πεμφθῆναι εἰς ἔξορίαν, ὅπερ μαθὼν, φυγῆ χρησάμενος, τὴν ἔξορίαν διέφυγε...»²⁸.

Βεβαίως, οἱ προκλητικὲς αὐτὲς ἐνέργειες τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα εἶχαν τὴν ἀνοχή ἢ καὶ τὴν πλήρη ὑποστήριξη τοῦ πανίσχυρου στρατηγοῦ Ζήωνα, ὁ ὁποῖος τὸν εἶχε προσκαλέσει καὶ τοῦ ἐπέτρεψε τὴ σύγκληση τῶν ὁμοφρόνων του ἀντιχαλκηδόνιων ἐπισκόπων τῆς δευτέρας Συρίας στὴ Σύνοδο τῆς Σελευκείας (470), μὲ πρόσχημα μάλιστα τὴ χειροτονία τοῦ ὁμόφρονά του ἐπισκόπου Ἀπαμείας Ἰωάννη τῆς ἐπαρχίας δευτέρας Συρίας. Ὡστόσο, δὲν ἀντέδρασε γιὰ τὴν ἐπιστροφή τοῦ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Μαρτυρίου στὸν θρόνο του, τὸν ὁποῖο ὅμως κατέλαβε ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ἀπρόβλεπτη παραίτηση τοῦ Μαρτυρίου. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτὸ περιγράφει τὰ γεγονότα καὶ ὁ χαλκηδόνιος Κύπριος Ἀλέξανδρος ὁ Μοναχός, ἥτοι μὲ τὰ ἴδια κριτήρια τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστη, γιὰ νὰ ἐξηγήσῃ τὴν αὐθαίρετη ἐπιβολὴ τοῦ Πέτρου Κναφέα στὸν θρόνο τῆς Ἀντιοχείας ἀπὸ τὸν Ζήωνα, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος (474).

Πράγματι, ὁ Κύπριος Ἀλέξανδρος ὁ Μοναχός τονίζει, ὅτι δῆθεν: «*Antiocheni vero, quos supra diximus, imperatori supplicationem obtulerant, petentes Fullonem illum Petrum sibi episcopum creari. Id quod factum est, auro*

28. Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 20-22.

ipso omnibus qui erant in aula regia, persuadente, ut Petri Fullonis patrocinium susciperent. Statim igitur ut Petrus ille ordinatus est episcopus, sanctam Chalcedonensem synodum anathemate fuit detestatus. Cumque Apollinaris sectatoribus placere studeret, qui Theopassiani appellabantur, eo quod Deum ipsum passum fuisse dicebant, novitatem quamdam pessimam excogitavit ut hymno illi, qui Trisagion appellatur, hoc etiam in fine adderet: Qui crucificatus est propter nos. Hæc cum sancti episcopi et Patres nostri audivissent, ad pravam illius opinionem refie nandam alacri et prompto animo aggressi sunt...»²⁹.

Προφανώς, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς (470-471) προκάλεσε τὴν ἔντονη ἀντίδραση τῶν χαλκηδονίων τῆς Ἀντιοχείας, γι' αὐτὸ ὁ χαλκηδόνιος αὐτοκράτορας Λέων (457-474) ἀποδέχθηκε τὴν πρόταση τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Γενναδίου (458-471) γιὰ τὴν ἄμεση ἐξορία τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα, ὅπως ἀναφέρει καὶ ὁ Θεόδωρος Ἀναγνώστης, ἀλλ' ὅμως ἡ ποινὴ ἐκτελέσθηκε ἀπὸ τὸν ἐπίσης χαλκηδόνιο διάδοχο τοῦ Γενναδίου Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο (471-488).

Ἡ ἐξορία ὅμως αὐτὴ τροποποιήθηκε, μὲ αἴτημα προφανῶς τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα καὶ τὴν ἄμεση παρέμβαση προφανῶς τοῦ Ζήνωνα, ἦτοι ἀντὶ τῆς ἀκριτικῆς Ὁάσεως τῆς Πιτυούντας τοῦ Καυκάσου, νὰ ἐξορισθῆ στὴν ἐγγύτερη πρὸς τὴν Κωνσταντινούπολη περιοχὴ τῶν Εὐχαΐτων τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου, ὅπου ὑπῆρχε μία ἀξιόλογη Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων. Ἄλλωστε, θὰ ἦταν εὐκολώτερη καὶ ἡ χρησιμοποίησή του στὴν ἀναγκαία ὑποστήριξη τῆς ἀναπόφευκτης πλέον ἑνωτικῆς πολιτικῆς τοῦ Ζήνωνα γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας, ἀφοῦ οἱ συνέπειες τῶν ἀδιαλλάκτων θεολογικῶν ἀντιθέσεων τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων ἀπειλοῦσαν ὄχι μόνον τὴν ἐσωτερικὴ ἑνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ αὐτὴν ἀκόμη τὴν ἐδαφικὴ ἀκεραιότητα τῆς αὐτοκρατορίας.

Εἶναι ὅμως πολὺ σημαντικὴ ἢ καὶ πολὺτιμη ἡ μαρτυρία τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστη, ὅτι ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς, κατὰ τὴν ἐξορία του στὴν περιοχὴ τῶν Εὐχαΐτων τῆς ἐπαρχίας τοῦ Ἑλλησπόντου (471-475), φιλοξενήθηκε «κρυπτόμενος» στὴν ἐκεῖ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, οἱ μοναχοὶ τῆς ὁποίας εἶχαν τὶς ἴδιες ἐπιφυλάξεις ἢ καὶ ἐνστάσεις μὲ τὸν Πέτρο τὸν Κναφέα γιὰ τὴ δυοφυσικὴ ὀρολογία («ἐν δύο φύσεσιν») τοῦ δογματικοῦ Ὁρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Πράγματι, κατὰ τὴν ἀκριτῶς ἀγνοηθεῖσα

29. PG 87/3, 4100.

ἀπὸ τῆ μακραίωνη διεθνῆ ἔρευνα πολύτιμη μαρτυρία τοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστη γιὰ τὴ διαμφισβητούμενη σχέση τοῦ Πέτρου Κναφέα μὲ τὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ὁ ἐκθροισμένος καὶ ἐξόριστος Πατριάρχης Ἀντιοχείας προστατευόταν «κρυπτόμενος» στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων (471-475), ἀπὸ τὴν ὁποία ἐξῆλθε μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπίσημη ἀνάκλησή του ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ τὴν πρόσκληση τοῦ σφετεριστῆ τῆς ἐξουσίας Βασιλίσκου, γυναικάδελφου τοῦ ἀποθανόντος αὐτοκράτορα Λέοντος Α΄ (457-474).

Ὡστόσο, ὁ Βασιλίσκος συντάχθηκε μὲ τοὺς ἀντιχαλκηδονίους γιὰ νὰ ἐξουδετερώσῃ τὸν χαλκηδόνιο νόμιμο διεκδικητὴ τοῦ θρόνου πανίσχυρο Στρατηγὸ τῆς Ἀνατολῆς Ζήνωνα (*Magister militum per Orientem*), ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸ τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντα καὶ Ἐπίτροπο τοῦ ἐγγονοῦ του «Μικροῦ Λέοντα», ὁ ὁποῖος ἀνακήρυξε ἐπισήμως Βασιλέα τὸν πατέρα του Ζήωνα στὸν Ἰππόδρομο. Ὁ Βασιλίσκος ὅμως εἶχε τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἐπίσης πανίσχυρου στρατηγοῦ Ἄσπαρ, ἡγέτη τῶν ἀρειανῶν Γόθων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἀντιπάλου τοῦ Ζήωνα, γι' αὐτὸ ἀποφάσισε νὰ ἀνακηρυχθῆ ἀθαιρέτως κύριος τῆς ἐξουσίας καὶ ἐζήτησε τὴν ὑποστήριξη τοῦ ἡγέτη τῶν ἀντιχαλκηδονίων Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Τιμόθεου τοῦ Αἰλούρου, ὁ ὁποῖος ὅμως τοῦ ὑπέδειξε, ὅπως εἶδαμε, ὡς ἀναγκαῖα τὴν ἄμεση ἀνάκληση ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ τοῦ ἐκθροισμένου Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα.

Ἡ ἀνάκλησή του λοιπὸν ἀπὸ τὴν ἐξορία κρινόταν ἀπολύτως ἀναγκαῖα, ἀφοῦ ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἀσκοῦσε πλέον μεγάλη ἐπιρροὴ στοὺς ἀντιχαλκηδονίους μοναχοὺς ὄχι μόνον τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἀλλὰ καὶ τῆς Κωνσταντινουπόλεως γενικώτερα. Ἄλλωστε, ἡ πρόσκλησή του ἦταν ἀναγκαῖα τόσο γιὰ τὴ σύνταξη τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀκύρωση τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου. Συνεπῶς, κατὰ τὸν Θεόδωρο Ἀναγνώστη, ἦταν εὐνόητη ἢ πολλαπλῆ ἀναγκαιότητά του, γι' αὐτὸ «ἀνεκαλέσατο διὰ Τύπου (=Διατάγματος) Βασιλίσκος τὸν Αἰλουργον (=Τιμόθεον), καὶ ὁ Κναφεὺς δέ (=Πέτρος) ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἐκεῖ γὰρ ἐκρύπτετο, καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Καλκηδόνι συνόδου, παρῶρησιαν ἔλαβον (=ἀναθάρρησαν) κατ' αὐτῆς κινούμενοι»³⁰.

Εἶναι λοιπὸν προφανές ὅτι ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς, κατὰ τὴν τετραετῆ περίοδο τῆς πρώτης ἐξορίας του (471-475), ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐκρύπτετο

30. Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 26-30. PG 86/1, 180.

φιλοξενούμενος στη Μονή τῶν Ἀκοιμήτων, ἀφοῦ καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῆς «ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου», ἀφ' ἑτέρου δὲ ἦταν πλέον γενικῶς ἀναγνωρισμένος ὡς ὁ κατ' ἐξοχὴν μετριοπαθῆς καὶ αὐθεντικὸς ἐκφραστὴς τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ὃχι μόνο μεταξὺ τῶν ἀντιχαλκηδονίων, ἀλλὰ καὶ μεταξὺ τῶν μετριοπαθῶν χαλκηδονίων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τοῦ ζητήθηκε ἢ συμβολή του ὃχι μόνο στὴ σύνταξη, ἀλλὰ καὶ στὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος τοῦ Βασιλίσκου (475), τὸ ὁποῖο ὅμως ἐπέβαλλε τὸν ἄμεσο ἀναθεματισμὸ τῆς νεστοριανίζουσας δυοφυσικῆς ὀρολογίας τόσο τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου, ὅσο καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης.

Ἡ ἔντονη ὅμως ἀντίδραση τοῦ αὐστηροῦ ἡγέτη τῶν χαλκηδονίων Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου (471-488) ἐκφράσθηκε, ὅπως εἶδαμε, μὲ ἄμεσο, ἔντονο καὶ χαρακτηριστικὸ τρόπο, ἀφοῦ «ἐαυτὸν καὶ τὸν θρόνον καὶ τὸ θυσιαστήριον μελανοῖς ἐνδύμασιν ἠμφίεσεν», ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ κηρύξη τὴν Ἐκκλησίαν σὲ κατάσταση διωγμοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ ἀπαγορεύσῃ τὴν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας σὲ ὅλους τοὺς ναοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ νὰ ἐπιβάλλῃ στὸν Βασιλίσκο τὴν ἄμεση ἀνάκληση τοῦ Ἐγκυκλίου³¹. Ἄλλωστε, ὁ Βασιλίσκος, «φοβηθεὶς τοῦ λαοῦ τὴν θερμότητα, ἐξῆλθε τῆς πόλεως, παραγγείλας τοῖς τῆς Συγκλήτου μὴ συντυχεῖν Ἀκακίῳ, ἀλλ' ὅμως ἐν τῇ Ἐκκλησίᾳ ἀπελογήσατο τῷ Ἀκακίῳ, τῷ κλήρῳ καὶ τοῖς μοναχοῖς, καὶ τὰ δίκαια τῷ θρόνῳ ἀπέδωκε, δι' ἑτέρου ἰδίχτου καταλύσας τὰ πρότερα». Πράγματι, μὲ τὴ βίαιη συνδρομὴ τοῦ Ζήνωνα καὶ τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων, προκάλεσε τὴν ἄμεση ἀνάκληση τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος (476), γι' αὐτὸ ὁ Βασιλίσκος «ἀπέλυσε τὸν Αἴλουρον ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸν Κναφέα εἰς Ἀντιόχειαν»³².

Ἡ ἐξέλιξη ὅμως αὐτὴ ἦταν πολὺ δυσμενὴς γιὰ τὸν Πέτρο τὸν Κναφέα, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπιστρέφῃ στὸν θρόνον τῆς Ἀντιοχείας (475-477), μὲ τὴν ὑποστήριξη μάλιστα καὶ τοῦ προστάτη του Ζήνωνα, γιὰτὶ εἶχε γράφῃ καὶ εἶχε ὑπογράψῃ τὸ μονοφυσικὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ Βασιλίσκου (475), μὲ τὸν ἀναθεματισμὸ μάλιστα τόσο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας,

31. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 32.

32. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 31-34.

ὅσο καὶ τοῦ *Τόμου* τοῦ Λέοντος Ρώμης. Ὡστόσο, τὸ ὑπέγραψε ὑπὸ τὴν ἀφόρητη ὄμως πίεση τόσο τοῦ Βασιλίσκου, ὅσο καὶ τοῦ ἡγέτη τῶν ἀντιχαλκηδονίων Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου τοῦ Αἰλίουρου, καίτοι εἶχε ἤδη ὑποσχεθεῖ στὸν ἡγέτη τῶν χαλκηδονίων Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο ὅτι δὲν θὰ ὑπέγραφε τὸν ἀναθεματισμὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος.

Βεβαίως, ἡ μὴ τήρηση τῆς ὑποσχέσεώς του τὸν ἔφερε σὲ μία πολὺ δύσκολη σχέση μὲ τὸν πανίσχυρο πλέον Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, ὁ ὁποῖος ἀξίωσε ἀδιαλλάκτως ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ζήνωνα νὰ ἐξορίση ἀμέσως στὴν ἀπόμακρη Μεγάλῃ Ὑάσῃ τῆς Πιτυούνας τοῦ Καυκάσου τὸν ἐκθρονισθέντα εὐνοούμενό του Πατριάρχη Ἀντιοχείας (477). Ἐν τούτοις, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς, μὲ τὴν εὐνοϊκὴ προφανῶς παρέμβαση τοῦ προστάτη του Ζήνωνα, ἐπέτυχε νὰ ἐξορισθῇ στὴν ἐγγύτερη περιοχὴ τῶν Εὐχαΐτων τῆς ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου, ὅπου ὑπῆρχε ἡ γνωστὴ του πλέον Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ἀφοῦ ἦταν πλέον ἀναγκαῖος γιὰ τὴν ὑποστήριξη τῆς ἀναγκαίας ἢ καὶ ἀναπόφευκτης πλέον ἐνωτικῆς πολιτικῆς τοῦ νόμιμου αὐτοκράτορα γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας.

Ἡ συναίνεση λοιπὸν τοῦ Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου στὴν ἐπίμονη πρόταση τοῦ αὐτοκράτορα Ζήνωνα ἦταν ἀπαραίτητη τόσο γιὰ τὴν ἀναζήτηση μιᾶς «κατ' οἰκονομίαν» λύσεως, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἄρση ἢ τὴν ἐκτόνωση τῶν ἐπικινδύνων πλέον συγκρούσεων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων, ἥτοι μὲ τὴν ἐκδοση ἑνὸς *Ἐνωτικοῦ Διατάγματος* (482), κατὰ τὸν τύπο μάλιστα τοῦ *Ὁρου τῶν Διαλλαγῶν* τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας (433), τὸ ὁποῖο ὅμως θὰ ἔπρεπε νὰ τὸ ἀποδεχθοῦν ἢ νὰ τὸ ὑπογράψουν ἀπαραιτήτως καὶ οἱ πέντε πατριάρχες (Ρώμης, Κωνσταντινουπόλεως, Ἀλεξανδρείας, Ἀντιοχείας καὶ Ἱεροσολύμων).

Ὡστόσο, ἡ ἄκριτη ἄρνηση τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων πατριαρχῶν Ἀλεξανδρείας Ἰωάννη Ταλάια (482) καὶ Ἀντιοχείας Καλανδίωνα (480-485) νὰ ἀποδεχθοῦν ἢ νὰ ὑπογράψουν τὸ *Ἐνωτικόν* τοῦ Ζήνωνα προκάλεσε, ὅπως εἶδαμε, τόσο τὴν ἄμεση ἐκθρόνισή τους, ὅσο καὶ τὴν ἀντικατάστασή τους ἀντιστοίχως μὲ τοὺς μετριοπαθεῖς ἀντιχαλκηδονίους πατριάρχες Ἀλεξανδρείας Πέτρο τὸν Μογγό (482-490) καὶ Πέτρο τὸν Κναφέα (485-488). Ἄλλωστε, ὁ Πέτρος Κναφεύς εἶχε ἤδη ἀνακληθεῖ ἀπὸ τὴν ἐξορία καὶ εἶχε ὑπογράψει προθύμως τὸ *Ἐνωτικόν*, γι' αὐτὸ ἐπέστρεψε πάλι στὸν θρόνο τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας (485-488), μὲ

απόφαση μάλιστα τοῦ πολεμίου του Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου, ὁ ὁποῖος εἶχε ἐπιμείνει τόσο στὴν ἐκθρόνισή του ὅσο καὶ στὴν ἐξορία του (477-482), ἐπειδὴ εἶχε ὑπογράψει τὸ Ἐγκύκλιον τοῦ Βασιλίσκου (475).

Οἱ ἀρνητικὲς αὐτὲς ἐπιπτώσεις γιὰ τὸν Πέτρο Κναφέα συνάγονται καὶ ἀπὸ τὶς ἐναντίον του δύο σημαντικὲς καὶ ὀξύτατες ἐπικριτικὲς θεολογικὲς Ἐπιστολὲς γιὰ τὸν καθοριστικὸ ρόλο του σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων τῆς περιοχῆς του, τῆς ἐποχῆς του, οἱ ὁποῖες ἀποδίδονται στὸν Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο. Πράγματι, στὶς Ἐπιστολὲς αὐτὲς «Πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Ἀντιοχείας Πέτρον τὸν Κναφέα», ὁ Πατριάρχῃς Ἀντιοχείας ἐπικρίνεται ἀπὸ τὸν συντάκτη τους τόσο γιὰ τὶς ἀσαφεῖς θεολογικὲς του καινοτομίες, ὅσο καὶ γιὰ τὶς παρεκκλίσεις του στὸ Ἐγκύκλιον τοῦ Βασιλίσκου, τὸ ὁποῖο μάλιστα ἀποδιδόταν εὐλόγως στὸν Πέτρο τὸν Κναφέα:

«Καὶ γὰρ βαρεῖαν φέρει κατ' αὐτῆς (=ἀληθείας) καινοτομίαν τῆς Καθολικῆς Ἐκκλησίας ἢ Ἐκθεσίς σου (=Ἐγκύκλιον). Καὶ μέντοι γε οὐκ ἀπείπω ταύτην, πολλῶν ἐπισκόπων ὑπομεμνηκότων σε, μάλιστα τοῦ ἀγιωτάτου ἀρχιεπισκόπου Φήλικος (=Ρώμης), τοῦ ταύτην ἀποστραφηναί σε καὶ εὐθῆ καὶ ὀρθότομον εἶναι τοῦ σωτηρίου κηρύγματος. Ἄλλ' οὖν γε, ἀντιποιοῦμενος αἱρέσεων, τὸ τῆς θείας διδασκαλίας τάλαντον ἀπέκρουσας εἰς τὴν γῆν, καὶ οὐ μᾶλλον τοῦτο προβάλλεσθαι ἐπὶ Τράπεζαν εἷξας, οἷον ἐν ταῖς τῶν ἀνθρώπων καρδίαις τὴν ὑγιῆ διδασκαλίαν, ἀλλὰ τὸναντίον ζιζάνια ἔσπειρας...»³³.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον τὸ συμπέρασμα, ἀπὸ τὶς προαναφερθεῖσες ἀδιαμφισβήτητες μαρτυρίες καὶ ἀπὸ τὸν ἐξέχοντα ρόλο του σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες, ὅτι ἡ δυτικὴ γραμματεία τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων ἀγνόησε πλήρως ἢ ἀξιολόγησε ἀκρίτως τόσο τὸ πρόσωπο, ὅσο καὶ τὸ ἔργο τοῦ Πατριάρχῃς Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα, μὲ σαφῶς μάλιστα ἀπαξιώτικο, προφανῶς ἀντιφατικὸ καὶ ὀπωσδήποτε ἀβάσιμο τρόπο. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὸν ἀποσυνέδεσαν αὐθαιρέτως, πλήρως καὶ ἀκρίτως, μὲ τὴ διχοτομικὴ μάλιστα μεθοδολογία τῆς σχολαστικῆς θεολογίας, ὅπως θὰ δοῦμε, ὄχι μόνον ἀπὸ τὴν ἀδιαμφισβήτητη πνευματικὴ σχέση του με τὴν περιφημη

33. Mansi, VII, 1109-1124.

Μονή τῶν Ἀκοιμήτων καὶ τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδονίους μοναχοὺς, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ ψευδωνύμως παραδοθέντα, ὑπὸ τὸ ὄνομα Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτου, περίφημα Ἀρεοπαγιτικά ἔργα, τὰ ὅποια ἐνέπνευσαν καὶ ἐμπνέουν μέχρι σήμερα τὸν μυστικὸ καὶ μυσταγωγικὸ χαρακτήρα τόσο τῆς θεολογίας, ὅσο καὶ τῆς μυστηριακῆς ζωῆς ὅλων σχεδὸν τῶν ἐκκλησιαστικῶν παραδόσεων.

Ἄλλωστε, οἱ ἀσχοληθέντες μὲ τὸ σημαντικὸ αὐτὸ θέμα διαπρεπεῖς ρωμαιοκαθολικοὶ κυρίως ἱστορικοί, πατρολόγοι καὶ θεολόγοι ἀπέκλεισαν ἀπολύτως καὶ μὲ ἀπαξιωτικὸ μάλιστα τρόπο τὴν ὀποιαδήποτε σχέση καὶ ὀπωσδήποτε τὴν ὀποιαδήποτε ταύτιση τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα τῶν σπουδαίων αὐτῶν θεολογικῶν ἔργων μὲ τὸν σπουδαιότερο μετριοπαθῆ ἀντιχαλκηδόνιο θεολόγο καὶ λόγιο Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα. Ὡστόσο, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας συνδύαζε, μὲ ἐντυπωσιακὸ μάλιστα τρόπο, τὴν ἄρτια νεοπλάτωνικὴ μυσταγωγικὴ φιλοσοφία τοῦ ἰδιότυπου θεοκεντρικοῦ συστήματος τοῦ διαπρεποῦς φιλοσόφου Πρόκλου (410-485), διδασκάλου του στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ Ἀθηνῶν, μὲ τὴν καθιερωμένη πλέον ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431) χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου (412-444), ὅπως ἐπίσης καὶ μὲ τὴν παράλληλη ἀξιοποίηση τοῦ ὑποδείγματος καὶ τῆς πλούσιας θεολογίας τῶν μεγάλων θεολόγων τοῦ Δ' αἰῶνα (Μ. Ἀθανασίου, Μ. Βασιλείου, Γρηγορίου τοῦ θεολόγου, Διδύμου Τυφλοῦ κ.ἄ.).

Πράγματι, ὁ ἀρχιεπίσκοπος Ἀλεξανδρείας Κύριλλος (418-444), μὲ τὴ συγκροτημένη χριστολογικὴ του διδασκαλία, ἀνέδειξε ὄχι μόνον τὸ θεολογικὸ βάθος τοῦ ὅλου μυστηρίου τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Ἰοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ τοῦ Ἐπίγειου βίου τοῦ Χριστοῦ στὸ μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας. Ἄλλωστε ἦταν καθοριστικὴ ἡ σημασία τους γιὰ τὴ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τόσο τῆς φύσεως καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς ζωῆς τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας, μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅσο καὶ τῆς σωτηριολογικῆς ἀποστολῆς της, «ἀχρὶς οὐ̄ ἂν ἔλθῃ» ὁ Χριστὸς στὴν ἔνδοξον δευτέρην παρουσία Του³⁴. Βεβαίως, οἱ διαπιστώσεις αὐτὲς προβάλλονται ἐντόνως καὶ στὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα, μὲ εὐλόγο μάλιστα θεολογικὸ λόγο καὶ μὲ τὸν καθιερωμένο τελετουργικὸ τρόπο, ὡς μία μυσταγωγικὴ διαδικασία καὶ λειτουργικὴ ἀναφορὰ στὸν ἀναληφθέντα στοὺς οὐρανούς Χριστό, τὸν «κρύφιον Ἰησοῦν».

34. Α' Κορ. 11, 26.

Ἡ λειτουργικὴ αὐτὴ ἀναφορὰ ἦταν ἀναγκαία, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ συνάπτεται ἡ ἐπίγεια μὲ τὴν οὐράνια αἰώνια καὶ ἄλληκτη Λειτουργία, στὴν ὁποία θύτης, θῦμα καὶ θυσιαστήριον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ βιώνουν οἱ πιστοὶ τὴν ἐμπειρία τῆς ἀναφορᾶς αὐτῆς, μὲ τὴν ἐπίκληση καὶ τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τόσο στὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, ὅσο καὶ στὴν ὅλη μυστηριακὴ ζωὴ τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, οἱ πνευματικὲς ἐμπειρίες τῶν πιστῶν ἐκφράζονται ἐκτενῶς, ὅπως θὰ δοῦμε, στὸ θέμα τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, μὲ βασικὲς, ἀπαραίτητες καὶ ἀμετάθετες μάλιστα συντεταγμένες τὰ θεοπαράδοτα ἱερά μυστήρια τοῦ Βαπτίσματος, τοῦ Χρίσματος, τῆς θείας Εὐχαριστίας, τῆς Ἱερωσύνης, τῆς Μετάνοιας, τῆς ἀσκητικῆς πνευματικότητος κ.ἄ.³⁵.

2. Ἡ ἰδιαίτερη σχέση τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέως μὲ τὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτὴ οἱ σημαντικὲς καὶ ἀξιόπιστες μαρτυρίες, ἄμεσες ἢ ἔμμεσες, τόσο γιὰ τὸ πρόσωπο, ὅσο καὶ γιὰ τὸ πολύπτυχο ἔργο τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα (470-471, 475-477 καὶ 485-488), ὄχι μόνον ἐπιτρέπουν, ἀλλὰ καὶ ἐπιβάλλουν τὴν ἀντικειμενικὴ ἀνακάλυψη τῆς ἀπαξιωτικῆς διχοτομικῆς ἢ πλασματικῆς μεθοδολογίας τῆς θεολογικῆς γραμματείας τῆς Δύσεως. Ἡ ἀνακάλυψη ὁμῶς αὐτὴ εἶναι δυνατὴ μόνο μὲ τὴν ἀποσύνδεσθί της ὄχι μόνο ἀπὸ τὶς ἀσαφεῖς ἢ ἀβάσιμες ὑποκειμενικὲς ἐπιλογές ἢ ὑποθέσεις τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως πατρολόγων, θεολόγων καὶ ἱστορικῶν της, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὶς πλασματικὲς θεολογικὲς τοὺς συγχύσεις, ἰδιαιτέρως δὲ γιὰ τὸν πραγματικὸ ἐκκλησιαστικὸ ρόλο τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα. Οἱ ἄκριτες αὐτὲς ὑποθέσεις ἦσαν ἀπαξιωτικὲς τόσο γιὰ τὶς πολυετεῖς καὶ ἀλληλέγγυες πνευματικὲς σχέσεις του μὲ τὴν περίφημη Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τῆς Κωνσταντινουπόλεως, ὅσο καὶ γιὰ τὴ σημαντικὴ συμβολή του σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο

35. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιολογία*, σσ. 37-94.

(451), για την έκτόνωση τῶν ὀξυτάτων καὶ ἐπικινδύνων ἀντιθέσεων τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων.

Συνεπῶς, μὲ βάση τὴν κριτικὴ καὶ συγκριτικὴ ἀξιολόγηση τῶν προαναφερθεισῶν σημαντικῶν καὶ ἀξιοπίστων σχετικῶν μαρτυριῶν, μπορούμε πλέον νὰ ἀποφύγουμε τὶς αὐθαίρετες, ὑποκειμενικὲς καὶ ἀβάσιμες ὑποθέσεις ἢ τὶς ἄκριτες πλάσματικὲς συγχύσεις τῶν ρωμαιο-καθολικῶν κυρίως θεολόγων τῆς Δύσεως ὄχι μόνο γιὰ τὸ ἀκρίτως ἐπικρινόμενο σημαντικό πρόσωπο, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὸ διαμφισβητούμενο σπουδαῖο θεολογικὸ ἔργο του. Ἡ διαπίστωση λοιπὸν αὐτὴ ἐπιβεβαιώνεται τόσο μὲ τὴν ἔντονη συμμετοχὴ του σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς θεολογικὲς ἀντιθέσεις ἢ ζυμώσεις τῆς συγκεχυμένης ἐποχῆς του (465-485), ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀδιαμφισβήτηση πλέον σχέση του μὲ τὴ συγγραφὴ τῶν «ψευδωνύμως» ἀποδοθέντων στὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη περιφήμων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, συνοψίζονται, μὲ περιεκτικὸ μάλιστα τρόπο, ὅλες σχεδὸν οἱ θεμελιωμένες στὶς ἀξιόπιστες ἱστορικὲς πηγὲς τῆς ἐποχῆς ἀντικειμενικὲς διαπιστώσεις, οἱ ὁποῖες ἀγνοήθηκαν πλήρως στὴ διεθνή ἔρευνα τῶν νεωτέρων χρόνων. Ἄλλωστε προβάλλονται καὶ τὰ εὐλόγα συμπεράσματα τῆς σχετικῆς ἔρευνας, ὄχι μόνο γιὰ νὰ ἐξουδετερωθοῦν οἱ σκόπιμες ἢ ἀβάσιμες συγχύσεις, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ἀναδειχθῇ ἡ ἀλήθεια γιὰ τὸν πραγματικὸ «Διονύσιον» τῶν σπουδαίων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἦτοι:

Πρῶτον: Ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς γεννήθηκε στὴν πρώτη δεκαετία τοῦ Ε' αἰῶνα (περὶ τὸ 410), ἀλλὰ δὲν γνωρίζουμε ἀκριβῶς τὸν τόπο τῆς καταγωγῆς του, ἐνῶ γνωρίζουμε ὅτι ἀσπάσθηκε –σὲ νεαρὴ προφανῶς ἡλικία– τὸν μοναχικὸ βίον σὲ μία ἀκμαία Μονὴ τῆς περιοχῆς Μαῖουμᾶ τῆς Παλαιστίνης. Προφανῶς, ἐκεῖ μύηθηκε στὴν ἀσκητικὴ πνευματικότητα καὶ ἐκεῖ ἔμαθε τὰ πρῶτα ἐγκύκλια γράμματα, ἐνῶ, μετὰ ἀπὸ μία σύντομη περίοδο σπουδῶν στὴν Κωνσταντινούπολη, ἀποφάσισε νὰ συνεχίσῃ τὶς σπουδὲς του στὴν περίφημη Φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν, ἀκολουθώντας προφανῶς τὸ ὑπόδειγμα τῶν μεγάλων Καππαδοκῶν θεολόγων Μ. Βασιλείου καὶ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου κ.ἄ. Κατὰ τὴν περίοδο ὅμως τῶν σπουδῶν του συνδέθηκε στενὰ μὲ τὸν συνομήλικα διδάσκαλό του καὶ περίφημο νεοπλατωνικὸ φιλόσοφο Πρόκλο (410-485), ἐντυπωσιάσθηκε δὲ ὄχι μόνον ἀπὸ τὸ θεοκεντρικὸ καὶ μυσταγωγικὸ

φιλοσοφικό του σύστημα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν προτεινόμενη πρὸς τὸ ὑπερβατικὸ «Θεῖον» ἀναγωγικὴ πνευματικὴ κίνησις τοῦ ἀνθρώπου τόσο γιὰ νὰ κατορθώσῃ τὴν ἠθικὴ τελείωσίν του, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἀποκτήσῃ μίαν σχέσις κοινωνίας ἢ καὶ θεοπτίας μὲ τὴν ὑπερβατικὴ θεότητα.

Πράγματι, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἔγινε θαυμαστής καὶ τοῦ διδασκάλου του, ὁ ὁποῖος, καίτοι παρέμενε πιστὸς στὴν ἐθνικὴ θρησκεία τῶν Ἑλλήνων, συμπαθοῦσε καὶ ὑποστήριζε τοὺς χριστιανούς, σὲ μίαν ἀμοιβαίαν θεοκεντρικὴν θεολογίαν καὶ ἠθικὴν, ὅπως συνάγεται καὶ ἀπὸ τὸ σχετικὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου *Στοιχειώσεις Θεολογικαί*, μὲ τὴ μεθοδολογία μάλιστα τῶν διαλεκτικῶν συλλογισμῶν τῆς ἀριστοτελικῆς λογικῆς. Ὁ θαυμασμὸς λοιπὸν τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα εἶναι τόσο πρὸς τὸ πρόσωπο, ὅσο καὶ πρὸς τὸ φιλοσοφικὸ ἔργο τοῦ Πρόκλου, τὸ ὁποῖο προσέλαβε ἢ μετέφερε –μὲ ἐπιλεκτικὸ ὅμως τρόπο– καὶ στὴ θεολογίαν του, ἀλλ’ ὅμως ἐρμηνεύθηκε ἐσφαλμένως καὶ ἀκρίτως ἀπὸ τὴ σύγχρονη ἔρευνα τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως θεολόγων ὡς δῆθεν μίαν προσχώρησιν τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα στὴν ἐθνικὴ θρησκείαν. Ἄλλωστε, ἂν ἡ ἀβάσιμη αὐτὴ ὑπόθεσις ἢ ἐρμηνεία ἦταν πραγματικὴ, ἀφ’ ἑνὸς μὲν θὰ εἶχε ἤδη ἐπισημανθεῖ ἀπὸ τοὺς πολεμίους του, ἀφ’ ἑτέρου δὲ ὁ ἴδιος θὰ ἀπέφευγε νὰ ἐντάξῃ στὴ θεολογίαν τῶν Ἀραιοπαγιτικῶν ἔργων του τὰ ἐπιλεγμένα ἐκτενῆ ἀποσπάσματα ἀπὸ τὸ φιλοσοφικὸ σύστημα τοῦ διδασκάλου του Πρόκλου.

Δεύτερον: Ἡ ἐπιστροφὴ τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα στὴν Κωνσταντινούπολη, μετὰ ἀπὸ τὴν Δ’ Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451), συνέπεσε μὲ τὴν παρατεινόμενη ὀξύτατη ἀντιπαράθεσις τῆς ἀλεξανδρινῆς καὶ τῆς ἀντιοχειανῆς θεολογικῆς παραδόσεως στὸ πολὺπλοκὸν χριστολογικὸν ζήτημα, φιλοξενήθηκε δὲ προθύμως, ὅπως εἶδαμε, στὴν νέα Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ἢ ὁποῖα βρισκόταν στὴν ἑναντι τῆς Κωνσταντινουπόλεως ἀσιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου. Βεβαίως, εἶχε ἤδη συνταχθεῖ μὲ τὴν χριστολογικὴν διδασκαλίαν τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀφ’ ἑνὸς μὲν γιὰ αὐτὴ εἶχε ἤδη καθιερωθεῖ ἀπὸ τὴν Γ’ Οἰκουμενικὴν σύνοδο (431), ἀφ’ ἑτέρου δὲ γιὰ αὐτὴ εἶχε ἤδη βεβαιωθεῖ εἰδικώτερα καὶ μὲ τοὺς Ὅρους τῶν Διαλλαγῶν τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας (433). Ἡ ἀκριτὴ ὅμως δικαίωσις ἀπὸ τὴν ὡς Οἰκουμενικὴ συγκληθεῖσα «ληστρικὴ» Σύνοδο τῆς Ἐφέσου (449) τῆς ἤδη καταδικασμένης μονοφυσιτικῆς αἵρετικῆς διδασκαλίας τοῦ ἀρχιμανδρίτη Εὐτυχοῦς, φανατικοῦ

ὄπαδοῦ τῆς χριστολογικῆς διδασκαλίας τοῦ Κυρίλλου, ἀπὸ τῆ μεγάλης Ἐνδημοῦσα σύνοδο τῆς Κωνσταντινουπόλεως (448), προκάλεσε δὲ μία νέα καὶ ἐπικίνδυνη ἀντιπαράθεση τῶν δύο ἀντιπάλων θεολογικῶν παραδόσεων.

Ἡ ἀντιπαράθεση ὅμως αὐτὴ ἐπιβαρύνθηκε καὶ στὴ συγκληθεῖσα γιὰ τὴν ἄρση τῶν ἀντιθέσεων μεγάλη Δ΄ Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451), ἀφοῦ στὸν δογματικὸ Ὅρο τῆς χρησιμοποιοῦντο, ὑπὸ τὴν πίεση τῶν παπικῶν ἀντιπροσώπων καὶ τῶν ἐπισκόπων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας, μία νεστοριανίζουσα ἀσαφὴς ἢ καὶ ἀμφίσημη θεολογικὴ ὀρολογία («ἐν δύο φύσεσιν», «πρόσωπον», «ὑπόστασις», «μία φύσις»). Στὸ ἀσαφὲς λοιπὸν θεολογικὸ αὐτὸ πλαίσιο, ὅχι μόνον ὁ μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος Πέτρος ὁ Κναφεύς, ἀλλὰ καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων δὲν ἀποδέχθηκαν τόσο τὸν δογματικὸ Ὅρο τῆς Συνόδου, ὅσο καὶ τὸν Τόμο τοῦ πάπα Λέοντος. Ἡ ἐπιλογὴ ὅμως αὐτὴ ἦταν εὐλογη ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰτὶ ἀγνοήθηκε ἡ καθιερωμένη πλέον Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰτὶ δικαιωνόταν πλαγίως ἡ αἵρεση τοῦ νεστοριανισμοῦ (προσωπικὴ καὶ ὄχι ὑποστατικὴ ἔνωση τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ).

Τρίτον: Ὁ φιλοξενούμενος ἢ κρυπτόμενος στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς Πέτρος ὁ Κναφεύς συμφωνοῦσε πλήρως μὲ τοὺς ἀντιχαλκηδόνιους μοναχοὺς τῆς στίς θεολογικὲς τοὺς ἐνστάσεις, γι' αὐτὸ τοῦ ἀνέθεσαν τὴν εὐλογη ἀποστολὴ νὰ ἐξηγή ἢ νὰ διδάσκη στοὺς μοναχοὺς τῆς Μονῆς τοὺς θεολογικοὺς λόγους τῶν ἐνστάσεων τοῦ κατὰ τῶν ἀποφάσεων τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἐπομένως, εἶναι σαφῶς αὐθαίρετη καὶ προφανῶς ἀβάσιμη ἢ ἀπαξιωτικὴ γνώμη τῶν δυτικῶν ρωμαιοκαθολικῶν θεολόγων γιὰ τὸν μὴ σημαντικὸ ρόλο τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα, ἢτοι ὡς δῆθεν μόνον κατηχητοῦ καὶ μόνον τῶν δοκίμων μοναχῶν τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, γιὰ νὰ τοὺς καθαρῶς δῆθεν ἀπὸ τὶς παλαιᾶς συνήθειες ἢ ἀδυναμίες τοὺς γι' αὐτὸ συνδέθηκε ἢ προσωνυμία τοῦ «Κναφέα» (βυρσοδέψη) μὲ τὸν ἀπαξιωτικὸ δῆθεν ρόλο τοῦ στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων.

Ὡστόσο, ὅπως θὰ δοῦμε, πειστικώτερη εἶναι ἡ σύνδεση τῆς προσωνυμίας αὐτῆς τοῦ Πέτρου Κναφέα μὲ τὸν καθαρισμὸ τῶν ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν ἀπὸ τὶς αἵρετικὲς θεολογικὲς προλήψεις ἢ ἐκκλησιαστικὲς συγχύσεις τοὺς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό,

χειροτονήθηκε διάκονος και πρεσβύτερος τόσο για να λειτουργή στον ναό της μάρτυρος αγίας Βάσσης στην ασιατική περιοχή της Χαλκηδόνας, όσο και για να συμμετέχη στην είκοσιτετράωρη και νυχθήμερη αδιάκοπη τελετουργία της θείας Λειτουργίας στη Μονή των Άκοιμήτων. Πράγματι, τελούσαν αδιακόπως και εκ περιτροπής τη θεία Λειτουργία όλοι οι ιερωμένοι μοναχοί σε ἕξι διαδοχικούς χορούς, με εὐνόητη τὴν πλούσια πνευματική του ἐμπειρία ἀπὸ τὴ βίωση τῆς ὅλης λειτουργικῆς ζωῆς τῆς Μονῆς, ἡ ὁποία βεβαίως πλήρως και τὴ χριστοκεντρικὴ βάση τῆς θεολογίας του.

Τέταρτον: Ἡ πλασματικὴ ὑπόθεση τῶν ρωμαιοκαθολικῶν κυρίως ἐρευνητῶν, ὅτι δῆθεν ὁ Πέτρος Κναφεὺς προσέγγισε τὸν Ζήνωνα, γαμβρὸ ἐπὶ θυγατρὶ τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος Α΄ (467-474) και βέβαιο διάδοχό του, για να ἱκανοποιήση τις ἄμετρες δῆθεν φιλόδοξες ἢ και τις ἀθέμιτες ἐπιδιώξεις του. Ἐν τούτοις, ἡ ὑποκειμενικὴ ἢ πλασματικὴ αὐτὴ ὑπόθεση εἶναι σαφῶς ἀβάσιμη και προφανῶς ἐσφαλμένη, ἀφοῦ συνέβη σαφῶς τὸ ἀκριβῶς ἀντίθετο. Πράγματι, ὅπως εἶδαμε, ὅταν ὁ ἐπὶ θυγατρὶ γαμβρὸς τοῦ αὐτοκράτορα στρατηγὸς Ζήνων ὀρίσθη ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Λέοντα *Στρατηγὸς τῆς Μεγάλης Ἀνατολικῆς Διοικήσεως* (*Magister militum per Orientem*, 464), ἐζήτησε ἀπὸ τὸν φιλοξενούμενο στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων γνωστό του Πέτρο τὸν Κναφέα να τὸν συνοδεύση στὴν Ἀντιόχεια (468), για να τὸν βοηθήση να ἀντιμετωπίση τὴν ὀξύτατη σύγκρουση τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων και ἀντιχαλκηδονίων τοῦ Πατριαρχείου Ἀντιοχείας. Ἄλλωστε, ἦταν ἤδη εὐρύτερα γνωστὸς ὡς ἕνας σαφῶς μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος (*διακρινόμενος*) και ἀσχοῦσε μεγάλη ἐπιρροὴ ὄχι μόνο στοὺς ἀκραίους ἀντιχαλκηδονίους, ἀλλὰ και στοὺς μετριοπαθεῖς χαλκηδονίους.

Βεβαίως, ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἀποδέχθηκε τὴν πρόσκληση τοῦ χαλκηδόνιου Ζήνωνα, ὄχι βεβαίως, ὅπως ὑποστηρίζουν ἀκρίτως οἱ ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι, για να διεκδικήση δῆθεν τὸν Πατριαρχικὸ θρόνο τῆς Ἀντιοχείας, ἀφοῦ ὑπῆρχε ἤδη στὴν Ἀντιόχεια ὁ χαλκηδόνιος Πατριάρχης Μαρτύριος (460-465), ἀλλὰ κυρίως για να συντονίση τοὺς ἀκραίους ἀντιχαλκηδονίους τῆς Ἀντιοχείας και τῆς Συρίας γενικώτερα, με τις διαπιστωμένες μάλιστα μετριοπαθεῖς θεολογικὲς του ἐνστάσεις, για τὴ νεστοριανίζουσα «δουφυστικὴ ὀρολογία» τοῦ *δογματικῶ Ὁρου* τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου. Προφανῶς, ὁ συντονισμὸς τῶν

ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων τῆς Συρίας ἔκανε ὀξύτερη τὴν ἀμφισβήτηση τοῦ χαλκηδονίου Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Μαρτυρίου, ὁ ὁποῖος, ὅπως εἶδαμε, μετέβη ἀμέσως στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ ἐνημερώσῃ τὸν Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Γεννάδιο Α΄ (458-471) καὶ ἐζήτησε τὴν ἄμεση ἐκδίωξη τοῦ Πέτρου Κναφέα ἀπὸ τὴν Ἀντιόχεια.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἀποφασίσθηκε, ὅπως εἶδαμε, μὲ Διάταγμα τοῦ χαλκηδονίου μάλιστα αὐτοκράτορα Λέοντος Α΄ (467-474) ἢ ἄμεση ἐξορία του στὴ Μεγάλῃ Ὑοασῇ τῆς Πιτυούντας τοῦ Καυκάσου (471). Οἱ σημαντικὲς αὐτὲς μαρτυρίες τοῦ πολέμιου τοῦ χαλκηδονίου ἱστορικοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστη ἐπιβεβαιώνονται πλήρως, ὅπως εἶδαμε, καὶ ἀπὸ τὸν ἐπίσης χαλκηδόνιο Κύπριο Ἀλέξανδρο τὸν Μοναχό, μὲ ἔντονο μάλιστα ἐπικριτικὸ ἢ καὶ ἀπαξιωτικὸ τρόπο, γιὰ τὶς δῆθεν ἀθέμιτες πράξεις τοῦ Πέτρου Κναφέα³⁶. Ὡστόσο, κατὰ τὴν περίοδο τῆς μακρᾶς ἀπουσίας τοῦ Μαρτυρίου στὴν Κωνσταντινούπολη, ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἀπέκτησε τὸν πλήρη ἔλεγχο τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας, ὑπὸ τὴν πίεση μάλιστα τῶν ὀργανωμένων πλέον ἀντιχαλκηδονίων. Στὸ ἀνεξέλεγκτο λοιπὸν αὐτὸ πλαίσιο, ὅπως εἶδαμε, ὁ μὲν Πατριάρχῃς Ἀντιοχείας Μαρτύριος ἀναγκάσθηκε τελικῶς νὰ παραιτηθῇ (465), ἐνῶ ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς συγκάλεσε τοὺς ἀντιχαλκηδονίους ἐπισκόπους τῆς δευτέρας Συρίας στὴ Σύνοδο τῆς Σελευκείας (470) καὶ ἐξελέγη Πατριάρχῃς Ἀντιοχείας (470-471). Βεβαίως, ὁ προστάτης του Ζήνων μερίμνησε γιὰ νὰ μεταφερθῇ ὁ τόπος τῆς ἐξορίας του ἀπὸ τὴ Μεγάλῃ Ὑοασῇ τῆς Πιτυούντας τοῦ Καυκάσου στὴν περιοχὴ τῶν Εὐχαΐτων τῆς ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου, ἐπειδὴ ἐκεῖ ὑπῆρχε ἡ γνωστὴ στὸν Πέτρο τὸν Κναφέα Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, γιὰ νὰ μπορεῖ νὰ τὸν χρησιμοποιήσῃ στὴν ἀναγκαία πλέον ἢ καὶ ἀναπόφευκτη ἐνωτικὴ του πολιτικὴ, ἰδιαίτερα μετὰ τὸν θάνατο τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος Α΄ (474).

Πέμπτον: Ἡ αἰφνιδιαστικὴ ὁμως καὶ αὐθαίρετη αὐτοανακήρυξη τοῦ Βασιλίσκου, γυναικάδελφου τοῦ αὐτοκράτορα Λέοντος, ὡς νόμιμου δῆθεν διεκδικητῆ τῆς ἐξουσίας, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὸν θάνατο τοῦ Λέοντος (474), ὑποστηρίχθηκε τόσο ἀπὸ τὸν πανίσχυρο ἡγέτη τῶν ἀρειανῶν Γότθων τῆς Κωνσταντινουπόλεως Ἄσπαρ καὶ σφοδρὸ ἀντίπαλο τοῦ Ζήωνα, ὅσο καὶ ἀπὸ τὸν ἀνακληθέντα ἀπὸ τὴν ἐξορία Πατριάρχῃ Ἀλεξανδρείας Τιμόθεο τὸν Αἰλουρο (475), σφοδρὸ πολέμιο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ὁ

36. PG 87/3, 4099-4100.

ὁποῖος εἶχε τὸν ἔλεγχον τῶν ἀλεξανδρινῶν παραβολάνων καὶ τῶν ἐργατῶν στὸν λιμένα τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Ἄλλωστε, δεσπίζουσα θέση εἶχαν καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων στὴν ἀσιατικὴ περιοχὴ τοῦ Βοσπόρου, στὶς ὁποῖες εἶχε προστεθεῖ καὶ ἡ ἰδρυθεῖσα ἀπὸ τὸν Ρωμαῖο πατρίκιον Στούδιο φερώνυμη Μονὴ στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τῆς Κωνσταντινουπόλεως (462). Ὡστόσο, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ὁ Αἴλουρος ἀξίωσε ἀπὸ τὸν Βασιλίσκο τὴν ἄμεση ἀπόρριψη ἢ ἀκύρωση τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, μὲ τὴν ἄμεση μάλιστα ἔκδοση καὶ σχετικοῦ Διατάγματος, γιὰ νὰ ἔχῃ τὴν ὑποστήριξη τῶν ἀντιχαλκηδονίων, γι' αὐτὸ τοῦ ἐζήτησε ἐπίσης καὶ τὴν ἄμεση ἀνάκληση ἀπὸ τὴν ἐξορία, μὲ σχετικὸ Διάταγμα, τὸν Πέτρον τὸν Κναφέα. Ἡ ἀξίωση λοιπὸν αὐτῆ κρινόταν ἀναγκαίᾳ ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ συνταχθῆ καταλλήλως τὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ ἀσκηθῆ ἡ μεγάλη ἐπιρροή του στοὺς ἀντιχαλκηδονίους κληρικούς, μοναχοὺς καὶ πιστοὺς τῆς Κωνσταντινουπόλεως. Συνεπῶς, κατὰ τὸν Θεόδωρο Ἀναγνώστη, «ἀνεκαλέσατο διὰ Τύπου (=Διατάγματος) Βασιλίσκος τὸν Αἴλουρον (Τιμόθεον), καὶ ὁ Κναφεὺς δέ (Πέτρος) ἐξῆλθε ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἐκεῖ γὰρ ἐκρύπτετο, καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Καλκηδόνι Συνόδου, παρρησίαν ἔλαβον κατ' αὐτῆς κινούμενοι...»³⁷.

Εἶναι ὅμως πολὺ χαρακτηριστικὸ ὅτι ἡ σημαντικὴ αὐτὴ ἢ καὶ καθοριστικὴ μαρτυρία ἐπιβεβαιώνει πλήρως ὅχι μόνον τὴν ἐξαιρετικὴν θεολογικὴν τοῦ αὐθεντία στὸ χριστολογικὸ ζήτημα, ἀλλὰ καὶ τὴ διαχρονικὴ σχέση του μὲ τὶς Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων καὶ τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδονίους μοναχοὺς τους. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴν λοιπὸν αὐτῆ, ὁ ὑπέρμαχος τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιος, ὅταν πληροφορήθηκε τὴν ἀνάκληση τοῦ Πέτρου Κναφέα ἀπὸ τὴν ἐξορία, τότε τὸν ἐκάλεσε καὶ τοῦ ἐζήτησε νὰ μὴ δεχθῆ ἢ ὑπογράψῃ τὸν ἀναθεματισμὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ἔλαβε δὲ καὶ τὴν ὑπόσχεσή του. Ὡστόσο, ἡ ἀφόρητη πίεση τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Τιμοθέου τοῦ Αἰλούρου καὶ τοῦ Βασιλίσκου τὸν ἀνάγκασαν νὰ ἀποδεχθῆ τελικῶς τὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα (475) καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὸν ἀναθεματισμὸ τόσο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ὅσο καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης. Συνεπῶς, ὁ Βασιλίσκος ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐγκυκλίου (475) ἀπὸ τοὺς δύο Πατριάρχες, «ἀπέλυσε τὸν Αἴλουρον

37. Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 30. PG, 86/1, 183.

ἐπὶ Ἀλεξάνδρειαν καὶ τὸν Κναφέα εἰς Ἀντιοχείαν»³⁸, στίς ὁποῖες παρέμειναν μέχρι τὴν ἀνάκληση τοῦ Ἐγκυκλίου (476) καὶ τὴν ἔκδοση τοῦ Ἀντεγκυκλίου ἀπὸ τὸν παραιτηθέντα Βασιλίσκο (477), χωρὶς ὅμως νὰ ἐφαρμόσουν τὸ Ἐγκύκλιον στὰ δύο Πατριαρχεῖα, κατὰ τὴ διετὴ περίπου περίοδο τῆς πατριαρχίας τους (475-477).

Ἐκτον: Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς βρέθηκε σὲ πολὺ δύσκολη κατάσταση, ἀφοῦ ἡ εὐλογία ἐκθρόνισή του ἀπὸ τὸ πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας συνοδεύθηκε μὲ τὴν ἀδιάλλακτη ἀξίωση τοῦ πανίσχυρου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου γιὰ τὴν ἄμεση ἐξορία του στὴ Μεγάλη Ὑοαση τῆς Πιτυούνας τοῦ Καυκάσου, ἐπειδὴ εἶχε ἀθετήσῃ τὴν ὑπόσχεσή του γιὰ τὸν μὴ ἀναθεματισμὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος στὸ Ἐγκύκλιον Διάταγμα τοῦ Βασιλίσκου. Ὡστόσο, ὁ χαλκηδόνιος προστάτης του αὐτοκράτορας Ζήνων (474-491) θεωροῦσε τὸν ἐκθρονισμένο ἐξόριστο Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα ὡς πολῦτιμο ἢ καὶ ἀναγκαῖο γιὰ τὴν ἐνωτικὴ πολιτικὴ του, τὴν ὁποία ὑποστήριζε πλέον καὶ ὁ ἴδιος ὁ Πατριάρχης Ἀκάκιος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, μετετέθη ὁ τόπος τῆς ἐξορίας του ἀπὸ τὴν Πιτυούνα τοῦ Καυκάσου στὴν περιοχὴ τῶν Εὐχαΐτων τῆς ἐπαρχίας Ἑλλησπόντου, στὴν ὁποία ὑπῆρχε ἡ γνωστὴ του Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ἧτοι ἐκεῖ ὅπου παρέμεινε «κρυπτόμενος» καὶ στὴν προηγούμενη ἐξορία του (471-475). Ἡ πρόνοια ὅμως αὐτῆ τοῦ προστάτη του αὐτοκράτορα Ζήνωνα συνδεόταν καὶ μὲ τὴ βεβαιότητα ὅτι ὁ περίφημος πλέον μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας (διακρινόμενος) ἦταν ἀπολύτως ἀπαραίτητος τόσο γιὰ τὴν ἀποδοχὴ, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ σχεδιαζομένου ἀπὸ τὸν Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο Ἐνωτικοῦ Διατάγματος τοῦ αὐτοκράτορα Ζήνωνα (482).

Βεβαίως, ἡ ἀπρόβλεπτη καὶ ἄκριτη ἄρνηση τοῦ ἀδιλλάκτου χαλκηδονίου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Καλανδίωνα (480-485) νὰ ὑπογράψῃ τὸ Ἐνωτικὸν κατέστησε ἐπιτακτικώτερη τὴν ἀνάγκη ὅχι μόνο τῆς ἐκθρονίσεως του, ἀλλὰ καὶ τῆς ἀναπληρώσεώς του ἀπὸ τὸν ἐκθρονισμένο ἐξόριστο Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα, ὁ ὁποῖος παρέμενε ἐπὶ μία ὀκταετία περίπου ἔγκλειστος στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων (477-484). Ἄλλωστε, ἡ ἀπρόβλεπτη πρόσκλησή του ἀπὸ τὸν ἴδιο τὸν Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο νὰ ἐπιστρέψῃ στὸν θρόνο τῆς

38. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 31.

Ἀντιοχείας, μετὴν πρότασιν προφανῶς ἢ καὶ τὴν προτροπὴν τοῦ προστάτη τοῦ αὐτοκράτορα Ζήνωνα, ἦταν ἀναγκαία ἢ καὶ ἀναπόφευκτη ὄχι μόνον γιὰ τὴν ἀποδοχὴν καὶ τὴν ὑπογραφήν τοῦ Ἑνωτικοῦ, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν πιστὴν ἐφαρμογὴν τοῦ στὸ δοκιμαζόμενον ἀπὸ τὶς ὀξύτερες θεολογικὰς συγκρούσεις τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ὅπως ἔπραξε μάλιστα προθύμως στὴν τρίτην πατριαρχίαν τοῦ (485-488). Πράγματι, στὴν σύντομην αὐτὴν τετραετην περίοδον τῆς τρίτης πατριαρχίας τοῦ ἀγωνίσθηκε, μετὴν ἐντυπωσιακὸν μάλιστα ζῆλον, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὴν συμπληρώσιν καὶ τὴν δώσιν τόσο τὴν τελικὴν μορφήν, ὅσο καὶ τὴν ἀποστολικὴν «ψευδωνυμίαν» στὰ σπουδαία Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα τοῦ, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ τὴν χρησιμοποίησιν κάθε πρόσφορον τρόπον γιὰ τὴν ἐπιβάλλη τὸ Ἑνωτικὸν τοῦ Ζήνωνος τόσο στοὺς χαλκηδονίους, ὅσο καὶ στοὺς ἀντιχαλκηδονίους. Ἄλλωστε, εἶχε ἤδη πεισθεῖ ὅτι αὐτὴ ἦταν ἡ μόνη συνεπὴς καὶ κανονικὴ ἐκκλησιαστικὴ λύσις τόσο γιὰ τὴν εἰρήνευσιν, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, τὴν ὁποία ἄλλωστε ὑπερασπίσθηκε ἀδιαλλάκτως καὶ στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, ἰδιαιτέρως δὲ στὰ δύο σημαντικὰ κεφάλαια «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας», ἦτοι στὰ πολὺ σημαντικὰ μυστήρια *Περὶ τῆς θείας Εὐχαριστίας* καὶ *Περὶ τοῦ ἁγίου Μύρου*.

Ἐβδομον: Ἡ προφανῶς ἄκριτη καὶ ὁπωσδήποτε ἐσφαλμένη ἀμφισβήτησις ἢ καὶ ἀπόρριψις, ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς μάλιστα ρωμαιοκαθολικοὺς κυρίως θεολόγους, τῆς ἰδιαίτερης πνευματικῆς σχέσεως τοῦ Πέτρου Κναφέα μετὶ τὶς ἀκμαῖες Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων στὴν ἀσιατικὴν ἀκτὴν τοῦ Βοσπόρου, ἀποδεικνύεται τελείως ἀβάσιμη καὶ ἀπὸ τὶς σαφεῖς καὶ ἀξιόπιστες, ὅπως εἶδαμε, μαρτυρίαι τῶν πηγῶν τῶν χαλκηδονίων μάλιστα πολέμιων τοῦ τῆς ἐποχῆς (Εὐαγρίου, Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ζαχαρίας τοῦ Ρήτορα, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μοναχοῦ, Πράξεις τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου, Θεοφάνους, *Χρονογραφία* κ.ἄ.). Ἡ ἄκριτη λοιπὸν ἄγνοια ἢ ἀμφισβήτησις τῶν βαθύτερων καὶ πολυετῶν πνευματικῶν σχέσεων τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα μετὶ τὶς Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων, μετὰ ποικίλους μάλιστα τρόπους καὶ γιὰ σοβαροὺς πάντοτε λόγους, ἦτοι ἀπὸ τῆς δεκαετίας τοῦ 460 καὶ μέχρι τὸν θάνατόν του (488), εἴτε ὡς φιλοξενούμενος (460-468) ἢ καὶ ὡς κρυπτόμενος στίς δύο ἐξορίες τοῦ (471-475 καὶ 477-485), εἶναι σαφῶς ἀβάσιμη καὶ προφανῶς ἐσφαλμένη. Βεβαίως, εἶναι ἀβάσιμη ἢ ἀμφισβήτησις, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὸν Πέτρον ὁ Κναφεὺς ἦταν ὁμόφρων

μὲ τοὺς ἀντιχαλκηδόνιους Ἀκοιμήτους μοναχοὺς στὴν κοινὴ ὑπεράσπιση τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἀπὸ τὶς «δουφυσιτικὲς» συγχύσεις τοῦ *δογματικοῦ Ὁρου* τῆς Χαλκηδόνας, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιατί ἡ εἰκοσαετῆς περίπου περιοδικὴ σχέση ἢ καὶ παρουσία του στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων (465-485) προσέδιδε μεγάλο κῦρος καὶ στὶς εὐλογεῖς ἀντιδράσεις τῶν ἀντιχαλκηδονίων Ἀκοιμήτων μοναχῶν.

Ἄλλωστε, οἱ Ἀκοιμήτοι μοναχοὶ εἶχαν κοινὲς ἐνστάσεις τόσο γιὰ τὴν ἄκριτη δουφυσιτικὴ ὀρολογία («*ἐν δύο φύσεσιν*»), ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀπόρριψη τοῦ ὄρου τοῦ Κυρίλλου («*μία φύσις*») ἢ καὶ γιὰ τὴ σχετικοποίησή του («*ὑπόστασις*») κ.ἄ. στὸν *δογματικὸ Ὁρο* τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνας, ὅπως ἐπίσης καὶ γιὰ τὴν ἀδιάλλακτη δουλικὴ ἐμμονὴ τῶν ἀκραίων ἢ φανατικῶν χαλκηδονίων ἀκόμη καὶ σὲ κάθε λέξη τοῦ *δογματικοῦ Ὁρου* τῆς Συνόδου. Πράγματι, ὅπως δηλώνει ὁ χαλκηδόνιος πολέμιός του Θεόδωρος Ἀναγνώστης, στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων ὅπου «*ἐκρύπτετο*» ὁ Πέτρος Κναφεύς, συνέρρεαν πλέον «*καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Καλκηδόνι συνόδου*», γι' αὐτὸ μὲ τὴν παρουσία του ἀνεθάρρησαν («*παρόρησιαν ἔλαβον*»), ἐνῶ ὑπὸ τὴν καθοδήγησή του ἔκαναν ἐντονώτερες καὶ τὶς δημόσιες ἀντιδράσεις τους³⁹. Συνεπῶς, ἡ βαθύτερη αὐτὴ πολυετῆ σχέση τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα μὲ τὶς Μονὲς τῶν Ἀκοιμήτων ἦταν ὄχι μόνο ἀμοιβαία, ἀλλὰ καὶ ἀλληλέγγυα, γι' αὐτὸ διατηρήθηκε ἀλώβητη καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ὀξύτατη ἀντίθεση τῶν Ἀκοιμήτων μοναχῶν στὸ *Ἐνωτικόν* τοῦ Ζήνωνα (482) ὅλων σχεδὸν τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἰδιαίτερα δὲ τῆς Μονῆς Στουδίου στὴν εὐρωπαϊκὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου⁴⁰. Πράγματι, ὁ ἐκλεγείς νέος ἡγούμενος τῆς Μονῆς Στουδίου ἦταν αὐστηρὸς χαλκηδόνιος καὶ θεωροῦσε ἀπαράδεκτο νὰ δεχθῆ «*χειροτονίαν (=χειροθεσίαν) ὑπὸ ἀνδρὸς τὴν ἐν Χαλκηδόνι ἀναθεματίζοντος σύνοδον*», ἤτοι ἀπὸ τὸν ἀντιχαλκηδόνιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Τιμόθεο Α' (511-518).

Ἐπομένως: Ὁ Πέτρος Κναφεύς ἦταν εὐλόγως πιστὸς στὴ Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, γι' αὐτὸ ἀπέριπτε ἀδιαλλάκτως τόσο τὶς νεστοριανικὲς, ὅσο καὶ τὶς μονοφυστικὲς παρεκκλίσεις, οἱ ὁποῖες ἀμφισβητοῦσαν ἢ ἀθετοῦσαν ὄχι μόνο τὴν «*ἐξ ἄκρας συλλήψεως*» «*ὑποστατικὴν ἔνωσιν*» τῆς θείας καὶ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως τοῦ Χρι-

39. Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 30.

40. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ἐκκλ. Ἱστορία, II, 33.

στοῦ, ἀλλὰ καὶ ὅλους τοὺς καθιερωμένους θεολογικοὺς ὅρους γιὰ τὸν αὐθεντικὸ ὀρισμὸ τους. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ὁ Πέτρος Κναφεὺς αὐτοχαρακτηριζόταν ἢ χαρακτηριζόταν ὡς «διακρινόμενος», ὅπως καὶ ὁ μετριοπαθῆς ἀντιχαλκηδόνιος καὶ μετέπειτα Πατριάρχης Ἀντιοχείας Σεβήρος (512-518), ἦτοι «διὰ τὸ διακρίνεσθαι αὐτοὺς κοινωνεῖν τῇ Καθολικῇ Ἐκκλησίᾳ χάριν τῆς μνημονευθείσης Συνόδου (=τῆς Χαλκηδόνος)». Εἰδικώτερα, ἡ διάκρισή τους ἀναφερόταν στὴ διακοπὴ τῆς κοινωνίας μετὰ τὴν Ἐκκλησία, λόγῳ τῆς εἰσαγωγῆς μιᾶς δυοφυσικῆς ὀρολογίας στὸν δογματικὸ τῆς Ὁρο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (PG 86, 53), ἀλλ' ὅμως χωρὶς νὰ τὴν ἀποδέχονται, ἀλλὰ καὶ χωρὶς νὰ τὴν ἀναθεματίζουν. Βεβαίως, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς ὑπέγραψε τελικῶς καὶ τὸν ἀναθεματισμὸ τόσο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ὅσο καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης, ἐπειδὴ ἐπέμεναν ἀδιαλλάκτως στὴν ὑπογραφή του τόσο ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Τιμόθεος ὁ Αἰλουρος, ὅσο καὶ ὁ Βασιλίσκος στὸ δικό του Ἐγκύκλιον Διάταγμα (475).

Ἐν τούτοις, ἀποδέχθηκε προθύμως τὸν μὴ ἀναθεματισμὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος Ρώμης στὸ Ἐνωτικὸν τοῦ Ζήνωνα (482), ἀφ' ἑνὸς μὲν ἐπειδὴ ἔγιναν σὲ αὐτὸ δεκτοὶ οἱ «Δώδεκα Ἀναθεματισμοί» τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας ἐναντίον τοῦ Νεστορίου, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἐπειδὴ ἀποφεύχθηκε ὁποιαδήποτε ἀναφορὰ τῆς δυοφυσικῆς ἢ τῆς μονοφυσικῆς ὀρολογίας τοῦ δογματικοῦ Ὁρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ Πέτρος Κναφεὺς δὲν περιορίσθηκε μόνον στὴν εὐλόγη ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ τὸ ἐνέταξε, ὅπως θὰ δοῦμε, καὶ στὴ δική του θεολογία γιὰ τὴν ἐπιβολή του στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀφοῦ καὶ ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας εἶχε ἤδη συναινέση στὸν «Ὁρο τῶν Διαλλαγῶν» (433) γιὰ τὸν ἴδιο λόγο, ἦτοι γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας. Συνεπῶς, τὸ ἐπέβαλε στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ὅπως ἐπέβαλε ἀμέσως καὶ ὅλες τὶς προαναφερθεῖσες θεολογικὲς καὶ λειτουργικὲς καινοτομίες του τόσο στὴν τελετουργικὴ παράδοση, ὅσο καὶ στὴ χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, παρὰ τὶς ἀντιδράσεις ὅχι μόνον τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων, ἀφοῦ εἶχε πλεόν τὴν πλήρη ὑποστήριξη τόσο τοῦ αὐτοκράτορα Ζήνωνα, ὅσο καὶ τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου.

Ἐνατον: Ὁ Πέτρος Κναφεὺς, παρὰ τὶς θεολογικὲς του ἀντιφάσεις στὴν ὑπογραφή τῶν δύο ἀντιθέτων Διαταγμάτων, ἦτοι τοῦ Ἐγκυκλίου

του Βασιλίσκου (476) και του Ένωτικου του Ζήνωνα (482), παρέμεινε τελικῶς πιστὸς στὴ δική του θεολογικὴ ἐρμηνεία τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας. Βεβαίως, ὅπως εἶδαμε, ἡ Χριστολογία αὐτὴ εἶχε ὡς σταθερὴ καὶ ἀμετάθετη θεολογικὴ βάση τόσο τὴν «Ἐνανθρώπηση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς παρθένου», ὅσο καὶ τὸν ὄλο Ἐπίγειο βίο τοῦ Χριστοῦ. Ἄλλωστε, ἡ Χριστολογία αὐτὴ ἦταν πλέον ἀναγκαία καὶ γιὰ τὴν προβολὴ τῆς χριστοκεντρικῆς ὀντολογίας ὄχι μόνο τῆς φύσεως τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας, ὡς τοῦ προεκτεινόμενου στὴν ἱστορία τῆς σωτηρίας ἐνὸς καὶ μοναδικοῦ αἰώνιου ἱστορικοῦ σώματος Χριστοῦ, ἀλλὰ καὶ τῆς σωτηριολογικῆς τῆς ἀποστολῆς, ὅπως αὐτὴ βεβαιώνεται στὰ δύο κεφάλαια «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων καὶ ὅπως βιώνεται στὴν ὅλη μυστηριακὴ τῆς ζωῆς, μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὴ θεία Εὐχαριστία, ἕως τῆς συντελείας τοῦ αἰῶνος.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, κατανοοῦνται πληρέστερα καὶ οἱ προαναφερθεῖσες σημαντικὲς θεολογικὲς του πρωτοβουλίες ἢ καινοτομίες, οἱ ὁποῖες ἀναλήφθηκαν προφανῶς στὴν τελευταία πατριαρχία του (485-488), ἀφοῦ μέχρι τότε ἦταν ἐξόριστος ἢ κρυπτόμενος καὶ δὲν θὰ μπορούσε νὰ τίς ἐπιβάλῃ στὶς δύο προηγούμενες σύντομες καὶ προβληματικὲς πατριαρχίες του (470-471 καὶ 475-477), ἤτοι: α) ἡ πρώτη ἐπίσημη εἰσαγωγὴ τῆς δημόσιας τελετουργίας τῆς παρασκευῆς, τοῦ καθαγιασμοῦ καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἁγίου Μύρου, β) ὁ καθαγιασμὸς τῶν ὑδάτων τὴν ἑσπέραν τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων καὶ τοῦ Βαπτίσματος, γ) ἡ μνημόνευση τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου σὲ ὅλες τὶς ἐπικλήσεις καὶ τὶς δεήσεις στὴ θεία Λειτουργία καὶ σὲ ὅλες τὶς ἀκολουθίες τῆς θείας λατρείας, δ) ἡ καθιέρωση τῆς ἀναγνώσεως («ὕμνολογίας») τοῦ Συμβόλου πίστεως Νικαίας Κωνσταντινουπόλεως σὲ κάθε θεία Λειτουργία, ε) ἡ προσθήκη στὸ τέλος τοῦ ἤδη καθιερωμένου Τρισαγίου ὕμνου τῆς ἀσαφοῦς ἢ ἀμφίσημης θεολογικῆς φράσεως «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», ὑπὸ μία σαφῶς χριστολογικὴ καὶ ὀπωσδήποτε ὄχι τριαδολογικὴ ἔννοια, καὶ στ) ἡ εἰσαγωγὴ τοῦ χριστολογικοῦ ὄρου «θεανδρική ἐνέργεια» γιὰ τὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ.

Βεβαίως, οἱ προσθήκες αὐτὲς εἶχαν ὡς θεολογικὸ ἔρεισμα τὴν καθιερωμένη χριστολογικὴ φράση «τὸν ἕνα τῆς Τριάδος πεπονηθέναι σαρκί», τὴν ὁποία εἶχε ἤδη χρησιμοποιήσει καὶ ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Πρόκλος (433-447) στὸν Τόμον πρὸς τοὺς Ἀρμενίους, ἐναντίον τοῦ

νεστοριανῶ Θεοδώρου Μοψουεστίας, ἀλλ' ὅμως χωρὶς τὴν κρίσιμη λέξη «σαρκί». Ἄλλωστε, ὁ Ἀμφιλόχιος Ἰκονίου ἐξέφραζε τὴ θεολογία τῶν Καππαδοκῶν, τονίζοντας ὅτι «πάσχει τοίνυν ὁ Χριστός, ὁ Υἱὸς τοῦ Θεοῦ, οὐ θεότητι, ἀλλ' ἀνθρωπότητι»⁴¹. Συνεπῶς, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας εἶχε χρησιμοποίησει μία σαφέστερη διατύπωση, γιὰ νὰ εἶναι σαφῆς καὶ ἡ εἰδικώτερη ἀναφορά τῆς στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι ὅτι κατὰ τὴ σταύρωσή Του «ἔπαθεν ὁ Λόγος ἀπαθῶς ἐν σαρκί». Προφανῶς, ὁ Πέτρος Κναφεὺς ἀποσκοποῦσε, μὲ τὴν προσθήκη τῶν ὄρων αὐτῶν, νὰ γεφυρώσῃ τὸ χάσμα μεταξὺ τῶν ἀκραίων μονοφυσιτῶν καὶ τῶν ἀκραίων δυοφυσιτῶν χαλκηδονίων, γι' αὐτὸ ἐπέμενε στὴν ὀρθότητα τῆς σαφῶς χριστολογικῆς προσθήκης στὸν Τρισάγιον ὕμνον, παρὰ τὶς ὀξύτερες ἀντιδράσεις τόσο τῶν ἀκραίων μονοφυσιτῶν, ὅσο καὶ τῶν ἀκραίων δυοφυσιτῶν τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ἐπέμενε ἐπίσης καὶ στὴν ἄμεση ἐφαρμογὴ τοῦ Ἐνωτικῶ τοῦ Ζήνωνα στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, παρὰ τὴν ἔντονη ἀντίθεση ὅχι μόνο τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἀλλὰ καὶ τῶν ἀδιαλλάκτων ἀκραίων χαλκηδονίων τοῦ Πατριαρχείου⁴².

Δέκατον: Ἡ μακρὰ παραμονὴ ἢ φιλοξενία τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα στὶς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἰδιαίτερα κατὰ τὶς περιόδους τῶν δύο ἐξοριῶν του (471-475 καὶ 477-485), ἦταν πολὺτιμη, ἀφοῦ ἐκεῖ ὀλοκλήρωσε τὰ σπουδαῖα θεολογικά του ἔργα, τὰ ὁποῖα ὅμως συμπληρώθηκαν καὶ μὲ τὰ νέα θεολογικά κριτήρια τοῦ Ἐνωτικῶ τοῦ Ζήνωνα (482). Τὰ κριτήρια ὅμως αὐτὰ προσαρμόσθηκαν καταλλήλως στὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488) γιὰ νὰ ἀποδοθοῦν ψευδωνύμως στὸν μαθητὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου ἅγιο Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, ὥστε νὰ ἀποκτήσουν ἀποστολικὸ κῦρος καὶ νὰ μὴ καταστραφοῦν ἀπὸ τοὺς ἀντιφρονοῦντες φανατικοὺς πολεμίους του. Ἄλλωστε, τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα ἀποπνέουν σαφῶς τὴν πνευματικὴ εὐωδία τῆς ἄρρηκτης συζυγίας τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς τῶν Ἀκοιμήτων μοναχῶν, μὲ τὴν ἀδιάκοπη νυχθήμερη τελετουργία τῆς θείας Λειτουργίας σὲ ὅλες τὶς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων. Συνεπῶς, ὅλοι οἱ ἀκρίτως ἀμφισβητοῦντες τὴν ἀποδεδειγμένη πλέον μακρὰ, ἀλληλέγγυα καὶ ἄρρηκτη πνευματικὴ σχέση τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα τόσο μὲ τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα, ὅσο καὶ μὲ τὶς ἀκμαῖες Μονῆς τῶν

41. PG 39, 113.

42. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 689-694.

Ἀκοιμήτων ρωμαιοκαθολικοὶ κυρίως πατρολόγοι, θεολόγοι ἢ ἱστορικοὶ τὸν χαρακτηρίζουν ἐσφαλμένως καὶ ἀκρίτως ὡς δῆθεν φιλόδοξο, ἀσταθῆ, ἀνεύθυνο, ἀντιφατικὸ καὶ σκευωρό, μὲ μόνον ἔρεισμα τὰ ἀκραία κριτήρια τῶν πολεμίων του. Ἐν τούτοις, εἶναι πλέον ὑποχρεωμένοι νὰ ἀποδεχθοῦν, ὅτι τὰ πράγματι σπουδαῖα φιλοσοφικο-θεολογικὰ καὶ ἱεραρχικο-λειτουργικὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα πρέπει νὰ συντάχθηκαν σταδιακὰ κατὰ τὴ συγκεκριμένη εἰκοσαετῆ χρονικὴ περίοδο (465-485) στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, ἀφοῦ καὶ οἱ ἴδιοι ὑποστήριζαν ὅτι θὰ πρέπει νὰ συντάχθηκαν σὲ ἓνα μεγάλο μοναστικὸ κέντρο, ὅπως ἡ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων ἢ ἄλλες μεγάλες Μονὲς τῆς Συρίας καὶ τῆς Παλαιστίνης.

Πράγματι, εἶναι πλέον ἀναμφισβήτητο ὅτι οἱ προαναφερθεῖσες σημαντικὲς πρωτοβουλίες ἢ καινοτομίες τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα, κατὰ τὴν τελευταία μάλιστα πατριαρχία του (485-488), συνδέθηκαν εὐλόγως μὲ τὴ θεία λατρεία γιὰ νὰ ἀναδείξουν τὴν αὐτονόγη βαθύτερη καὶ ἀλληλέγγυα θεολογικὴ σχέση ἀναφορᾶς τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας μὲ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ἦσαν σαφῶς ἀπαραίτητες μετὰ ἀπὸ τὴς δογματικὲς ἀποφάσεις τῶν Γ' καὶ Δ' Οἰκουμενικῶν συνόδων (431, 451), ιδιαίτερα δὲ ἡ καθιέρωση τῆς μνημονεύσεως τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου σὲ ὅλες τὴς δεήσεις τῆς θείας Λειτουργίας καὶ σὲ ὅλες τὴς ἀκολουθίες τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλωστε, ὁ Κύριλλος Ἀλεξανδρείας δῆλωνε σὲ Ἐπιστολὴ του πρὸς τὸν Νεστόριο Κωνσταντινουπόλεως, ὅτι ἦταν ἔτοιμος νὰ μὴ συνεχίσῃ τὴ χριστολογικὴ ἔριδα, ἂν ὁ Νεστόριος ὁμολογοῦσε τὴν παρθένο Μαρία «Θεοτόκο» καὶ ὄχι «Θεοδόχο», γι' αὐτὸ διακήρυσσε ἀδιαλλάκτως, ὅτι «τοῦτό ἐστι τῆς πίστεως ἡμῶν τὸ κεφάλαιον»⁴³. Συνεπῶς, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος Κναφεὺς ἦταν ἄριστος γνώστης τόσο τῆς Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅσο καὶ τῶν ἀκραίων νεστοριανικῶν ἢ μονοφυσικῶν ἐρμηνειῶν τῆς, ὅπως λ.χ. ἀντιστοίχως στὴ δυοφυσικὴ ὀρολογία τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος (451) ἢ στὴ μονοφυσικὴ ὀρολογία τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος τοῦ Βασιλίσκου (476). Ὡστόσο, οἱ ἄκριτες ἢ πλασματικὲς αὐτὲς χριστολογικὲς παρεκκλίσεις ἀκύρωναν ὄχι μόνον τὴ Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ τὴ χριστοκεντρικὴ ὀντολογία τόσο τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς

43. PG 77, 40-49.

της ζωής, με έπαχθείς μάλιστα συνέπειες για την άρρηκτη και ἀλληλ-έγγυα αιώνια χριστοκεντρική σχέση της «Ουρανίας Ίεραρχίας» με την επίγεια «Έκκλησιαστική Ίεραρχία» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων⁴⁴.

Ἐνδέκατον: Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, κατὰ τὴ βιβλική, τὴ λειτουργικὴ καὶ τὴν πατερικὴ παράδοση, ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς εἶναι ὁ προσφέρων, ὁ προσφερόμενος καὶ ὁ προσδεχόμενος τὰ καθαγιασμένα, με τὴν ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος, τίμια δῶρα τῆς θείας Εὐχαριστίας στὴν τελούμενη ἀπὸ τὸν ἐπίσκοπο θεία Λειτουργία γιὰ νὰ τὰ προσαγάγη, με τὴ συνεργία τοῦ ἁγίου Πνεύματος, στὸ οὐράνιο θυσιαστήριο. Ἄλλωστε, στὸ θυσιαστήριο αὐτὸ θύτης, θῦμα καὶ θυσιαστήριον εἶναι ὁ ἴδιος ὁ Χριστὸς γιὰ νὰ τελεσιουργῆ συνεχῶς τὴν αἰώνια καὶ ἀλληκτη θεία Λειτουργία, δορυφορούμενος ἀπὸ τὰ Χερουβίμ, τὰ Σεραφίμ καὶ τὶς ἄλλες ἀγγελικὲς δυνάμεις, τόσο γιὰ νὰ προσάγονται σὲ αὐτὴ τὰ καθαγιασμένα τίμια δῶρα ὅλων τῶν τελουμένων ἐπίγειων θείων Λειτουργιῶν, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ἀντικαταπέμπεται στοὺς μετέχοντες εὐλαβεῖς πιστοὺς ἡ θεία χάρη, ἣτοι ὅπως ἡ τελεσιουργία αὐτὴ περιγράφεται ἐκτενῶς στὰ δύο κεφάλαια «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ίεραρχίας»⁴⁵, ἡ ὁποία ἀνέδειξε καὶ τὸ θεολογικὸ βάθος τῆς ὅλης μυσταγωγικῆς τελεσιουργίας τῆς θείας Λειτουργίας, ἔχει δὲ ὡς ἐπίκεντρο τὴ θεία Εὐχαριστία καὶ τὰ ἄλλα βασικὰ μυστήρια τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας (Βάπτισμα, Χρίσμα, Ἰερωσύνη κ.ἄ.). Ἄλλωστε, αὐτὰ ἐκφράζουν, με αἰσθητὸ μάλιστα τρόπο καὶ σὲ λειτουργικὸ χρόνο, τὴ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία της, γι' αὐτὸ προβάλλονται, με ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση, στὴν ἀρρηκτη καὶ ἀλληλέγγυα σχέση τῆς ἐπίγειας «Ἐκκλησιαστικῆς Ίεραρχίας» με τὴν «Οὐράνια Ίεραρχία» στὸν θρόνο τοῦ Χριστοῦ.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ συντάκτης τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἐτόνιζε: «Ἰησοῦν ἐπικαλεσάμενοι, τὸ πατρικὸν φῶς, τὸ ὄν τὸ ἀληθινόν, ὃ φωτίζει πάντα ἄνθρωπον ἐρχόμενον εἰς τὸν κόσμον, δι' οὗ τὴν πρὸς τὸν ἀρχίφωτον Πατέρα προσαγωγὴν ἐσχήκαμεν, ἐπὶ τὰς τῶν ἱερωτάτων λογίων πατροπαράδοτους ἐλλάμψεις ὡς ἐφικτὸν ἀνανεύσωμεν, καὶ τὰς ὑπ' αὐτῶν συμβολικῶς ἡμῖν καὶ ἀναγωγικῶς ἐκφανθείσας τῶν οὐρανίων νοῶν ἱεραρχίας, ὡς οἷόν τέ ἐσμεν, ἐποπτεύσωμεν... Διὸ καὶ τὴν ὀσιωτάτην ἡμῶν ἱεραρχίαν, ἡ τελετάρχης ἱεροθεσία, τῆς τῶν οὐρανίων

44. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιολογία*, σσ. 68-94.

45. III, IV, PG 3, 423-486.

ιεραρχιών ὑπερκοσμίου μιμήσεως ἀξιώσασα, καὶ τὰς εἰρημένας ἀύλους ἱεραρχίας ὑλαίοις σχήμασι καὶ μορφωτικαῖς, συνθέσει διαποικίλασα, παραδέδωκεν, ὅπως ἀναλόγως ἡμῖν αὐτοῖς, ἀπὸ τῶν ἱερωτάτων πλάσεων, ἐπὶ τὰς ἀπλᾶς καὶ ἀτυπώτους ἀναχθῶμεν ἀναγωγὰς καὶ ἀφομοιώσεις ... καὶ τῆς ἐναρμονίου πρὸς τὰ θεῖα καὶ τεταγμένης ἕξεως, τὰς τῶν ἐνθάδε διακοσμῆσεων τάξεις, καὶ τῆς Ἰησοῦ μετουσίας, τὴν τῆς θειοτάτης Εὐχαριστίας μετάληψιν, καὶ ὅσα ἄλλα ταῖς οὐρανίαις μὲν οὐσίαις ὑπερκοσμίως, ἡμῖν δὲ συμβολικῶς παραδέδοται. Ταύτης οὖν ἕνεκα τῆς ἡμῶν ἀναλόγου θεώσεως, ἡ φιλόανθρωπος τελεταρχία, καὶ τὰς οὐρανίαις ἱεραρχίας ἡμῖν ἀναφαίνουσα, καὶ συλλειτουργὸν αὐτῶν τελοῦσα τὴν καθ' ἡμᾶς ἱεραρχίαν τῇ πρὸς δύναμιν ἡμῶν ἀφομοιώσει, τῆς θεοειδοῦς αὐτῶν ἱερώσεως, ταῖς αἰσθηταῖς εἰκόσι τοὺς ὑπερουρανίους ἀνεγράψατο νόας, ἐν ταῖς ἱερογραφικαῖς τῶν λογίων συνθέσει, ὅπως ἂν ἡμᾶς ἀναγάγοι διὰ τῶν αἰσθητῶν ἐπὶ τὰ νοητά, καὶ τῶν ἱεροπλάστων συμβόλων ἐπὶ τὰς ἀπλᾶς τῶν οὐρανίων ἱεραρχιῶν ἀκρότητας»⁴⁶.

Δωδέκατον: Ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς εἶναι πλέον σαφῶς καὶ ἀποδεδειγμένως ὁ ἀναμφισβήτητος συντάκτης τῶν ψευδωνύμως ἀποδοθέντων ἀπὸ αὐτὸν στὸν ἅγιον Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη περιφήμων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, τὰ ὅποια εἶχαν ὡς βασικὲς συντεταγμένες ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἐπικυρωμένη ἀπὸ τὴν Γ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (431) χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἡ ὅποια ἀνακεφαλαίωνε τὴ σχετικὴ θεολογικὴ πρόταση τῆς «ἀλεξανδρινῆς παραδόσεως» (Ὡριγένης, Μ. Ἀθανάσιος, Δίδυμος ὁ Τυφλὸς κ.ἄ.) γιὰ τὴν ἀντίκρουση τῆς ἀντίστοιχης «ἀντιοχειανῆς παραδόσεως» (Θεόδωρος Μομφουεστίας, Διόδωρος Ταρσοῦ, Νεστόριος Κωνσταντινουπόλεως, Θεοδώρητος Κύρου κ.ἄ.), ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴ σπουδαία μεθοδολογία τοῦ νεοπλατωνικοῦ θεοκεντρικοῦ καὶ μυσταγωγικοῦ φιλοσοφικοῦ συστήματος τοῦ διδασκάλου του στὴ Φιλοσοφικὴ σχολὴ τῶν Ἀθηνῶν Πρόκλου (410-485), τὸ ὁποῖο ἀποδεχόταν «τὴν ἐννοια ἑνὸς ὑπερβατικοῦ καὶ ὑπερουσίου ὑπερτάτου Θεοῦ». Ἄλλωστε, σὲ αὐτὸν ἀποβλέπει ἡ κατατείνει ἡ βαθμιαία ἀναγωγικὴ ἀνύψωση τοῦ ἀνθρώπου πρὸς τὸν ἀόρατο κόσμον, διὰ μέσου τῶν πέντε σημαντικῶν ἀρετῶν, τόσο γιὰ τὴν κατόρθωση τῆς κοινωνίας μὲ τὸ «θεῖον» («θεοπτία»), ὅσο καὶ γιὰ τὴν

46. Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας, I, 1-3. PG 3, 120-124.

τελική μυστική ἔνωση με τὴ θεότητα («θεογένεσις»). Ἡ θεολογικο-φιλοσοφική αὐτὴ σύνθεση ἐμπλουτίσθηκε με τὴν ἀλληλέγγυα συζυγία τῆς ἀδιάλειπτης προσευχῆς τῶν Ἀκοιμήτων μοναχῶν, ἥτοι με τὴν ἀδιάκοπη μυσταγωγική εἰκοσιτετράωρη νυχθήμερη ἐκ περιτροπῆς τελεσιουργία τῆς θείας Λειτουργίας ἀπὸ τοὺς ἕξι χοροὺς, ἡ ὁποία ἀνέδειξε αἰσθητότερα τὸ θεολογικὸ βάθος τοῦ μυσταγωγικοῦ χαρακτῆρα τῆς θείας Εὐχαριστίας καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας, κατ' ἀναφορὰν πάντοτε τόσο πρὸς τὸν ἀναληφθέντα στοὺς οὐρανοὺς «κρυφίον Ἰησοῦν Χριστόν», ὅσο καὶ πρὸς τὴ μυστικὴ ἐνέργεια τοῦ ἁγίου Πνεύματος.

3. Ἡ σχέση τοῦ Πέτρου Κναφέως με τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα

Τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα περιεῖχαν τὶς ἀκόλουθες θεολογικὲς καὶ μυσταγωγικὲς μελέτες, ἥτοι: α) *Περὶ θείων Ὄνομάτων*, β) *Περὶ τῆς μυστικῆς θεολογίας*, γ) *Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας* καὶ δ) *Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας*, τὶς ὁποῖες ἀπέστειλε ὁ «ψευδωνύμως» φερόμενος ὡς συγγραφεὺς Διονύσιος ὁ Ἀρεοπαγίτης πρὸς τὸν συμπρεσβύτερόν του ἀποστολικὸν μαθητὴν Τιμόθεον, γιὰ νὰ βεβαιώνεται προφανῶς ἡ ἀποστολικὴ τους προέλευση. Στὶς πραγματεῖες αὐτὲς προστέθηκαν καὶ Δέκα (10) Ποιμαντικὲς Ἐπιστολές, ἥτοι: οἱ τέσσαρες (4) πρῶτες πρὸς τὸν θεραπευτὴν μοναχὸν Γάιον, ἡ πέμπτη (5) πρὸς τὸν λειτουργὸν Δωρόθεον, ἡ ἕκτη (6) πρὸς τὸν ἱερέα Σωσίπατρον, ἡ ἑβδόμη (7) πρὸς τὸν ἱεράρχην Πολύκαρπον, ἡ ὄγδῳ (8) πρὸς τὸν μοναχὸν Δημόφιλον, ἡ ἑνάτη (9) πρὸς τὸν ἐπίσκοπον Τίτον, καὶ ἡ δεκάτη πρὸς τὸν Ἰωάννην τὸν θεολόγον, ἀπόστολον καὶ εὐαγγελιστὴν. Βεβαίως, κοινὸς τόπος τῆς αἰώνιας, ἄρρηκτης καὶ ἀλληλέγγυας σχέσεως τῆς «Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας» με τὴν «Οὐράνια Ἱεραρχία» εἶναι ὁ ἀναληφθεὶς στοὺς οὐρανοὺς Χριστός.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, ὁ Πέτρος Κναφεὺς συνέθεσε τὰ δύο πολὺ σημαντικὰ θεολογικὰ κεφάλαια «*Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας*» καὶ «*Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας*», στὰ ὁποῖα ἀποκαλύπτεται καὶ ἡ νεοπλατωνικὴ ἐπίδραση τοῦ διδασκάλου του Πρόκλου γιὰ τὴν ὑψηλὴ φιλοσοφικὴ ποιότητα ὅχι μόνο τῆς μυσταγωγικῆς ὀρολογίας καὶ τῆς

μυστικῆς θεολογικῆς προοπτικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς ἰδιότυπης συστηματικῆς μεθόδου ὀργανώσεως καὶ ἀναπτύξεως τῶν ποικίλων πτυχῶν τοῦ θέματος. Προφανῶς, οἱ ἐπιλογές αὐτὲς ἦσαν ἀναγκαῖες γιὰ νὰ προβάλῃ καὶ τὴ δική του θεολογικὴ πρόταση στὶς ὀξύτετες καὶ ἐπικίνδυνες θεολογικὲς ἀντιπαραθέσεις μεταξὺ τῶν ἀκραίων ὑποστηρικτῶν καὶ πολεμίων τῆς νεστοριανίζουσας «δουφυσιτικῆς ὀρολογίας» («ἐν δύο φύσεσιν») τοῦ δογματικοῦ Ὁρου τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου (451). Ἄλλωστε, ἡ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὴν Κωνσταντινούπολη πρόθυμη ἢ ἀναγκαῖα φιλοξενία του στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων, οἱ μοναχοὶ τῆς ὁποίας ἦσαν ἀδιάλλακτοι ἀντιχαλκηδόνιοι καὶ πολέμιοι τῆς δουφυσιτικῆς ὀρολογίας τοῦ Ὁρου τῆς Δ΄ Οἰκουμενικῆς συνόδου (451), τοῦ προσέφερε τὸν λόγο, τὸν χρόνον, τὸν τόπον καὶ τὸν τρόπο παρεμβάσεώς του στὶς ἐπικίνδυνες γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας χριστολογικὲς ἀντιπαραθέσεις.

Πράγματι, οἱ Μονές τῶν Ἀκοιμήτων διέθεταν ἀξιόλογες βιβλιοθηκὲς γιὰ τὴ διατύπωση καὶ τῆς δικῆς του θεολογικῆς προτάσεως, μὲ βασικὸ μάλιστα ἄξονα τὴν ἤδη καθιερωμένη χριστολογικὴ διδασκαλία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, τὴν ὁποία ὑποστήριζαν ἀδιαλλάκτως καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ ὄλων τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς τοῦ Βοσπόρου, μέχρι τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνα (485). Συνεπῶς, κατὰ τὴ δεκαετία τοῦ 460 συνέδεσε τὴ διαμονὴ του στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων ὄχι μόνον μὲ τὴ διδασκαλία τῶν ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν γιὰ τὶς θεολογικὲς συγχύσεις τῆς ἐποχῆς, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν προετοιμασίαν τῆς σταδιακῆς συνθέσεως τοῦ συστηματικοῦ θεολογικοῦ του ἔργου, τὴν ὁποία κάλυψε, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση, στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς περιοχῆς τῶν Εὐχαΐτων στὴν ἐπαρχία τοῦ Ἑλλησπόντου τῆς ἀσιατικῆς ἀκτῆς. Ἄλλωστε, ὅπως εἶδαμε, ἐκεῖ παρέμεινε «κρυπτόμενος» πρὶν καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐγκυκλίου Διατάγματος τοῦ Βασιλίσκου (476) γιὰ τὸν ἀναθεματισμὸ τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἥτοι κατὰ τὴν περίοδον τῶν δύο πολυετῶν ἐξοριῶν του (471-475, 477-485) καὶ ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὶς δύο ἐκθρονίσεις του ἀπὸ τὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας (471 καὶ 477).

Συνεπῶς, ὑπῆρξε πρόθυμη ἢ ἀνταπόκρισή του στὴν πρόσκληση τὸσο τοῦ προστάτη του χαλκηδονίου αὐτοκράτορα Ζήνωνα (474-491), ὅσο καὶ τοῦ αὐστηροῦ χαλκηδονίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου νὰ ἀποδεχθῇ καὶ νὰ ὑπογράψῃ τὸ Ἐνωτικὸν Διάταγμα τοῦ Ζήνωνα

(482), τὸ ὁποῖο ὅμως ἀπέρριπταν τόσο ὁ χαλκηδόνιος Πατριάρχης Ἀντιοχείας Καλανδίων (480-485), ὅσο καὶ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἰδιαίτερα δὲ τῆς μεγάλης πλέον Μονῆς τοῦ Στουδίου. Ἡ πρόθυμη ὅμως ἀποδοχὴ καὶ ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ (484) ἦταν ἐξ ἐπόψεως ἐκκλησιαστικῆς εὐλογία, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιατί ἀπέφευγε ὁποιαδήποτε ἀναφορὰ τόσο στὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος ὅσο καὶ στὴ δυοφυσιτικὴ ἢ μονοφυσιτικὴ ὀρολογία τῆς, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιατί ἀποδεχόταν τόσο τοὺς «Δώδεκα Ἀναθεματισμούς» τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ὅσο καὶ τοὺς «Ὅρους τῶν Διαλλαγῶν» γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς κοινωνίας τῶν ἀρχιεπισκόπων Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου καὶ Ἀντιοχείας Ἰωάννου (433). Οἱ τεθέντες λοιπὸν ὅροι κάλυπταν πλήρως τὶς χριστολογικὲς του εὐαισθησίες ἢ τὶς θεολογικὲς του ἐνστάσεις ἔναντι τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, καίτοι ἀντιδρούσαν οἱ ἀκραῖοι χαλκηδόνιοι καὶ ἀκραῖοι ἀντιχαλκηδόνιοι τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας.

Ἄλλωστε, ἡ ἀποκατάστασή του στὸν θρόνο τῆς Ἀντιοχείας (485-488) τοῦ προσέφερε τὴ δυνατότητα νὰ ἐξηγήσῃ καὶ τὶς ἀφόρητες πιέσεις τῶν φορέων τῆς πολιτικῆς ἐξουσίας γιὰ τὴν ὑπογραφή τόσο τοῦ Ἐγκυκλίου (475), ὅσο καὶ τοῦ Ἐνωτικοῦ (482), τὸ ὁποῖο ὅμως ἦταν ἀπαραίτητο ὄχι μόνον γιὰ τὴν εἰρήνευση τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ἔνταξή του στὶς βασικὲς θεολογικὲς θέσεις του στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα⁴⁷. Συνεπῶς, ὁ μετριοπαθὴς «ἀντιχαλκηδόνιος» Πέτρος ὁ Κναφεὺς μεταλλάχθηκε τελικῶς σὲ ἕναν κορυφαῖο «νεοχαλκηδόνιο» θεολόγο, ἀμέσως μετὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος (484), μὲ καθαρῶς μάλιστα ἐκκλησιαστικὰ κριτήρια. Τὰ κριτήρια αὐτὰ κάλυπταν πλήρως καὶ ὅλες τὶς θεολογικὲς του εὐαισθησίες, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιατί ἦταν πολὺ σημαντικὴ ἢ μὴ ἀναφορὰ στὴ Σύνοδο τῆς Χαλκηδόνος καὶ στὴ «δυοφυσιτικὴ ὀρολογία» τοῦ δογματικοῦ τῆς Ὄρου καὶ τοῦ Τόμου τοῦ Λέοντος, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιατί ἡ ρητὴ ἀναφορὰ στοὺς «Δώδεκα Ἀναθεματισμούς» τοῦ Κυρίλλου ἐναντίον τοῦ Νεστορίου κάλυπτε καὶ τοὺς πλέον ἀκραίους ἀντιχαλκηδόνιους. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ὁ «νεοχαλκηδόνιος» πλέον Πατριάρχης Ἀντιοχείας ἀφιερώθηκε πλήρως τόσο στὴν ὑπηρεσία τῆς Ἐκκλησίας, ὅσο καὶ στὴν τελικὴ ἐπεξεργασία τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων του.

47. Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας, VIII, PG 3, 247-260. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, σσ. 678-689.

Προφανώς, στη σύντομη τρίτη πατριαρχία του στον θρόνο της Ἀντιοχείας (485-488), ἀφ' ἑνὸς μὲν προσέδωσε τὴν τελικὴ μορφή στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα καὶ τὴν πολύτιμη ἀποστολική «ψευδωνυμία» τοῦ συντάκτη τους, ἀφ' ἑτέρου δὲ εἰσήγαγε στὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, μὲ διακριτικὸ μάλιστα τρόπο, καὶ τὶς περίφημες, ὅπως εἶδαμε, θεολογικὲς καινοτομίες του, ἧτοι: α) τὴ δημόσια μυσταγωγικὴ τελετουργία τῆς παρασκευῆς, τοῦ καθαγιασμοῦ καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἁγίου Μύρου στὸ μυστήριον τοῦ Χρίσματος, β) τὴ θεία ἐπίκληση γιὰ τὸν ἁγιασμὸ τῶν ὑδάτων τὴν ἑσπέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, γ) τὴν ἐπίκληση τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου σὲ ὅλες τὶς ἐκκλήσεις καὶ δεήσεις τῆς θείας Λειτουργίας καὶ σὲ κάθε ἐκκλησιαστικὴ ἀκολουθία, δ) τὴν ἀνάγνωση (ὕμνολογία) σὲ κάθε θεία Λειτουργία τοῦ Συμβόλου πίστεως Νικαίας-Κωνσταντινουπόλεως, τὸ ὁποῖο ἀναγινωσκόταν μέχρι τότε μόνο τὴν ἁγία καὶ μεγάλη Παρασκευή, ε) τὴν εἰσαγωγή τοῦ ἀμφίσημου ὄρου «θεανδρική ἐνέργεια» στὴ Χριστολογία καὶ στ) τὴν προσθήκη στὸν Τρισάγιον ὕμνον τῆς ἐπίσης ἀμφίσημης φράσεως «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», μὲ χριστολογικὴ ὁμως καὶ ὄχι τριαδολογικὴ ἔννοια⁴⁸.

Βεβαίως, οἱ σημαντικὲς αὐτὲς θεολογικὲς, λειτουργικὲς καὶ τελετουργικὲς καινοτομίες τοῦ Πέτρου Κναφέα, καίτοι ἐκφράζονται σαφῶς τὴν ἤδη καθιερωμένη Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, βιώνονται συνεχῶς στὴ μυστηριακὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας, μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας. Ἐν τούτοις, δὲν ἦταν δυνατόν νὰ προβληθοῦν πρὶν ἀπὸ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνα ἢ καὶ πρὶν ἀπὸ τὴν ἐπιστροφή του στὸν θρόνον τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας (485-488). Πράγματι, στὶς δύο προηγούμενες σύντομες καὶ προβληματικὲς πατριαρχίες του (470-471 καὶ 475-477) τέτοιες πρωτοβουλίες εἰσαγωγῆς λειτουργικῶν ἢ χριστολογικῶν καινοτομιῶν ἦταν ἀδύνατον νὰ ἀναληφθοῦν ἀπὸ τὸν «κρυπτόμενον» ἑμπερίστατο ἢ καὶ ἐξοριστο Πατριάρχη Ἀντιοχείας. Ἄλλωστε, οἱ καινοτομίες αὐτὲς κατὰ τὴν ἐφαρμογὴ τους προϋπέθεταν σαφῶς ἢ προσδιόρισαν τὴν τελικὴ μορφή καὶ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἰδιαίτερα δὲ στὰ δύο κεφάλαια «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας».

48. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, II, 48 καὶ Νικηφόρου Καλλίστου, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, XV, 28.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, στὰ κεφάλαια III, «Περὶ τῶν ἐν τῇ Συνάξει τελουμένων»⁴⁹, καὶ IV, «Περὶ τῶν ἐν τῷ Μύρω τελουμένων»⁵⁰, προβάλλεται ἡ καθιερωμένη αὐθεντικὴ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς τῆς ζωῆς, ἀφοῦ καὶ στὰ δύο αὐτὰ κεφάλαια κύριοι, βασικοὶ καὶ ἀμετάθετοι ἄξονες ἦσαν τὰ χριστοκεντρικὰ μυστήρια τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας (Βάπτισμα, Χρῖσμα, θεία Εὐχαριστία, Ἱερωσύνη). Συνεπῶς, ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς χρησιμοποίησε, ὅπως εἶδαμε, ἕναν ἀναγωγικὸ φιλοσοφικὸ λόγο καὶ ἕναν μυσταγωγικὸ τελετουργικὸ τρόπο γιὰ νὰ βιώνεται σαφέστερα ἀπὸ τοὺς πιστοὺς στὴ μυστηριακὴ τῆς ζωῆς ἡ πνευματικὴ ἐμπειρία τῆς ἄρρηκτης καὶ ἀμφίδρομης ἀλληλέγγυας συζυγίας τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας τοῦ φυσικοῦ κόσμου μὲ τὴν Οὐρανία Ἱεραρχία τοῦ νοητοῦ κόσμου, κοινὸς τύπος τῶν ὁποίων εἶναι πάντοτε ὁ ἴδιος ὁ Χριστός, ὅπως διακήρυσσαν οἱ μεγάλοι ἀρχιεπίσκοποι Ἀλεξανδρείας Ἀθανάσιος καὶ Κύριλλος καὶ ὅπως τὴν ἐπικύρωσαν οἱ Οἰκουμενικὲς σύνοδοι⁵¹.

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς τότε ἐπινόησε καὶ τὴν ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» τῶν λεγομένων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ὄχι μόνον γιὰ νὰ προλάβῃ ἢ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν καταστροφή τους ἀπὸ τοὺς ἀκράιους καὶ ἀδιαλλάκτους πολεμίους του, ἀλλὰ καὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἀναγκαιότητά τους τόσο στὴ μυστηριακὴ, ὅσο καὶ στὴ διαχρονικὴ πνευματικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας. Οἱ διαπιστώσεις ὅμως αὐτὲς συνάγονται ἀπὸ ὅλες τὶς σωζόμενες ἱστορικὲς μαρτυρίες ἢ τὰ σχετικὰ σημαντικὰ γεγονότα τόσο γιὰ τὸ πρόσωπο τοῦ Πέτρου Κναφέα, ὅσο καὶ γιὰ τὸ σπουδαῖο θεολογικὸ του ἔργο, τὸ ὁποῖο ὅμως ἀπαξιώνουν ἢ ἀγνοοῦν ἀκρίτως καὶ οἱ σύγχρονοι ἀκόμη ρωμαιοκαθολικοὶ θεολόγοι.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ἀμέσως μετὰ ἀπὸ τὴν ὀλοκλήρωση τῆς τελικῆς μορφῆς τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων καὶ τὴν ἐντυπωσιακὴ ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς ψευδωνυμίας τους, εἰσήγαγε στὴ θεία λατρεία τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας καὶ ὅλες τὶς προαναφερθεῖσες ἐπώνυμες σημαντικὲς λειτουργικὲς, τελετουργικὲς ἢ θεολογικὲς καινοτομίες. Προφανῶς, αὐτὲς οἱ ἐπώνυμες καινοτομίες ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖες,

49. PG 3, 423-470.

50. PG 3, 472-486.

51. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλησιολογία*, σσ. 37-133.

ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ νὰ ἀναδειχθῆ ἡ βαθύτερη σχέση τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων μὲ τὴν καθιερωμένη Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ νὰ προβληθῆ ἡ ὀρθὴ ἐρμηνεῖα τῆς, μὲ ἕναν μυσταγωγικὸ μάλιστα λόγο καὶ μὲ ἕναν λειτουργικὸ τρόπο, γιὰ νὰ ἐκτονωθοῦν οἱ ἐπικίνδυνες γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας ἀλυσιτελεῖς ἀκραῖες καὶ βίαιες ἀντιπαραθέσεις τῶν φανατικῶν χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων.

Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, ἡ μὲν εἰσαγωγή τῶν ἐπωνύμων γνωστῶν σημαντικῶν καινοτομιῶν στὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς Ἐκκλησίας ἀνεδείκνυε τὴ βαθύτερη σχέση τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων μὲ τὴ Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἐνῶ ἡ ἀποστολικὴ «ψευδωνυμία» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων καθιστοῦσε πλέον διαχρονικὴ τὴν ἀπαραίτητη πλέον ἐπίκλησή τους τόσο σὲ ὁποιοδήποτε νέο χριστολογικὸ ζήτημα, ὅσο καὶ σὲ ὁποιαδήποτε μελλοντικὴ ἐνωτικὴ πρωτοβουλία γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας ἢ τῆς εἰρήνης τῆς Ἐκκλησίας. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν αὐτό, ἐντάχθηκαν σαφῶς καὶ οἱ σημαντικὲς ἀσαφεῖς ἢ ἀμφίσημες θεολογικὲς προσθήκες τόσο στὸν *Τρισάγιον ὕμνον* («ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς»), ὅσο καὶ στὸ χριστολογικὸ δυοφυσικὸ ζήτημα τοῦ Ὁρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος («θεανδρική ἐνέργεια»).

Οἱ προσθήκες ὅμως αὐτὲς χρησιμοποιήθηκαν ἀμέσως γιὰ νὰ διευκολύνουν τόσο τὶς ἐπίμονες ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες τοῦ Ἰουστινιανοῦ Α' (527-565), ὅσο καὶ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, ἤτοι εἴτε μὲ τὴν ὁμόφωνη συμφωνία τῆς *Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν* ἢ καὶ μὲ τὴ σύγκληση μιᾶς νέας Οἰκουμενικῆς συνόδου. Στὶς ἐνωτικὲς αὐτὲς πρωτοβουλίες ἐντάχθηκαν οἱ Θεοπασχητικὲς ἔριδες (519-536), ἡ ἐνωτικὴ Διάσκεψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως (533), τὸ Θεοπασχητικὸ Διάταγμα (533) καὶ ἡ μεγάλη Ἐνδημοῦσα σύνοδος τῆς Κωνσταντινουπόλεως (536), ποὺ ὅμως δὲν εἶχαν τὰ ἄμεσα ἢ τὰ ἐπιθυμητὰ ἀποτελέσματα γιὰ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, προκάλεσαν τὰ *Διατάγματα* τόσο κατὰ τοῦ Ὁριγενισμοῦ (543), ὅσο καὶ κατὰ τῶν *Τριῶν Κεφαλαίων* (544), ὅπως ἐπίσης καὶ τὴ σύγκληση τῆς Ε' Οἰκουμενικῆς συνόδου γιὰ τὴν ἀντιμετώπισή τους.

Πράγματι, ἡ Ε' Οἰκουμενικὴ σύνοδος (553) στὸν *δογματικὸ* τῆς Ὁρο ἔδωσε μία σαφῶς κυριλικὴ ἐρμηνεῖα τόσο στὴ δυοφυσικὴ ὀρολογία («ἐν δύο φύσεσιν»), ὅσο καὶ στὴ μονοφυσικὴ ὀρολογία («μία φύσις»). Βεβαίως, καὶ οἱ δύο ὀρολογίες θεωρήθηκαν ἀνεκτὲς ἢ ἀποδεκτὲς,

μόνον ἀλλ' ὅμως μόνον ὅταν ἡ μὲν πρώτη ἂν δὲν ἐννοῆ «χωρισμόν» ἢ «διαίρεσιν», ἡ δὲ δευτέρα ἂν δὲν ἐννοῆ «σύγχυσιν» ἢ «συμφυρμόν» τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ. Ὡστόσο, οἱ θεολογικὲς αὐτὲς ἐνωτικὲς παλινωδίες διευκόλυναν τὴν τελικὴ ἀπόσχιση τῶν ἀντιχαλκηδονίων, μὲ τὴ συναίνεση μάλιστα καὶ τοῦ ἰδίου τοῦ Ἰουστινιανοῦ, ἦτοι μὲ τὴν ἔγκρισή του γιὰ τὴ χειροτονία τριῶν ἀντιχαλκηδονίων ἐπισκόπων ἀπὸ τὸν ἐξόριστο στὴν Κωνσταντινούπολη ἀντιχαλκηδόνιο Πατριάρχη Ἀλεξανδρείας Θεοδόσιο (536-537), μὲ πρόσχημα μάλιστα τὴν ἐπιτακτικὴ ἀνάγκη χειροτονίας κληρικῶν γιὰ τὶς πολλὲς ἀντιχαλκηδόνιες κοινότητες τῆς Ἀραβίας. Βεβαίως, ἡ τάση αὐτὴ ἐπεκτάθηκε ἐφ' ἑξῆς καὶ σὲ ὅλες τὶς κοινότητες τῶν ἀντιχαλκηδονίων στὴ Συρία, τὴν Παλαιστίνη, τὴ Μεσοποταμία καὶ τὴν Αἴγυπτο, γι' αὐτὸ ἀπέφευγαν πλέον ὁποιαδήποτε ἐνωτικὴ Διάσκεψη μὲ τοὺς χαλκηδόνιους⁵².

Συνεπῶς, κατὰ τὴν ἑβδομηκονταετῆ περίπου περίοδο (482-553) τῶν συνεχῶν ἐνωτικῶν πρωτοβουλιῶν μεταξὺ τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων δὲν εἶχαν τὰ ἀναμενόμενα θετικὰ ἀποτελέσματα. Ἄλλωστε, στὸ κυμαινόμενο ἀσαφὲς αὐτὸ πλαίσιο τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, τόσο μὲ τὴν ἀποστολικὴ «ψευδωνυμία» τους ὅσο καὶ μὲ τὴ συστηματικὴ προβολή τους ἀπὸ τοὺς ἀντιχαλκηδόνιους κυρίως θεολόγους, ἄσκησαν μεγάλη ἐπιρροὴ ἀκόμη καὶ στοὺς χαλκηδόνιους, παρὰ τὶς εὐλογες ἐνστάσεις τοῦ μητροπολίτη Ἐφέσου Ὑπατίου, Προέδρου τῆς ἐνωτικῆς Διασκέφεώς τους στὴν Κωνσταντινούπολη (533), γιὰ τὴ γνησιότητα τῆς «ψευδωνυμίας» τους (533). Βεβαίως, ὅπως εἶδαμε, οὔτε οἱ ἀκράιοι χαλκηδόνιοι, οἱ ὁποῖοι ἀπέκλειαν ὁποιαδήποτε ἀλλαγὴ ἀκόμη καὶ μιᾶς λέξεως στὸν δογματικὸ Ὅρο τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος, ἦσαν πράγματι νεστοριανοὶ ἐπειδὴ ἀποδέχθηκαν τὴ δυοφυσιτικὴ ὁρολογία («ἐν δύο φύσεσιν») καὶ τὸν Τόμο τοῦ πάπα Λέοντος Ρώμης, ἀλλ' ὅμως οὔτε οἱ ἀκράιοι ἀντιχαλκηδόνιοι ἦσαν πράγματι μονοφυσίτες, ἐπειδὴ ἀπέρριπταν τὶς δύο νεστοριανίζουσες ὁρολογίες τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Συνόδου τῆς Χαλκηδόνος.

Ἄλλωστε, ὁ Πέτρος Κναφεύς, ὅπως καὶ ὁ νεώτερος διάδοχός του στὸν θρόνο τῆς Ἀντιοχείας Σεβῆρος (512-518), ἡγέτης τῶν ἀντιχαλκηδονίων (465-538), ἦσαν μετριοπαθεῖς ἀντιχαλκηδόνιοι καὶ ἐχαρακτηρίζοντο ὡς

52. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 659-726.

«διακρινόμενοι», ἐπειδὴ ἀπέρριπταν καὶ τὶς δύο ἀκραῖες τάσεις, ἦτοι τόσο τῶν δυοφυσιτῶν, ὅσο καὶ τῶν μονοφυσιτῶν. Ὡστόσο, ὑπεστήριζαν τόσο τὶς ἀμφίσημες θεολογικὲς προσθήκες («ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» καὶ «θεανδρική ἐνέργεια»), ὅσο καὶ τὶς τελετουργικὲς καινοτομίες τοῦ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα (485-488), τὶς ὁποῖες ὅμως ἀποδέχθηκαν καὶ πολλοὶ ἔγκριτοι χαλκηδόνιοι, μὲ τὴν ἐπίκληση μάλιστα ἢ ρητὴ ἀναφορά τους καὶ στὴ σχετικὴ χριστολογικὴ ὀρολογία τῶν «ψευδωνύμως» παραδοθέντων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Πράγματι, χρησιμοποιήθηκαν ἐφ' ἐξῆς σὲ κάθε αὐθαίρετη ἢ αἰρετικὴ παρέκκλιση ἀπὸ τὴν καθιερωμένη πλέον Χριστολογία τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἦτοι ὄχι μόνο σὲ περιστασιακὲς ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες, ἀλλὰ καὶ σὲ ὅλες τὶς Μείζονες ἢ Οἰκουμενικὲς συνόδους τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο καὶ τῆς Δύσεως.

Ἐξ ἄλλου, στὴ Δύση τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα εἶχαν ἤδη διαδοθεῖ ἀπὸ τοὺς παπικοὺς ἀποκρισαρίους στὴν Κωνσταντινούπολη, μετὰ ἀπὸ τὴν ἵδρυση τῶν βυζαντινῶν Ἐξαρχάτων τῆς Ραβέννας στὴν Ἰταλία καὶ τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς (535), εἰδικώτερα δὲ ἀπὸ τὸν ἐπὶ ὀκταετία ἀποκρισιάρχο στὴν Κωνσταντινούπολη (577-585) πάπα Γρηγόριο Δ' (590-604), ὁ ὁποῖος τὰ μετέφερε στὴ Ρώμη καὶ τὰ χρησιμοποίησε ὡς ἔργα τοῦ «ἀρχαίου καὶ μεγάλου διδασκάλου Διονυσίου»⁵³. Βεβαίως, ἡ χρησιμοποίησις τῶν αἰρετικῶν παρεκκλίσεων τοῦ Μονοενεργητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοθελητισμοῦ γιὰ τὴ διευκόλυνση τῆς ἐπιστροφῆς τῶν ἀντιχαλκηδονίων στοὺς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας προτάθηκε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειο (610-641) καὶ ὑποστηρίχθηκε ἀπὸ τὸν Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Σέργιο Α' (610-638), ἐπανάφερε δὲ στὸ προσκῆνιο τὸν ἀσαφῆ ἢ ἀμφίσημο ὄρο «θεανδρική ἐνέργεια» τόσο τοῦ Πέτρου Κναφέα, ὅσο καὶ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, τὴν ὁποία ὑποστήριζαν καὶ ὅλοι οἱ μετριοπαθεῖς χαλκηδόνιοι ἢ οἱ ἀντιχαλκηδόνιοι.

Πράγματι, ὁ Πατριάρχης Ἀλεξανδρείας Κῦρος (630-643) ἔπεισε τοὺς Θεοδοσιανοὺς καὶ τοὺς Σεβηριανοὺς ἀντιχαλκηδονίους νὰ ὑπογράψουν μία συμφωνία γιὰ τὴν ἔνωση (633), ἡ ὁποία στηρίχθηκε τόσο στὴ κυριλλικὴ φράση: «Μία φύσις τοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένη», ὅσο καὶ στὸ ἀπόσπασμα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων γιὰ τὴ «θεανδρική

53. PG 76, 1254.

ἐνέργεια», ἤτοι ὅτι: «τὸν αὐτὸν ἕνα Χριστὸν καὶ ἕνα Υἱὸν ἐνεργοῦντα τὰ τε θεοπρεπῆ καὶ τὰ ἀνθρώπινα, μιᾷ θεανδρικῇ ἐνεργείᾳ, κατὰ τὸν ἐν ἁγίοις Διονύσιον...»⁵⁴. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ ἡγέτης τῶν ἀντιχαλκηδονίων μετριοπαθῆς Πατριάρχης Ἀντιοχείας Σεβῆρος (512-518) κατανοοῦσε τὸν ὅρο «θεανδρικῇ ἐνέργεια» ὡς μία θέληση καὶ μία ἐνέργεια τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ τόνιζε ὅτι: «οὕτω καὶ οὐχ ἑτέρως καὶ περὶ τῆς ἐνεργείας φαμέν. Θεία μὲν γὰρ αὕτη ὁμολογουμένως, ὡς τοῦ κρείττονος ἐκτελούμενα, θεῖά τε καὶ ἀνθρώπινα, ὡς ἐπαιδευόμενα»⁵⁵.

Εἶναι ὁμως εὐνόητον ὅτι ὁ ὅρος «θεανδρικῇ ἐνέργεια» τοῦ Πέτρου Κναφέα καὶ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἀνεφέροντο κυρίως στὴν ὑπόσταση τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ καὶ ὄχι στὶς δύο φύσεις τοῦ Χριστοῦ, καίτοι ἐδέχοντο τὴν ἔνωση τῶν δύο φύσεων (ἀσυγχύτως, ἀτρέπτως, ἀχωρίστως, ἀδιαιρέτως) τοῦ Ὁροῦ τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Τὸ πνεῦμα αὐτὸ ἐκφράζει καὶ ἡ ἀπάντηση τοῦ μονοθελίτη Πατριάρχου Ἀντιοχείας Μακαρίου (656-681) στὸ ἐρώτημα τῆς ΣΤ' Οἰκουμενικῆς συνόδου (681), ἤτοι ἂν ὁμολογῆ «δύο βασικὰ θελήματα καὶ δύο φυσικὰς ἐνεργείας ἀσυγχύτως καὶ ἀτρέπτως» στὸν Χριστό. Ἡ ἀπάντησή του ἦταν ἀμφίσημη: «Οὐ λέγω δύο θελήματα ἢ δύο ἐνεργείας ἐπὶ τῆς ἐνσάρκου οἰκονομίας τοῦ Κυρίου ἡμῶν Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἀλλ' ἐν θέλημα καὶ θεανδρικῇ ἐνεργείᾳ»⁵⁶.

Ἐν τούτοις, ὁ σφοδρὸς πολέμιος τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοενεργητισμοῦ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος Α' (634-638), στὴν περίφημη Συνοδικῇ Ἐπιστολῇ τῆς ἐνθρονίσεώς του, ἔδωσε μία σαφῶς ὀρθόδοξη ἐρμηνεία τοῦ ἐπίμαχου ὅρου «θεανδρικῇ ἐνέργεια» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Πράγματι, στὴ Συνοδικῇ Ἐπιστολῇ τονιζόταν, μὲ ἰδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση καὶ μὲ τὴ σχετικὴ ἀναφορὰ στὴν ἀμφίσημη φράση, ἡ ὁποία προέβαλλε τὸν Χριστό, ὡς ἐν «μιᾷ θεανδρικῇ ἐνεργείᾳ ἐνεργοῦντα τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρώπινα»⁵⁷. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἐτόνιζε ὅτι: «καὶ αὐτοῦ τὰ πάντα τοῦ ἐνὸς Υἱοῦ διαβεβαιούμεθα, καὶ πάσας αὐτοῦ καὶ τὰς φωνὰς καὶ τὰς ἐνεργείας πιστεύωμεν, κἂν αἱ μὲν αὐτῶν εἰσι θεοπρεπεῖς, αἱ δὲ οὕτω πάλιν ἀνθρωποπρεπεῖς, αἱ δὲ μέσην

54. Mansi, IX, 561-569.

55. Mansi, X, 1124.

56. Mansi, XI, 345.

57. PG 3, 1072. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, σσ. 727-750.

τινά τάξιν ἐπέχουσιν, ὡς ἔχουσαι τὸ θεοπρεπὲς ἐν ταύτῳ ἀνθρώπινον, ταύτης φαμὲν τῆς δυνάμεως καὶ “τὴν καινὴν καὶ θεανδρικήν” λεγομένην ἐνέργειαν, οὐ μίαν ὑπάρχουσαν, ἀλλ’ ἑτερογενῆ καὶ διάφορον, ἣν ὁ ἐξ Ἀρείου Πάγου Παύλῳ τῷ θείῳ θείως ζωγρηθεὶς θεηγόρος Διονύσιος ἔφησεν, ὡς τὸ θεοπρεπὲς ἐν ταύτῳ καὶ ἀνθρώπινον ἔχουσαν, καὶ διὰ τῆς χαριεστάτης τε καὶ συνθέτου προσρήσεως τὴν ἐκάστης οὐσίας καὶ φύσεως ἐκάστην ἐντελῶς δηλοῦσαν ἐνέργειαν...»⁵⁸.

Τὸ σπουδαῖο ὅμως ἔργο τοῦ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου συνέχισε ὁ μαθητὴς του καὶ ἔγκριτος θεολόγος Μάξιμος ὁ Ὁμολογητής, ὁ ὁποῖος καταγόταν ἀπὸ πλούσια οἰκογένεια τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ ἔλαβε σπουδαία ἐγκύκλια καὶ φιλοσοφικὴ παιδεία, γι’ αὐτὸ τιμήθηκε μὲ τὴ σημαντικὴ θέση τοῦ Πρωτοασηκρήτη τοῦ Παλατιοῦ, ἀλλ’ ὅμως παραιτήθηκε γιὰ νὰ ἀσπασθῆ τὸν μοναχικὸ βίον στὴ Μονὴ τῆς Χρυσουπόλεως στὴν ἀσιατικὴ ἀκτὴ τοῦ Βοσπόρου. Ἐκεῖ συνδέθηκε μὲ τὸν ἐκλεκτὸ μαθητὴ του Ἀναστάσιο καὶ ἀφιερώθηκε, μὲ τὸν φίλο του ἐπίσκοπο Ἰωάννη, στὴ μελέτη τῶν δυσσερμηνεύτων χωρίων (Ἄπορα) τόσο τῶν ἔργων Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου, ὅσο καὶ τῶν «ψευδωνύμως» ἀποδοθέντων στὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη σπουδαίων Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων τοῦ Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα, καίτοι δὲν εἶχε ἀκόμη συνειδητοποιήσει πλήρως τοὺς σοβαροὺς κινδύνους ἀπὸ τὶς αἰρετικὲς παρεκκλίσεις τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοενεργητισμοῦ.

Ὡστόσο, ἀπεφάσισε γιὰ ἀγνώστους λόγους νὰ μεταβῆ στὸ βυζαντινὸ Ἐξαρχάτο τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς διὰ μέσου Κύπρου καὶ Κρήτης (626), ἐγκαταστάθηκε δὲ στὴ Μονὴ τοῦ Εὐκρατᾶ, στὴν ὁποία ἰδρυτῆς καὶ ἡγούμενος ἦταν ὁ μετέπειτα Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος, τὸν ὁποῖο μάλιστα χαρακτηρίζει «πατέρα τε καὶ διδάσκαλον, κύριον ἀββᾶν Σωφρόνιον, τὸν ὄντως σῶφρονα καὶ σοφὸν τῆς ἀληθείας συνήγορον καὶ ἀήττητον τῶν θείων δογμάτων ὑπέρμαχον»⁵⁹. Βεβαίως, δὲν συνόδευσε τὸν ἡγούμενό του Σωφρόνιο στὴν Ἀλεξάνδρεια καὶ στὴν Κωνσταντινούπολη γιὰ νὰ ἀποδοκιμάσῃ ἢ καὶ νὰ ἀποτρέψῃ τὴν «ὑδροβαφῆ ἔνωσιν» (633) τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν μετριοπαθῶν ἀντιχαλκηδονίων τοῦ Πατριαρχείου Ἀλεξανδρείας⁶⁰. Ἄλλωστε, γινώριζε ἤδη τὸ σοβαρὸ

58. Mansi, XI, 561 κ.έ. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, σσ. 727-763.

59. PG 91, 533.

60. PG 90, 77.

θεολογικό πρόβλημα ἀπὸ τὶς μονοθελητικὲς καὶ τὶς μονοενεργητικὲς προλήψεις στὴν ἔριδα τοῦ «Ἀφθαρτοδοκητισμοῦ», ἦτοι μεταξὺ τῶν «ἀφθαρτοδοκητῶν» (Ἰουλιανιστῶν) καὶ τῶν «φθαρτολατρῶν» (Σεβηριανῶν ἢ Θεοδοσιανῶν), στὴν ὁποία χρησιμοποιήθηκαν ἐπίσης τὰ ἤδη καθιερωμένα Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, γιὰ νὰ προβάλλουν τὸν Χριστὸ ὡς «μῖα θεανδρική ἐνεργεία ἐνεργοῦντα τὰ θεοπρεπῆ καὶ ἀνθρώπινα»⁶¹.

Πράγματι, ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς, κατὰ τὴ διέλευσή του ἀπὸ τὴν Κρήτη, συζήτησε τὸ ζήτημα τῆς μιᾶς ἢ δύο φύσεων ἢ ἐνεργειῶν τοῦ Χριστοῦ μὲ Σεβηριανοὺς κυρίως ἐπισκόπους, οἱ ὁποῖοι ἐδήλωναν ὅτι «δύο κατὰ τὸν Λέοντος Τόμον ἐνεργείας οὐχ ὁμολογοῦμεν ἐπὶ Χριστοῦ, διὰ τὰ ἐπόμενα ταύταις θελήματα, οἷς ἀνάγκης συνεισάγεται δυάς, ἀλλ' οὐδὲ μίαν πάλιν ἀπλὴν θεωρεῖσθαι μὴ δυναμένην. Ἐν δὲ θέλημα καὶ πᾶσαν θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ Θεοῦ Λόγου σεσαρκωμένου»⁶². Συνεπῶς, ἐγνώριζε ἤδη τὶς προθέσεις καὶ τοῦ «ἐκ γονέων Ἰακωβιτῶν» καταγομένου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου (610-638), ὁ ὁποῖος ἐπικύρωσε μὲ πατριαρχικὴ μάλιστα Συνοδικὴ ἀπόφαση (Ψῆφον), τὴν ἀποτελεσματικὴ ἐνωτικὴ πράξη τοῦ Πατριάρχου Ἀλεξανδρείας Κύρου καὶ ἐζήτησε ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἡράκλειο νὰ ἐκδώσῃ σχετικὸ Διάταγμα (633).

Βεβαίως, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος ἐκοινοποίησε ἀμέσως τὸ περιεχόμενο τῆς Συνοδικῆς ἀποφάσεως (Ψῆφου) μὲ Ἐπιστολὴ του καὶ στὸν πάπα Ρώμης Ὀνώριο (625-638), μὲ ιδιαίτερη μάλιστα ἔμφαση στὴ σημαντικὴ γιὰ τὸ χριστολογικὸ ζήτημα φράση: «τὸν αὐτόν (=Χριστόν) ἐνεργεῖν τὰ θεῖα καὶ τὰ ἀνθρώπινα καὶ ἐξ ἑνὸς καὶ τοῦ αὐτοῦ σεσαρκωμένου Θεοῦ Λόγου πᾶσαν προῖέναι ἀμερίστως καὶ ἀδιαιρέτως θείαν τε καὶ ἀνθρωπίνην ἐνέργειαν...»⁶³. Ὡστόσο, ὁ πάπας Ὀνώριος δὲν κατανόησε τὸ πνεῦμα τῆς «Ψῆφου», γι' αὐτὸ στὴν ἀπαντητικὴ του Ἐπιστολὴ μετέθεσε τὸ κρίσιμο αὐτὸ θέμα ἀπὸ τῆ «μία ἢ δύο ἐνεργείες» στὸ «ἐν θέλημα» τοῦ Χριστοῦ: «Ὅθεν καὶ ἐν θέλημα ὁμολογοῦμεν τοῦ Κυρίου Ἰησοῦ Χριστοῦ, ἐπειδὴ προδήλως ὑπὸ τῆς θεότητος προσελήφθη ἢ ἡμετέρα φύσις...» («Unde et unam

61. PG 3, 1072.

62. PG 91, 49.

63. Mansi, XI, 536-537. Β. Ἰω. Φειδᾶς, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, σσ. 727 κ.έ.

volontatem fatemur Domini nostri Jesu Christi, qua praeffecto a divinitate assumpta est not secreta natura...»)⁶⁴.

Συνεπώς, τὸν ἀγῶνα τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου ἐναντίον τοῦ Μονοενεργητισμοῦ τῆς Συνοδικῆς «Ψῆφου» (633) τοῦ Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Σεργίου συνέχισε στὴ Βόρεια Ἀφρική καὶ στὴν Ἰταλία εἰδικώτερα ὁ ἔμπειρος πλέον θεολόγος καὶ ἔγκριτος μαθητὴς του Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς. Ἄλλωστε, ὁ Μάξιμος ἀξιοποίησε ὄχι μόνο τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα, ἀλλὰ καὶ τὴν πλούσια συλλογὴ σχετικῶν Πατερικῶν χρήσεων τοῦ διδασκάλου του τόσο γιὰ τὸ χριστολογικὸ ζήτημα αὐτὸ καθ' αὐτό, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀντιμετώπιση τοῦ πολύπλοκου πλέον χριστολογικοῦ ζητήματος (σύνθετος ὑπόστασις-σύνθετος φύσις κ.ἄ.) στὴν πραγματεία του *Κατὰ Σεβηριανῶν*, τὴν ὁποία ἀπέστειλε μάλιστα καὶ στὸν στρατηγὸ τῆς Νουμιδίας Πέτρο τὸν Ἰλλούστριο⁶⁵.

Πράγματι, στὸ σχετικὸ ἔργο του *Περὶ ἀποριῶν* (*Ambigua*) ἀξιοποίησε πληρέστερα καὶ τὴ Συνοδικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου γιὰ νὰ μεταθέσῃ τὸ ζήτημα, ἀφοῦ ὁ μὲν λόγος τῆς ἐνέργειας ἀναφέρεται στὴν οὐσία (=φύση), ὁ δὲ λόγος τῆς φύσεως δὲν ὑπάρχει χωρὶς τὴν ἐνέργειά της. Βεβαίως ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἐπέρασε πλέον τὸν θεολογικὸ ἀγῶνα του ἀπὸ τὸν Μονοενεργητισμὸ στὸν Μονοθελητισμὸ, τὸν ὁποῖο προέβαλλε ὄχι μόνο μὲ τὴν Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ὀνωρίου, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν κοινὴ ἀναφορὰ τους στὴν Ἐκθεσίον τοῦ αὐτοκράτορα Ἡρακλείου (638). Πράγματι, ἦταν εὐνόητη ἢ εὐρύτατη μάλιστα ἀπήχηση τοῦ ἀγῶνα του στὰ βυζαντινὰ Ἐξαρχάτα τῆς Ραβέννας καὶ τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς, καίτοι κατὰ τὸ ἔτος αὐτό (638) ἀπέθαναν συγχρόνως ὁ πάπας Ὀνώριος, ὁ Πατριάρχης Κωνσταντινουπόλεως Σέργιος καὶ ὁ Πατριάρχης Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος.

Συνεπώς, ὁ Μάξιμος, στὸ ἔργο του *Περὶ ἀποριῶν* (*Ambigua*), σαφῶς ἐτόνιζε ὅτι κατὰ τὴν Ἐνανθρώπησή του ὁ θεῖος Λόγος «οὐκ ἀνεῖλεν οὐδὲν τὴν συστατικὴν τῆς προσληφθείσης οὐσίας (=φύσεως) ἐνέργειαν... ἀλλ' ἔδειξεν ἐπ' ἀμφοῖν τὴν καινότητα τῶν τρόπων ἐν τῇ μονιμότητι τῶν φυσικῶν σωζομένην λόγων, ὧν χωρὶς οὐδὲν τῶν

64. Mansi, XI, 537-540.

65. PG 91, 509-533.

ὄντων ἐστὶν ὅπερ ἐστίν... Ὡν ἡ σύνοδος, τὸ μέγα τῆς ὑπερφυοῦς Ἰησοῦ φυσιολογίας ποιησαμένη μυστήριον, σωζομένην ἔδειξεν ἐν ταυτῶ τὴν διαφορὰν τῶν ἐνεργειῶν καὶ τὴν ἔνωσιν, τὴν μὲν ἀδιαιρέτως ἐν τῷ φυσικῷ θεωρουμένην λόγῳ τῶν ἠνωμένων, τὴν ἀσυγχύτως ἐν τῷ μοναδικῷ γνωριζομένην τρόπῳ τῶν γινομένων..., εὐσεβῶς ὁμολογεῖσθαι χρὴ τὰς τε τοῦ Χριστοῦ φύσεις, ὧν αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, καὶ τὰς αὐτοῦ φυσικὰς θελήσεις, ὧν αὐτὸς ὑπόστασις ἦν, καὶ τὰς αὐτοῦ φυσικὰς ἐνεργείας, ὧν αὐτὸς ἔνωσις ἦν ἀληθῆς, κατ' ἄμφω τὰς φύσεις...»⁶⁶.

Ἡ ἄρρηκτη ὅμως σύνδεση ἀπὸ τὸν Μάξιμο τὸν Ὁμολογητὴ τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοενεργητισμοῦ μὲ τὸ ὅλο μυστήριον τῆς ἐν Χριστῷ θείας οἰκονομίας ἀνέδειξε σαφέστερα καὶ τὸν σωτηριολογικὸ χαρακτήρα τῆς ἀσύγχυτης διακρίσεως τῶν δύο φυσικῶν θελημάτων καὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν φυσικῶν στὸ πρόσωπο τοῦ Χριστοῦ. Πράγματι, στὴν πραγματεία τοῦ ἔργου του *Τόμος δογματικὸς*⁶⁷ χρησιμοποίησε τὸ ἐπίμαχο χωρίο τοῦ Γρηγορίου τοῦ Θεολόγου: «τὸ γὰρ ἐκείνου θέλειν οὐδὲ ὑπεναντίον, Θεῷ θεωθὲν ὅλον», ἦτοι γιὰ τὴ θέωση τῆς ἀνθρωπίνης θελήσεως μετὰ ἀπὸ τὴν ἔνωσή της μὲ τὴ θεία φύση Χριστοῦ, τόσο γιὰ νὰ ἀποδυναμώσῃ τὴ μονοθελητικὴ Ἐπιστολὴ τοῦ πάπα Ὀνωρίου, ὅσο καὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴ δική του ἄποψη, ἦτοι ὅτι τὸ φυσικὸ θέλημα τοῦ ἀνθρώπου, αὐτὸ καθ' αὐτό, δὲν ἐναντιώνεται κατὰ φύσιν πρὸς τὸ θεῖο θέλημα, ἀφοῦ ὅλα τὰ κατὰ φύσιν δὲν εἰσάγουν ἐναντίωση («εἴ τι φυσικὸν καὶ ἀδιάβλητον, οὐχ ὑπεναντίον»). Συνεπῶς, «τὸ γὰρ τοῦ κατὰ τὸν Σωτῆρα ἀνθρώπινου θέλειν, εἰ καὶ φυσικὸν ἦν, ἀλλ' οὐ ψιλόν, ἦν καθ' ἡμᾶς, ὡσπερ οὐδ' αὐτὸ τὸ ἀνθρώπινον (=ἀνθρώπινη φύση), ὡς ὑπὲρ ἡμᾶς τῇ ἐνώσει κατ' ἄκρον θεωθὲν, ᾧ καὶ τὸ ἀναμάρτητον κυρίως ἐπήρτηται»⁶⁸.

Ἡ ἔμφαση λοιπὸν τοῦ ἀγῶνα τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ στὴ σωτηριολογικὴ προοπτικὴ τόσο τῆς Ἐνανθρωπήσεως τοῦ Υἱοῦ καὶ Λόγου τοῦ Θεοῦ, ἐκ Πνεύματος ἁγίου καὶ Μαρίας τῆς Παρθένου, ὅσο καὶ τοῦ ὅλου Ἐπιγεῖου Βίου τοῦ Χριστοῦ, μὲ τὴ συνεργία πάντοτε τοῦ ἁγίου Πνεύματος, ἀπέκλειε ὅποιαδήποτε μονοθελητικὴ ἢ μονοενεργητικὴ ἀμφισβήτηση ἢ ἀλλοίωση τῆς ταυτότητας ὅποιασδήποτε τῶν δύο τελείων

66. PG 91, 1049-1052.

67. PG 91, 228-245.

68. PG 91, 236. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 746-750.

φύσεων τοῦ Χριστοῦ, ἦτοι τῆς θείας ἢ τῆς ἀνθρωπίνης φύσεως. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ὁ Μάξιμος διαεκκήρυσσε σαφῶς ὅτι: «εἰ γὰρ οὐδὲν ἕτερον ἐστὶν ὁ Χριστὸς παρὰ τὰς αὐτοῦ φύσεις, ἐξ ὧν καὶ ἐν αἷς ὑπάρχει, προδήλως ὡς καταλλήλως ταῖς ἑαυτοῦ φύσεσιν, ἤγουν ὡς ἐκάστη πέφυκεν, ἤθελέ τε καὶ ἐνεργεῖ... Δύο δὲ αὐτοῦ αἱ φύσεις, δύο αὐτοῦ πάντως καὶ τὰ φυσικὰ θελήματα καὶ αἱ τούτων ἰσάριθμοι καὶ οὐσιώδεις (=φυσικαί) ἐνεργεῖαι»⁶⁹. Ἡ σχέση ἐπομένως τῶν δύο φύσεων τοῦ Χριστοῦ προσδιορίζει καὶ τὴ σχέση τόσο τῶν δύο θελήσεων, ὅσο καὶ τῶν δύο ἐνεργειῶν αὐτοῦ, ἀφοῦ ἡ ἀποδοχὴ μιᾶς θελήσεως ἢ μιᾶς ἐνεργείας καταργεῖ τὴ διαφορὰ τῶν δύο φύσεων⁷⁰. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τόνιζε ὅτι «ἡ διαφορὰ τῶν θελημάτων, καὶ φύσεων εἰσάγει διαφορὰν»⁷¹, ἀφοῦ «ἡ ἔνωσις σχέσις ἐστὶ καὶ οὐ πρᾶγμα, σχέσις ἄρα καὶ οὐ πρᾶγμα ἢ τοῦ Χριστοῦ ἐνεργεῖα»⁷².

Ἡ ἀντιμονοθελητικὴ λοιπὸν θεολογία του στρεφόταν ἐναντίον τῆς μονοθελητικῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἡρακλείου (638), προβλήθηκε δὲ εἰδικώτερα στὶς ἀντιρρητικὲς θεολογικὲς του *Πραγματείας* (*Opuscula*), οἱ ὁποῖες συνδέθηκαν μὲ τὸν ἀκλόνητο ἀγωνιστικὸ του ζῆλο ἐναντίον τῶν ἀντιφρονούντων καὶ διαδόθηκαν ταχύτατα σὲ ὅλα τὰ μοναστήρια τῆς Βορείου Ἀφρικῆς καὶ τῆς Νότιας Ἰταλίας, στὰ ὁποῖα εἶχαν καταφύγει πολλοὶ μοναχοὶ ὄχι μόνον ἀπὸ τὰ ὀρθόδοξα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὰ μονοφυσικὰ μοναστήρια τῆς Ἀνατολῆς. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, συγκλήθηκαν σημαντικὲς τοπικὲς σύνοδοι στὶς ἐπαρχίες Νουμιδίας, Βυζακηνῆς, Μαυριτανίας καὶ Ἀνατολικῆς Ἀφρικῆς, οἱ ὁποῖες ἀναθεμάτισαν τὸν Μονοθελητισμὸ τῆς Ἐκθέσεως, οἱ ἀποφάσεις τῶν ὁποίων ἐκοινοποιήθηκαν τόσο στὸν ὀρθόδοξο πάπα Ρώμης Θεόδωρο (642-649), ὅσο καὶ στὸν μονοθελήτη Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Παῦλο (641-653).

Βεβαίως, οἱ συνεχῶς ἐντεινόμενες θεολογικὲς ἀντιθέσεις στὸ χριστολογικὸ ζήτημα ἔγιναν ὀξύτερες μὲ τὶς νομοθετικὲς παρεμβάσεις τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων, ἀφοῦ ἦταν πλέον ἀνεξέλεκτη καὶ ἡ ἄμεση ἀπειλὴ τῆς ἀραβικῆς ἐπεκτάσεως στὶς βυζαντινὲς ἐπαρχίες τόσο τῆς Ἀνατολῆς, ὅσο καὶ τῆς Δύσεως. Στὸ πλαίσιο λοιπὸν αὐτὸ ἦταν περισσότερο

69. PG 91, 304.

70. PG 91, 316.

71. PG 91, 289-292.

72. PG 91, 340-341.

ἐπικίνδυνη ἢ ἀδιαλλαξία τῶν ἀντιφρονούντων, ἀφ' ἑνὸς μὲν γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε ἐνωτικὴ πρωτοβουλία εἶχε ἤδη ἀποδειχθεῖ ἀτελέσφορη γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας, ἔστω καὶ μὲ τὴν ἐφαρμογὴ τῆς ἀρχῆς τῆς ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰ τὴν ὁποιαδήποτε πολιτικὴ παρέμβαση, μὲ πρόσχημα μάλιστα τὴν ὑπεράσπιση τῆς ὀρθοδοξίας τῆς πίστεως, διασποῦσε πλέον τὴν κοινωνικὴ συνοχὴ τῶν ἐπαρχιῶν ὅχι μόνον τῆς Ἀνατολῆς (Αἰγύπτου, Συρίας, Παλαιστίνης, Μεσοποταμίας, Ἀραβίας κ.ἄ.), ἀλλὰ καὶ τῆς Δύσεως (βυζαντινὰ Ἐξαρχᾶτα Βόρειας Ἀφρικῆς καὶ Ἰταλίας).

Συνεπῶς, ὁ ἀδιάλλακτος ἀγώνας τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ ἐναντίον τῆς μονοθελητικῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἡρακλείου (638) ἐπεκτάθηκε καὶ στὰ ὀρθόδοξα μοναστήρια ὅχι μόνον τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς, ἀλλὰ καὶ τῆς Νότιας Ἰταλίας, ἰδιαίτερα δὲ στὰ μεγάλα καὶ σημαντικὰ μοναστήρια τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῆς Ρώμης, τὰ ὁποῖα ἀξίωναν, μὲ τὴ συναίνεση καὶ τοῦ ἀντιμονοθελήτη πάπα Θεοδώρου (642-649), τὴν ἄμεση καταδίκη τῆς Ἐκθέσεως. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, οἱ ἀνεξέλεγκτες ἀντιδράσεις ἀνησύχησαν τὸν διάδοχο τοῦ Ἡρακλείου αὐτοκράτορα Κώνστα Β' (641-688), ὁ ὁποῖος ἀποφάσισε, μὲ τὴ συναίνεση μάλιστα καὶ τοῦ μονοθελήτη Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Παύλου (644-653), ἀφ' ἑνὸς μὲν τὴν ἄμεση ἀνάκληση τῆς μονοθελητικῆς Ἐκθέσεως, ἀφ' ἑτέρου δὲ τὴν ἔκδοση ἐνὸς νέου Διατάγματος (Τύπου, 648) γιὰ τὴν ἀπαγόρευση, μὲ τὴν ἀπειλὴ μάλιστα σκληρῶν ποινῶν (διωγμούς, ἔξορία κ.ἄ.), ὁποιασδήποτε συζητήσεως γιὰ τὴ μία ἢ τὶς δύο ἐνέργειες καὶ γιὰ τὴ μία ἢ τὶς δύο θελήσεις τοῦ Χριστοῦ.

Βεβαίως, τὸ Διάταγμα τοῦ αὐτοκράτορα Κώνστα Τύπος δὲν εἶχε μὲν τὸν ἔντονο θεολογικὸ χαρακτήρα τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἡρακλείου, ἢ ὁποῖα ὄριζε καὶ τὴν ἐπίσημη πίστη τῶν πολιτῶν τῆς αὐτοκρατορίας, ἀλλ' ὅμως ἀποτελοῦσε ὡς ὅπως εἶπα μία ἔμμεση τυπικὴ ἐπέμβαση τοῦ αὐτοκράτορα σὲ ζητήματα πίστεως, μὲ ἴση μάλιστα ἀπαγόρευση τόσο τῆς αἰρέσεως, ὅσο καὶ τῆς ὀρθοδόξου πίστεως: «Θεσπίζομεν τοὺς ἡμετέρους ὑπηκόους τοὺς ἐν ὀρθοδοξίᾳ διατελοῦντας... καὶ τῆς καθολικῆς καὶ ἀποστολικῆς Ἐκκλησίας τυγχάνοντας μὴ ἄδειαν ἔχειν πρὸς ἀλλήλους ἀπὸ τοῦ παρόντος, περὶ ἐνὸς θελήματος ἢ μιᾶς ἐνεργείας ἢ δύο ἐνεργειῶν καὶ δύο θελημάτων,

οϊανδήποτε προσφέρειν ἀμφισβήτησιν»⁷³. Προφανώς, ἡ ἀσάφεια τῆς ἀπαγορεύσεως ἱκανοποιοῦσε μὲν σαφῶς τοὺς μονοθεληῆτες, ἀλλ’ ὅμως ἦταν ἐπίσης σαφῶς ἀπαράδεκτη γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους, ὅπως συνάγεται καὶ ἀπὸ τὴν ἔντονη ἀντίκρουση τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ στὴ δημόσια συζήτηση τῶν μονοθελητικῶν προτάσεων τοῦ ἐκθρονησμένου μονοθελήτη Πατριάρχῃ Κωνσταντινουπόλεως Πύρρου Α’ (638-641) ὡς αἰρετικῶν καὶ ἀπαράδεκτων γιὰ τοὺς ὀρθοδόξους⁷⁴.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, ὁ Μάξιμος ἀνέλαβε ἄμεσες καὶ ἔντονες πρωτοβουλίες γιὰ νὰ πείσῃ τὸν νέο πάπα Μαρτῖνο Α’ (649-655) νὰ συγκαλέσῃ μία μεγάλη Σύνοδο στὴ Ρώμη γιὰ νὰ καταδικάσῃ τὴν αἵρεση τοῦ Μονοθελητισμοῦ, χωρὶς μάλιστα τὴν καθιερωμένη καὶ ὀπωσδήποτε ἀπαραίτητη συναίνεση τοῦ βυζαντινοῦ αὐτοκράτορα ἢ τῶν ἐκπροσώπων τῶν βυζαντινῶν Ἐξάρχων στὴν Ἰταλία καὶ τὴ Βόρεια Ἀφρική. Προφανῶς, ὁ Μάξιμος στὸν ἀγῶνα του αὐτὸν εἶχε στὴ διάθεσή του ὄχι μόνο τὴ σπουδαία *Συνοδικὴ Ἐπιστολὴ* τοῦ Πατριάρχῃ Ἱεροσολύμων Σωφρονίου (634-638) καὶ τὰ *Ἀρεοπαγίτικὰ ἔργα*, ἀλλὰ καὶ μία πλούσια *Συλλογὴ Πατερικῶν χρήσεων*, τὶς ὁποῖες εἶχε ἐπιλέξει συστηματικῶς γιὰ τὸ χριστολογικὸ ζήτημα ὁ Πατριάρχῃς Ἱεροσολύμων Σωφρόνιος πρὶν ἢ καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν ἐκλογή του στὸν θρόνο τῶν Ἱεροσολύμων.

Πράγματι, ἡ εὐλογία προτροπὴ τοῦ Μαξίμου καὶ ἡ ἐπιμονὴ τῶν ἐξεχόντων ἡγουμένων τῶν ἀνατολικῶν μοναστηρίων τῆς περιοχῆς τῆς Ρώμης καὶ τῆς Βόρειας Ἀφρικῆς, ὅπως ἐπίσης καὶ τῶν ζηλωτῶν μοναχῶν τῶν μοναστηρίων αὐτῶν, ἔπεισαν τὸν πάπα Μαρτῖνο νὰ συγκαλέσῃ τοὺς ἐπισκόπους τοῦ κλίματος τῆς Ρώμης σὲ Σύνοδο στὸν Ναὸ τοῦ Σωτῆρος τοῦ Λατερανοῦ (Ὀκτ. 649), κατ’ ἀναφορὰν βεβαίως, ἀλλ’ ὅμως χωρὶς τὴ συναίνεση ἢ τὴν ἐκπροσώπηση «*τοῦ βασιλεύοντος καὶ δεσπότη ἡμῶν Κωνσταντίνου τοῦ εὐσεβεστάτου αὐγούστου*». Πρόεδρος τῆς Συνόδου ἦταν ὁ πάπας Μαρτῖνος, συμμετεῖχαν δὲ σὲ αὐτὴν, ἐκτὸς τῶν ἐπισκόπων, τόσον οἱ ἐξέχοντες ἡγούμενοι τῶν ἀνατολικῶν μοναστηρίων τῆς Ἰταλίας καὶ τῆς Β. Ἀφρικῆς, ὅσο καὶ οἱ παριστάμενοι 35 περίπου λόγιοι ἀνατολικοὶ μοναχοί, γιὰ νὰ ὑπηρετήσουν τὴν πολυδιάστατη θεολογικὴ ἀποστολὴ τοῦ Μαξίμου,

73. Mansi, X, 1029-1030. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 727-740.

74. PG 91, 333.

τῆς πραγματικῆς ψυχῆς τῆς Συνόδου, ὄχι μόνο γιὰ τὴν προετοιμασία τῶν θεολογικῶν προτάσεων καὶ τῶν συνοδικῶν κειμένων, ἀλλὰ καὶ τῆς ὅλης διαδικασίας τῶν ἐργασιῶν καὶ τῶν ἀποφάσεων τῆς Συνόδου⁷⁵.

Βεβαίως, ἡ Σύνοδος τοῦ Λατερανοῦ (649) στὶς πρῶτες συνεδρίες συζήτησε τὴ νομιμότητα καὶ τὴν κρίσιμη ἀποστολὴ τῆς γιὰ τὴν ἀντίκρουση τῆς μονοενεργητικῆς καὶ τῆς μονοθελητικῆς θεολογικῆς ὀρολογίας τόσο τῆς Ἐκθέσεως τοῦ Ἡρακλείου (638), ὅσο καὶ τοῦ Τύπου τοῦ Κώνστα (648). Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, υἱοθέτησε πλήρως, κατὰ τὴ συνοδικὴ συζήτηση τοῦ δογματικοῦ ὅρου τοῦ χριστολογικοῦ ζητήματος, τόσο γιὰ τὴν ὀρθὴ θεολογικὴ προσέγγιση, ὅσο καὶ γιὰ τὸν τρόπο ἀξιοποιήσεως ἢ ἀναπτύξεως τῆς ἤδη γνωστῆς θεολογίας τοῦ Μαξίμου στὶς συνοδικὲς ἀποφάσεις. Ἄλλωστε, ἡ θεολογία αὐτὴ κάλυπτε πλήρως ὄχι μόνο τὰ δύο φυσικὰ θελήματα, ἀλλὰ καὶ τὶς δύο φυσικὲς ἐνέργειες τοῦ Χριστοῦ, γι' αὐτὸ ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαία γιὰ τὴν ὀριστικὴ ἀναίρεση τῶν σοβαρῶν αἰρετικῶν παρεκκλίσεων τόσο τοῦ Μονοενεργητισμοῦ, ὅσο καὶ τοῦ Μονοθελητισμοῦ.

Βεβαίως, ὁ Μάξιμος ὁ Ὁμολογητὴς ἦταν ἡ ψυχὴ τῆς ρωμαϊκῆς Συνόδου τοῦ Λατερανοῦ (649), ἀξιοποίησε δέ, μὲ συστηματικὸ μάλιστα τρόπο, τόσο τὴ σχετικὴ ὀρολογία, ὅσο καὶ τὴν κυριλλικὴ χριστολογία τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὅπως συνάγεται καὶ ἀπὸ τὰ Πρακτικὰ τῶν συνοδικῶν συζητήσεων καὶ ἀποφάσεων («θεανδρική ἐνέργεια», «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», «ἐπίκλησις τῆς Θεοτόκου στὶς δεήσεις τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἀκολουθιῶν» κ.ἄ.), κατ' ἀναφορὰν πάντοτε πρὸς τὸν δογματικὸ Ὅρο τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου. Ἄλλωστε, ὁ Μάξιμος εἰσηγήθη τὶς θεολογικὲς ἀποφάσεις τῆς Συνόδου τοῦ Λατερανοῦ (649) μὲ τὴν προσθήκη μάλιστα καὶ εἴκοσι (20) Ἀναθεματισμῶν, οἱ ὁποῖοι συντάχθηκαν στὴν ἑλληνικὴ καὶ μεταφράσθηκαν στὴ λατινικὴ γλῶσσα. Τὰ Πρακτικὰ τῶν ἐργασιῶν τῆς Συνόδου καὶ οἱ θεολογικὲς ἀποφάσεις τῆς ὑπογράφηκαν ἀπὸ 105 περίπου ἐπισκόπους, ὁ δὲ Μάξιμος ὑπέγραψε ὡς ἓνας ἀπλὸς μοναχὸς (*Maximus humilis monachus*). Συνεπῶς, οἱ ἀποφάσεις τῆς Συνόδου κοινοποιήθηκαν μὲ τὶς καθιερωμένους Συνοδικὲς Ἐπιστολὲς ὄχι μόνο στὴ Δύση, ἀλλὰ καὶ στὴν Ἀνατολή⁷⁶.

75. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 727-750.

76. Π. Τσορμπατζόγλου, «Ἡ χρῆση τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων στὴ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (649) καὶ στὴν ΣΤ' Οἰκουμενικὴ Σύνοδο (640-681)», *Θεολογία*, τ. 79, 2 (2008).

Εἶναι λοιπὸν εὐνόητον ὅτι οἱ εἰσαχθεῖσες ἀπὸ τὸν Πέτρο τὸν Κναφέα θεολογικὲς ἢ τελετουργικὲς καινοτομίες (ὅπως ἐξετέθησαν ἀνωτέρω) στὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488) ἀναφέρονται σαφῶς στὴ μυστηριακὴ καὶ τὴ λειτουργικὴ ζωὴ τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας, γι' αὐτὸ συνδέονται μὲ τὴν τέλεση τῆς θείας Λειτουργίας. Πράγματι, οἱ πολὺ σημαντικὲς αὐτὲς καινοτομίες προϋποθέτουν ἢ ἐκφράζουν σαφῶς τὴ θεολογία τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, γι' αὐτὸ εἰσῆχθησαν ἐπισήμως κατὰ τὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488). Ἄλλωστε, ἦταν ἀδύνατον νὰ εἰσαχθοῦν στίς δύο προηγούμενες σύντομες, προβληματικὲς καὶ διαμφισβητούμενες πατριαρχίες τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα (470-471 καὶ 475-477), βάσει ὅσων ἔχουν ἤδη ἀναφερθεῖ.

Εἶναι λοιπὸν πολὺ σημαντικὴ ἢ ἀκόμη καὶ καθοριστικὴ ἢ ἀξιόπιστη μαρτυρία τοῦ χαλκηδόνιου πολεμίου τοῦ ἱστορικοῦ Θεοδώρου Ἀναγνώστη⁷⁷ τόσο γιὰ τὸν λόγον, τὸν τρόπο, τὸν χρόνον καὶ τὸν τόπον συγγραφῆς τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὅσο καὶ γιὰ τὴν ἀποδεικτικὴ ἀποκάλυψη τῆς ἀποκλειστικῆς σχέσεως τοῦ Πέτρου Κναφέα ὅχι μόνον μὲ τοὺς ἀντιχαλκηδόνιους μοναχοὺς τῶν ἀχμαίων Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴ ζηλωτικὴ ἀφιέρωσή του στὴν ἐπεξεργασία καὶ τὴν τελικὴ διαμόρφωση τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, εἶναι ἀναγκαῖα καὶ ἡ εὐλογία ὑπόμνηση τῆς σχετικῆς καθοριστικῆς καὶ πολύτιμης ἀποδεικτικῆς μαρτυρίας: «*Ἀνεκαλέσατο διὰ Τύπου (=διατάγματος) Βασιλίσκος τὸν Αἴλουρον (=Τιμόθεον Ἀλεξανδρείας), καὶ ὁ Κναφεὺς δέ (=Πέτρος) ἐξῆλθεν ἐκ τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων, ἐκεῖ γὰρ ἐκρύπτετο, καὶ πάντες ὅσοι ἦσαν ἐχθροὶ τῆς ἐν Καλχηδόνι συνόδου, παρόρησιαν ἔλαβον (=ἀναθάρρησαν) κατ' αὐτῆς (=Συνόδου) κινούμενοι*».

Ἄλλωστε, στὴν ἴδια Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων ἐπέστρεψε μετὰ τὴ δευτέρη ἐπταετῆ ἔξορία του (477-485), μὲ τὴν παρέμβαση μάλιστα τοῦ προστάτη του αὐτοκράτορα Ζήνωνα, ἀφοῦ ἦταν ἕνας πολύτιμος ἢ καὶ ἀπαραίτητος σύμβουλος ὅχι μόνον γιὰ τὴν ἐνωτικὴ πολιτικὴ τοῦ χαλκηδόνιου αὐτοκράτορα, ἀλλὰ καὶ γιὰ τὴν ὑπογραφή τοῦ Ἐνωτικοῦ Διατάγματος τοῦ Ζήνωνα (482), τὸ ὁποῖο εἶχε συνταχθεῖ ἀπὸ τὸν ἐπίσης χαλκηδόνιο Πατριάρχη Κωνσταντινουπόλεως Ἀκάκιο, μὲ εὐλόγον μάλιστα σεβασμὸ

σσ. 383-429. Β. Ἰω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 750-763.

77. *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, 30. PG, 86/1, 185.

καὶ στὶς εὐαισθησίες τῶν μετριοπαθῶν ἀντιχαλκηδονίων. Ὡστόσο, στὸ νέο αὐτὸ πλαίσιο ἦταν ἀπολύτως ἀναγκαία καὶ ἡ ἄμεση ἐφαρμογή του στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, μὲ γνώμονα μάλιστα τὴν ἀρχὴ τῆς «ἐκκλησιαστικῆς οἰκονομίας», γιὰ τὴν ἀποκατάσταση τῆς εἰρήνης καὶ τῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας. Ἐν τούτοις, ἡ ἄρνηση τοῦ χαλκηδονίου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Καλανδίωνος (480-485) νὰ ὑπογράψῃ τὸ Ἐνωτικὸν εἶχε ὡς ἄμεση, εὐλογία καὶ ἀναπόφευκτη ἄλλωστε συνέπεια τόσο τὴν ἄμεση ἐκθρόνισή του, ὅσο καὶ τὴν εὐλογία ἐπιστροφή τοῦ Πέτρου Κναφέα στὸν θρόνον τοῦ πατριαρχείου Ἀντιοχείας (485-488), μὲ τὴν ἐπίμονη μάλιστα ἀξίωση καὶ τοῦ πρώην πολεμίου του χαλκηδονίου Πατριάρχου Κωνσταντινουπόλεως Ἀκακίου.

Προφανῶς, ὁ νόμιμος πλέον καὶ κανονικὸς Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς εἶχε ἤδη ἀναγνωρισθεῖ γενικῶς ὄχι μόνον ὡς ὁ κορυφαῖος ἐκφραστής καὶ ὑπερασπιστὴς τῆς καθιερωμένης Χριστολογίας τοῦ Κυρίλλου Ἀλεξανδρείας, ἀλλὰ καὶ ὡς ὁ πλέον ἀξιόπιστος μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος θεολόγος γιὰ τὴν ἀποτελεσματικὴ ὑποστήριξη τῶν ἀναγκαίων ἐνωτικῶν πρωτοβουλιῶν τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων. Ὑπὸ τὴν προοπτικὴ λοιπὸν αὐτῆ, κατὰ τὴν τετραετία τῆς πατριαρχίας του (485-488), ἦτοι μέχρι τὸν θάνατό του (488), ἀνέγνωσε, ἀξιολόγησε, βελτίωσε καὶ συμπλήρωσε τὰ ἤδη διαμορφωμένα στὴν περίοδο τῶν δύο πολυετῶν ἐξοριῶν του (471-475 καὶ 477-485) σπουδαῖα θεολογικά του ἔργα, ὅπως συνάγεται καὶ ἀπὸ τὴ χρησιμοποίησή σὲ αὐτὰ τοῦ πνεύματος τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνος (482).

Ἡ ἀπόφασή του αὐτὴ ἦταν εὐλογία, εἴτε γιὰ νὰ τοὺς δώσῃ τὸν κατάλληλο τίτλο ἢ καὶ γιὰ νὰ ὑποστηρίξῃ τὴν ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» στὸ περιεχόμενο τῶν ἔργων του, ἦτοι τὴν πλασματικὴ ἀπόδοσή τους στὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, μαθητὴ τοῦ ἀποστόλου Παύλου καὶ πρεσβύτερο τῆς Ἐκκλησίας τῶν Ἀθηνῶν, χωρὶς ὅμως νὰ ἀποκλείῃ τὴν ἄμεση ἢ ἔμμεση συγκεκαλυμμένη δήλωση καὶ τοῦ πραγματικοῦ συγγραφέα τους, ὥστε νὰ ἀποτρέψῃ τὴν τυχὸν καταστροφή τους ἀπὸ τοὺς πολεμίους του ἀκραίους φανατικούς καὶ ἀδιαλλάκτους χαλκηδονίους, λόγῳ κυρίως τῆς ἀποστολικῆς τους ἀρχαιότητας.

Ἡ χρῆση ἐπομένως τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» ἦταν μία παλαιὰ καὶ συνήθης ἐπιλογή γιὰ τὴν ἀπόκρυψη ἢ καὶ τὴν προβολὴ δι-αμφισβητούμενων ἔργων ὄχι μόνο στὴ θεολογία, ἀλλὰ καὶ στὴ φιλοσοφία.

Στὸ πλαίσιο αὐτό, τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα ἀμφισβητήθηκαν εὐλόγως ὡς πρὸς τὴν ἀποστολική τους προέλευση ἀπὸ τὸν μητροπολίτη Ἐφέσου Ὑπάτιο, Πρόεδρο τῆς συγκληθείσας ἀπὸ τὸν αὐτοκράτορα Ἰουστινιανὸ Α' στὴν Κωνσταντινούπολη ἐνωτικῆς Διασκέψεως χαλκηδονίων καὶ ἀντιχαλκηδονίων (533). Ἄλλωστε, οἱ χαλκηδόνιοι αἰφνιδιάσθηκαν, ἐπειδὴ τὰ ἔργα αὐτὰ παρουσιάσθηκαν δημόσια γιὰ πρώτη φορὰ, μετὰ τὴν ἀποστολικὴ μάλιστα «ψευδωνυμία» Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους τῶν ἀντιχαλκηδονίων. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα ἀφ' ἐνὸς μὲν ἀπορρίφθηκαν εὐλόγως ἀπὸ τοὺς χαλκηδονίους τῆς ἐνωτικῆς Διασκέψεως τῆς Κωνσταντινουπόλεως (533) ὡς μὴ γνήσια, ἀφ' ἑτέρου δὲ ἀγνοήθηκαν ἀκρίτως γιὰ μία μεγάλη χρονικὴ περίοδο. Ὡστόσο, ἡ καθιερωμένη κυριλλικὴ Χριστολογία τους καὶ ἡ προφανῆς ἐπιλεκτικὴ ἐξάρτησή τους ἀπὸ τὴν ὀρολογία καὶ ἀπὸ τὸ πνεῦμα τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνα (482) ἦσαν πολὺτιμα στοιχεῖα γιὰ τὴν ἄρση τῶν πολλῶν καὶ ἐπικινδύνων πλέον συγχύσεων στὸ χριστολογικὸ ζήτημα.

Συνεπῶς, ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς δὲν εἶχε ἰδιαίτερη δυσκολία γιὰ τὴν ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» τοῦ Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰτὶ πολλὰ θεολογικὰ ἔργα αἰρετικῶν ἢ σχισματικῶν τῶν τεσσάρων πρώτων αἰώνων ἔφεραν ἀποστολικὴ ἢ πατερικὴ «ψευδωνυμία» γιὰ νὰ ἀποκτήσουν κῦρος ἢ γιὰ νὰ μὴ καταστραφοῦν, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰτὶ, παρὰ τὴν «ψευδωνυμία» τους, προκάλεσαν τὴν περιέργεια εὐρύτερων θρησκευτικῶν ὁμάδων τόσο γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν τὸν αἰρετικὸ ἢ σχισματικὸ συγγραφέα τους, ὅσο καὶ γιὰ νὰ τὰ ἀποδοκιμάσουν ἢ νὰ τὰ καταδικάσουν. Ἡ ἐντυπωσιακὴ ὁμῶς ἐπιλογή ἀπὸ τὸν Πέτρο τὸν Κναφέα τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη ἦταν διαφορετικὴ, ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰτὶ ἦταν εὐλόγη γιὰ τὰ θεολογικὰ ἔργα του, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰτὶ ἐφοβεῖτο ἀπλῶς τὴν καταστροφὴ τους ἀπὸ τοὺς προσωπικοὺς πολεμίους του, ἧτοι τοὺς φανατικοὺς χαλκηδονίους.

Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, τὰ ἐγνώριζαν μόνον οἱ οἰκείοι του μετριοπαθεῖς ἀντιχαλκηδόνιοι μοναχοὶ τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων, ἀφ' ἐνὸς μὲν γιὰ νὰ τὰ χρησιμοποιοῦσαν στὸν ἀγῶνα τους ἐναντίον τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων, ἀφ' ἑτέρου δὲ γιὰτὶ ἐπιθυμοῦσε νὰ ἱεροποιήσῃ τὰ θεολογικὰ ἔργα του μετὰ τὴν ἀποστολικὴ «ψευδωνυμία» Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη, ὥστε

νὰ ἀποκτήσουν διαχρονικὸ κῦρος. Ἄλλωστε, καίτοι προέβαλε σὲ αὐτὰ εὐλόγως τὸν Διονύσιο τὸν Ἀρεοπαγίτη, ἐν τούτοις ὁ Πέτρος ὁ Κναφεὺς ὑποδήλωσε ἐμμεσῶς καὶ μὲ διακριτικὸ μάλιστα τρόπο τὸν πραγματικὸ συγγραφέα τους, ἦτοι τὸν πραγματικὸ Διονύσιο, ὅχι μόνο μὲ τὴν εὐλογη ἔνταξη σὲ αὐτὰ τῶν γνωστῶν καὶ ἐπωνύμων χριστολογικῶν ὄρων καὶ τελετουργικῶν καινοτομιῶν, ἀλλὰ καὶ μὲ τὴν εἰδικώτερη προσθήκη στὰ θεολογικὰ ἔργα του τῶν δέκα πολὺ σημαντικῶν Ἐπιστολῶν πρὸς τὰ ἀποστολικά δῆθεν πρόσωπα.

4. Συμπεράσματα καὶ πορίσματα

Ἡ μετὰ ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ Μεταρρύθμιση τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα συστηματικὴ καὶ ἐπιστημονικὴ ἀναζήτηση τῶν διαπρεπῶν δομινικανῶν, φραγκισκανῶν, ἰησουϊτῶν καὶ ἄλλων ρωμαιοκαθολικῶν ἱστορικῶν, θεολόγων καὶ πατρολόγων νὰ ἀποκαλύψουν τὸ μυστήριον τοῦ ἀνωνύμου πραγματικοῦ συγγραφέα τῶν «ψευδωνύμως» παραδοθέντων ἤδη ἀπὸ τὸν Ε' αἰῶνα Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὑπὸ τὸ ὄνομα μάλιστα τοῦ μαθητοῦ τοῦ ἀποστόλου Παύλου Διονυσίου τοῦ Ἀρεοπαγίτη στὴν Ἐκκλησία τῶν Ἀθηνῶν, παρέμενε πράγματι ἕνα ἀνεξιχνίαστο μυστήριον ἐπὶ μία ὀλόκληρη χιλιετία (488-1517). Προφανῶς, τὸ μυστήριον αὐτὸ εἶχε ἤδη ἱεροποιηθεῖ ὅχι μόνο ἀπὸ τὴν πλασματικὴ «ψευδωνυμία» τῆς ἀποστολικότητος τοῦ συγγραφέα, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τὴν ὑψηλὴ φιλοσοφικὴ, φιλολογικὴ, θεολογικὴ, μυσταγωγικὴ, μυστικὴ καὶ λειτουργικὴ ποιότητα τοῦ λόγου, τῆς ὀρολογίας καὶ τοῦ ὕφους τῶν σπουδαίων αὐτῶν ἔργων. Γι' αὐτὸ τελικῶς ἦταν πλέον ἀδιάφορη ἡ πραγματικὴ ταυτότητα τοῦ ἀνωνύμου συγγραφέα τους.

Βεβαίως, ὅπως εἶδαμε, τὰ σπουδαία αὐτὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα εἶχαν ἤδη εἰσαχθεῖ καὶ στὴ Δύση κατὰ τὸν ΣΤ' αἰῶνα ἀπὸ τὸν πάπα Γρηγόριο Α' τὸν Διάλογο (590-684) καὶ εἶχαν ἤδη καθιερωθεῖ ἐπίσημως μετὰ ἀπὸ τὴ μεγάλη ρωμαϊκὴ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ στὴ Δύση (649) γιὰ τὴν καταδίκες τῶν αἰρέσεων τοῦ Μονοενεργητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοθελητισμοῦ, οἱ ὁποῖες προέκυψαν ἀπὸ τὶς νέες ἐνωτικὲς πρωτοβουλίες τῶν βυζαντινῶν αὐτοκρατόρων Ἡρακλείου (610-641) καὶ τοῦ διαδόχου του Κώνστα (644-688) μὲ τὰ ἀντίστοιχα μάλιστα σχετικὰ Διατάγματα τῆς Ἐκθέσεως (638)

καὶ τοῦ Τύπου (648) γιὰ τὴν ἄμεση ἄρση τῶν σχισμάτων σὲ μία κρίσιμη περίοδο γιὰ τὴν αὐτοκρατορία. Ἐν τούτοις, ἡ καταδίκη τῶν Διαταγμάτων αὐτῶν ἀπὸ τῆ ρωμαϊκῆ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ (649) ἐπικυρώθηκε καὶ ἀπὸ τὴν ΣΤ' Οἰκουμενικῆ σύνοδο στὴν Ἀνατολή (681), μὲ τὴ γενναία θεολογικὴ συνδρομὴ τοῦ Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου καὶ τοῦ Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ.

Πρῶτον: Ἡ «ψευδωνύμως» φερομένη πλασματικὴ ἀποστολικότητα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων κατέστη πλέον καὶ ἓνα σημαντικὸ θεολογικὸ ζήτημα μετὰ ἀπὸ τὴν προτεσταντικὴ Μεταρρύθμιση τοῦ ΙΣΤ' αἰῶνα στὶς ὀξύτερες ὁμολογιακὲς ἀντιπαραθέσεις τῶν ρωμαιοκαθολικῶν καὶ τῶν προτεσταντῶν θεολόγων γιὰ τὴ φύση καὶ τὴν ἀποστολὴ τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας. Ἡ ἐπιλογή λοιπὸν τῶν διαπρεπῶν ρωμαιοκαθολικῶν ἱστορικῶν, θεολόγων καὶ πατρολόγων νὰ ἀποκαλύψουν τὸν «κρυπτόμενο» πραγματικὸ συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἦταν εὐνόητο. Ἐν τούτοις, ἡ ἀδυναμία τους γιὰ τὴν ἀποκάλυψή του ὀφειλόταν σαφῶς, ὅπως εἶδαμε, στὴν ἐπιλεκτικὴ, ἐσφαλμένη ἢ μονοσήμαντη μεθόδευση τῆς συστηματικῆς ἐπιστημονικῆς τους ἔρευνας. Πράγματι, ἐπέλεξαν ἀκρίτως καὶ ἀποκλειστικῶς μόνον τὰ γραμματειακὰ κριτήρια γιὰ νὰ ἀποκαλύψουν τόσο τὸν ἀνώνυμο πραγματικὸ συγγραφέα τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὅσο καὶ τὸν χρόνο ἢ καὶ τὸν τόπο τῆς συγγραφῆς τους. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, ἀναζήτησαν ἀορίστως τὸν συγγραφέα εἴτε στὸν τρίτο αἰῶνα (Διονύσιος Ἀλεξανδρείας, Κλήμης κ.ἄ.), εἴτε στὸν τέταρτο αἰῶνα (Μ. Βασίλειος, Γρηγόριος ὁ Θεολόγος κ.ἄ.), ἢ καὶ στὸν πέμπτο αἰῶνα (Πέτρος Ἰβηρίτης, Ἱερόθεος, Σεβῆρος, Φιλόξενος Ἱεραπόλεως κ.ἄ.), ἦτοι τόσο πρὶν, ὅσο καὶ μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451).

Δεύτερον: Οἱ διαπρεπεῖς ὅμως ἐρευνητὲς ὀφείλαν νὰ γνωρίζουν, ἀκόμη καὶ μὲ μόνον τὰ ἐπιλεγέντα γραμματειακὰ κριτήρια, ὅτι τὰ σπουδαῖα αὐτὰ θεολογικὰ ἔργα συντάχθηκαν ὅπωςδὴποτε μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451) καὶ ὅπωςδὴποτε πρὶν ἀπὸ τὴν πρώτη γνωστὴ ἄλλωστε μαρτυρία τῆς Ἐπιστολῆς τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Σεβήρου πρὸς τὸν ἡγούμενο Ἰωάννη (510) γιὰ τὴν ὑπαρξὴ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων. Πράγματι, ἡ μαρτυρία αὐτὴ ἐπιβεβαιώθηκε σαφῶς καὶ στὴν ἐνωτικὴ Διάσκεψη τῆς Κωνσταντινουπόλεως (533), τόσο μὲ τὴν ἐπίκλησή τους μόνον ἀπὸ τοὺς ἀντιχαλκηδόνιους ἐκπροσώπους, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἀμφισβήτηση τῆς γνησιότητάς τους ἀπὸ τοὺς ἐκπροσώπους

τῶν χαλκηδονίων, ιδιαίτερα δὲ ἀπὸ τὸν Πρόεδρο τῆς ἐνωτικῆς Διασκέψεως μητροπολίτη Ἐφέσου Ὑπάτιο. Ἄλλωστε, ὅλοι σχεδὸν ἐγνώριζαν ὅτι ὁ «Διονύσιος» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων ἦταν πράγματι ἕνας σύγχρονός τους σπουδαῖος, μετριοπαθῆς καὶ πολυτάλαντος ἀντιχαλκηδόνιος θεολόγος, ὁ ὁποῖος ὅμως ἐγνώριζε νὰ κρύπτεται ὁ ἴδιος καὶ πολὺ περισσότερο νὰ κρύπτη, μὲ διακριτικὸ μάλιστα τρόπο, τὴν ταυτότητά του στὰ περίφημα ἔργα του. Ἡ ἐπιλογή του αὐτὴ ἦταν ἀναγκαία, εἴτε γιατί ἦταν ἤδη ἕνας ἐπώνυμος ἀντιχαλκηδόνιος θεολόγος, εἴτε γιατί εἶχε ἤδη σοβαρὰ προβλήματα στὶς σχέσεις του τόσο μὲ τοὺς βυζαντινοὺς αὐτοκράτορες, ὅσο καὶ μὲ τὴν ἡγεσία τῆς Ἐκκλησίας τῆς Κωνσταντινουπόλεως.

Τρίτον: Οἱ διαπρεπεῖς ρωμαιοκαθολικοὶ ιστορικοί, θεολόγοι καὶ πατρολόγοι, στὴ μακραίωνη, σπουδαία καὶ ἐντυπωσιακὴ ἔρευνά τους, ιδιαίτερα δὲ τῶν νεωτέρων χρόνων, ἂν εἶχαν προτάξει, ὅπως ὀφείλαν νὰ πράξουν, τὰ πολὺτιμα *ιστορικὰ κριτήρια* καὶ τὰ σχετικὰ *ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα*, ἔναντι τῶν ἀποκλειστικῶς ἐπιλεγέντων *μονομερῶν γραμματειακῶν κριτηρίων*, θὰ εἶχαν ἤδη ἐπισημάνει καὶ τὴν προφανῆ, ὅπως εἶδαμε, *ιδιάζουσα σπουδαιότητα* τοῦ σημαντικοῦ μάλιστα ρόλου τοῦ ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα στὴν ἐκδοσὴ καὶ τῶν δύο ἀντιθέτων ἢ καὶ ἀντιφατικῶν ἐνωτικῶν Διαταγμάτων, ἦτοι τόσο τοῦ Βασιλίσκου (Ἐγκύκλιον, 475), ὅσο καὶ τοῦ Ζήνονα (Ἐνωτικόν, 482). Πράγματι, ἂν εἶχαν ἀξιοποιηθεῖ οἱ πολὺ σημαντικὲς αὐτὲς καὶ σαφῶς ἀξιόπιστες ἐπώνυμες ιστορικὲς μαρτυρίες γιὰ τὶς ὀξύτερες χριστολογικὲς ἔριδες τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων (Εὐαγρίου, Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ἀλεξάνδρου τοῦ Μοναχοῦ, Ζαχαρία τοῦ Ρήτορα κ.ἄ.), τότε θὰ ἦταν πολὺ εὐκόλο γιὰ τοὺς διαπρεπεῖς ἐρευνητὲς νὰ συναντήσουν τὸν σημαντικώτερο ἀντιχαλκηδόνιο θεολόγο τῆς ἐποχῆς του, τὸν πράγματι χαρισματικὸ Πατριάρχου Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα (470-471, 475-477, 485-488). Συνεπῶς, οἱ διαπρεπεῖς ἐρευνητὲς θὰ μπορούσαν ἐπίσης νὰ ἐξιχνιάσουν συγχρόνως τὸν λόγο, τὸν χρόνο, τὸν τόπο καὶ τὸν τρόπο τόσο τῆς συντάξεως τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ὅσο καὶ τῆς πλασματικῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» τους, τὰ ὁποῖα ἐπιβεβαιώνονται πλέον καὶ μὲ τὰ δικά τους γραμματειακὰ κριτήρια.

Τέταρτον: Οἱ διαπρεπεῖς ρωμαιοκαθολικοὶ ιστορικοί, πατρολόγοι καὶ θεολόγοι ἀγνόησαν ἀκρίτως ἢ ἀπαξίωσαν αὐθαιρέτως ἀκόμη καὶ τὸ

γεγονός ότι ο μεριοπαθής αντιχαλκηδόνιος («διακρινόμενος») Πέτρος ο Κναφεύς ήταν πιστός και αδιάλλακτος όπαδός τής χριστολογικής διδασκαλίας του άρχιεπισκόπου Άλεξανδρείας Κυρίλλου και είχε επί μία εικοσαετία περίπου (465-485) εύλογους και άλληλέγγυους ισχυρούς πνευματικούς δεσμούς με τους όμόφρονές του επίσης αδιαλλάκτους αντιχαλκηδόνιους μοναχούς των πανισχύρων Μονών των Άκοιμήτων τής άσιατικής και τής ευρωπαϊκής άκτής του Βοσπόρου. Άλλωστε, στις Μονές των Άκοιμήτων, όπως είδαμε, κατέφευγαν και όλοι σχεδόν οι διωκόμενοι έξέχοντες αντιχαλκηδόνιοι κληρικοί ή μοναχοί από τους άκραίους χαλκηδόνιους, για να άποφύγουν τις έπιβαλλόμενες από τους χαλκηδόνιους βυζαντινούς άυτοκράτορες σκληρές ποινές, έξορίες ή διώξεις. Πράγματι, όπως είδαμε, κατά τον έκκλησιαστικό ιστορικό τής έποχής Θεόδωρο Άναγνώστη, ό έξόριστος Πατριάρχης Άντιοχείας Πέτρος ο Κναφεύς διέμενε για μία δεκαπενταετία περίπου «φιλοξενούμενος» ή «κρυπτόμενος» στη Μονή των Άκοιμήτων τής περιοχής Ευχαΐτων στην έπαρχία Έλλησπόντου και ανακλήθηκε από την έξορία με διάταγμα του σφετεριστή τής έξουσίας Βασιλίσκου (475), τó όποιο επέβαλε ό επίσης ανακληθείς από την έξορία αντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης Άλεξανδρείας Τιμόθεος ό Αΐλουρος, για να άπορρίψουν ή να άναθεματίσουν την Δ' Οικουμενική σύνοδο (451). Συνεπώς, κατά τή σημαντική αυτή και πολύτιμη μαρτυρία, «άνεκαλέσατο διά Τύπου (=διατάγματος) Βασιλίσκος τόν Αΐλουρον, και ό Κναφεύς δέ έξήλθεν εκ τής Μονής των Άκοιμήτων, εκεί γάρ εκρύπτετο, και πάντες όσοι ήσαν έχθροι τής εν Χαλκηδόνι συνόδου, παρόρησιαν έλαβον (άναθάρρησαν) κατ' αυτής κινούμενοι»⁷⁸.

Πέμπτον: Η μακρά και πρόθυμη φιλοξενία του έμπερίστατου Πατριάρχη Άντιοχείας Πέτρου του Κναφέα στις Μονές των Άκοιμήτων, ιδιαίτερα δε κατά την περίοδο των δύο πολυετών έξοριών του (471-475 και 477-485), τόν άνέδειξαν όχι μόνο ως τόν έξέχοντα και άδιαμφισβήτητο ήγγέτη όλων σχεδόν των αντιχαλκηδόνιων τής άυτοκρατορίας, αλλά και ως τόν άπολύτως αναγκαίο ή και άπαραίτητο θεολόγο σε όποιαδήποτε έπίσημη ένωτική ή συμβιβαστική πρωτοβουλία των βυζαντινών άυτοκρατόρων. Άλλωστε, ό Πέτρος ό Κναφεύς, ως μεριοπαθής αντιχαλκηδόνιος και ως έμπειρος Πατριάρχης Άντιοχείας, ήταν πλέον πράγματι πολύτιμος ή και άναντικατάστατος στην ένωτική πολιτική των βυζαντινών άυτο-

78. Έκκλ. Ιστορία Ι, 30.

κρατόρων για την ἄρση τοῦ ἐντεινομένου ἐπικινδύνου σχίσματος μεταξύ τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων ὄχι μόνο για τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας, ἀλλὰ καὶ για τὴν ἀκεραιότητα τῆς αὐτοκρατορίας. Ἡ διαπίστωση ὅμως αὐτὴ συνάγεται καὶ ἀπὸ τὸν καθοριστικὸ πρᾶγματι ρόλο του στὰ δύο ἀντίθετα ἢ καὶ ἀντιφατικὰ ἐνωτικὰ Διατάγματα, ἦτοι τὸ Ἐγκύκλιον τοῦ Βασιλίσκου (475) καὶ στὸ Ἐνωτικὸν τοῦ Ζήνωνα (482). Συνεπῶς, ὁ «Διονύσιος» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς, κατὰ τὴν εἰκοσαετία περίπου τῶν ἰδιαίτερων καὶ ἀλληλέγγυων πνευματικῶν σχέσεων του μὲ τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδόνιους μοναχοὺς τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων (465-485), ἀξιοποίησε, ἀξιολόγησε, συμπλήρωσε, ἐπεξεργάσθηκε καὶ συνέθεσε, μὲ ἀφετηρία μάλιστα τὸ ἤδη ὑφιστάμενο θεολογικὸ, φιλοσοφικὸ, λειτουργικὸ, ἀσκητικὸ καὶ μυσταγωγικὸ ὕλικό, για νὰ συνθέσῃ καὶ νὰ προσδώσῃ τελικῶς τὴν ὀριστικὴ μορφή, κατὰ τὴν τρίτη προφανῶς πατριαρχία του, στὰ σπουδαῖα αὐτὰ θεολογικά του ἔργα.

Ἐκτον: Στὴν τρίτη λοιπὸν πατριαρχία του (485-488), ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεὺς ἔδωσε στὰ σπουδαῖα θεολογικά ἔργα του τὴν τελικὴ τους μορφή, κατ' ἀναφορὰν μάλιστα τόσο πρὸς τὴν ἐντυπωσιακὴ ἐπινόηση ἢ ἐπιλογή τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας», ἢ ὁποῖα προσέδιδε ἓνα ἰδιαίτερο ἀποστολικὸ κῦρος τόσο στὰ θεολογικά ἔργα του, ὅσο καὶ στὶς ἐπώνυμες ἱστορικὲς μαρτυρίες για ὅλα τὰ σημαντικὰ ἐκκλησιαστικὰ γεγονότα τῶν ὀξυτάτων χριστολογικῶν ἐρίδων μεταξύ τῶν ἀκραίων χαλκηδονίων καὶ τῶν ἀκραίων ἀντιχαλκηδονίων. Ἄλλωστε, ὁ ἴδιος, ὡς μετριοπαθὴς ἀντιχαλκηδόνιος Πατριάρχης, εἶχε πλέον ἀναδειχθεῖ σὲ ἓναν αὐτοδύναμο νέο πόλο ἐξουσίας, μὲ τὴν πρόθυμη μάλιστα ὑποστήριξη καὶ τῶν ὁμοφρόνων του ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν ὅλων τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων. Ἄλλωστε, ἦταν ὁ κατ' ἐξοχὴν κατάλληλος καὶ ὁ προφανῶς ἀπαραίτητος ρυθμιστὴς τῶν «κατ' οἰκονομίαν» ἀναγκαίων θεολογικῶν συγκλίσεων για τὴν ἀποκατάσταση τῆς ἐσωτερικῆς ἐνότητας τῆς Ἐκκλησίας καὶ τῆς εἰρήνης τοῦ διεσπασμένου ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ἀλλ' ὅμως μὲ βασικὸ, ἀπαραίτητο καὶ ἀμετάθετο πάντοτε θεολογικὸ κριτήριον τὴν ἤδη καθιερωμένη καὶ ἀδιαμφισβήτητη Χριστολογία τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου. Ἡ διαπίστωση λοιπὸν αὐτὴ βεβαιώνεται πλήρως καὶ ἀπὸ τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα, ἀφ' ἐνὸς μὲν

μὲ τὴ χριστοκεντρικὴ ὄντολογία τῆς ἐπίγειας Ἐκκλησίας καὶ τῆς ὅλης μυστηριακῆς τῆς ζωῆς, μὲ ἐπίκεντρο πάντοτε τὸ μυστήριον τῆς θείας Εὐχαριστίας, στὰ δύο κεφάλαια τῆς σχετικῆς πραγματείας «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας», ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ἀλληλέγγυα ἀναφορά τῆς καὶ στὰ κεφάλαια «Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας» τοῦ θρόνου τοῦ Θεοῦ, ὅπου τελεσιουργεῖται ἡ αἰώνια καὶ ἄληκτα Λειτουργία, μὲ *θύτην*, *θῦμα* καὶ *θυσιασθήριον* τὸν ἴδιον τὸν Χριστό.

Ἐβδομον: Στὸ σαφὲς αὐτὸ χριστολογικὸ πλαίσιο τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων δὲν ὑπῆρχε ὁ ἀναγκαῖος λόγος ἢ τρόπος γιὰ νὰ προβληθοῦν ρητῶς καὶ οἱ «κατ' οἰκονομίαν» ἐπιλεγεῖσες θεολογικὲς θέσεις ἢ διατυπώσεις τοῦ Ἐνωτικοῦ τοῦ Ζήνωνα (482), τὸ ὁποῖο εἶχε προθύμως ἀποδεχθεῖ καὶ ὑπογράψει ὁ Πατριάρχης Ἀντιοχείας Πέτρος ὁ Κναφεύς. Ἄλλωστε τὸ Διάταγμα αὐτὸ ὑπηρετοῦσε συγκεκριμένους, εὐλόγους καὶ σαφεῖς εἰδικούς ἐκκλησιαστικούς σκοπούς, ἦτοι τὴν ἄμεση ἀποκατάσταση τῆς δεινῶς δοκιμαζομένης ἐνότητος τῆς Ἐκκλησίας. Βεβαίως, τὸ Ἐνωτικὸν ἐφαρμόσθη πλήρως στὸ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, ἀλλ' ὅμως χωρὶς μία ιδιαίτερη ἀναφορὰ στὶς «δυσοφυστικὲς» ἢ «μονοφυστικὲς» θεολογικὲς διατυπώσεις ἢ συγχύσεις, οἱ ὁποῖες θὰ διασποῦσαν τόσο τὴν πνευματικὴ συνοχὴ τοῦ ἐκκλησιαστικοῦ σώματος, ὅσο καὶ τὴν ἐνότητα τῆς Ἐκκλησίας. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα αὐτό, στὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488) συνδύασε συγχρόνως καὶ τὴν ἀναγκαῖα ἐπεξεργασία τῆς τελικῆς καὶ ὀριστικῆς μορφῆς τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἀφ' ἑνὸς μὲν μὲ τὴν ἐντυπωσιακὴ ἐπινόηση τῆς ἀποστολικῆς «ψευδωνυμίας» τους, ἢ ὁποία μάλιστα καθόρισε τὴν ὀριστικὴ καὶ διαχρονικὴ ἀπήχησή τους σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς χριστιανικὲς παραδόσεις μέχρι σήμερον, ἀφ' ἑτέρου δὲ μὲ τὴν ἄμεση εἰσαγωγή σὲ αὐτά, ὅπως εἶδαμε, τῶν σπουδαίων ἐπωνύμων λειτουργικῶν καὶ χριστολογικῶν καινοτομιῶν τοῦ Πατριαρχεῖο Ἀντιοχείας, κατὰ τὴν ἀξιόπιστη μάλιστα μαρτυρία τοῦ πολεμίου τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα χαλκηδονίου ἱστορικοῦ Θεοδώρου τοῦ Ἀναγνώστη⁷⁹.

Ἵγδοον: Οἱ ἐπώνυμες αὐτὲς καινοτομίαι ἀποτελοῦσαν σαφῶς καὶ τὴν ἰδική του διακριτικὴ ἐπώνυμη σφραγίδα τῆς πραγματικῆς σχέσεώς του μὲ τὸ θεολογικὸ περιεχόμενον τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, εἰδικώτερα δὲ τῶν δύο σημαντικῶν κεφαλαίων τῆς σχετικῆς πραγματείας «Περὶ τῆς

79. Ἐκκλ. Ἱστορία, II, 48.

Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας». Ἄλλωστε, ὅπως εἶδαμε, εἰσῆχθησαν, μὲ διακριτικὸ μάλιστα τρόπο, στὰ κεφάλαια αὐτὰ καὶ οἱ πολὺ σημαντικὲς ἐπὶ πάντων τελετουργικὲς, θεολογικὲς, καὶ χριστολογικὲς καινοτομίαι τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα, ἴτοι: α) ἡ δημόσια τελεσιουργία τῆς παρασκευῆς, τοῦ καθαγιασμοῦ καὶ τῆς μεταδόσεως τοῦ ἁγίου Μύρου, «ἐν τῇ ἐκκλησίᾳ ἐπὶ παντός τοῦ λαοῦ», β) ἡ Ἐπίκληση τοῦ ἁγίου Πνεύματος γιὰ τὸν καθαγιασμὸ τῶν ὑδάτων, τὴν ἑσπέρα τῆς ἑορτῆς τῶν Θεοφανείων, γ) ἡ μνημόνευση τοῦ ὀνόματος τῆς Θεοτόκου σὲ ὅλες τὶς εὐχὲς καὶ τὶς δεήσεις τῆς θείας Λειτουργίας καὶ τῶν ἄλλων ἐκκλησιαστικῶν ἀκολουθιῶν, δ) ἡ ἀνάγνωση («ὕμνολογία») τοῦ Συμβόλου τῆς πίστεως Νίκαιας-Κωνσταντινουπόλεως σὲ κάθε θεία Λειτουργία, ε) ἡ προσθήκη στὸν Τρισάγιον ὕμνον τῆς ἀσαφοῦς φράσεως «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς», ὑπὸ σαφῶς χριστολογικῆ ἔννοια, καὶ στ) ἡ εἰσαγωγή τοῦ σπουδαίου ἀμφίσημου χριστολογικοῦ ὄρου «θεανδρική ἐνέργεια»⁸⁰.

Ἐνατον: Οἱ δύο ἀσαφεῖς ἢ ἀμφίσημες χριστολογικὲς καινοτομίαι, ἴτοι «ὁ σταυρωθεὶς δι' ἡμᾶς» καὶ «ἡ θεανδρική ἐνέργεια», χρησιμοποιεῖσθαι, ὅπως εἶδαμε, σὲ ὅλες σχεδὸν τὶς μονοφυστικὲς ἢ δυοφυστικὲς παρεκκλίσεις γιὰ νὰ ἀντιμετωπισθῇ ἢ ἔστω νὰ ἐκτονωθῇ τὸ ὀξύτατο χριστολογικὸ ζήτημα (Θεοπασχητισμὸς, Ἀφθαρτοδοκητισμὸς, Μονοενεργητισμὸς, Μονοθελητισμὸς κ.ἄ.), ὅχι μόνον ἀπὸ τοὺς μονοφυσίτες ἀντιχαλκηδόνιους, ἀλλὰ καὶ ἀπὸ τοὺς ὀρθοδόξους χαλκηδόνιους, μὲ διαφορετικὲς ὅμως θεολογικὲς προσεγγίσεις ἢ ἐρμηνεῖες. Ὑπὸ τὸ πνεῦμα λοιπὸν αὐτό, τὰ Ἀρεοπαγιτικὰ ἔργα προβλήθηκαν, ὅπως εἶδαμε, ὅχι μόνον στὴ ρωμαϊκῆ Σύνοδο τοῦ Λατερανοῦ τῆς Δύσεως (649), ἀλλὰ καὶ στὴν ΣΤ' Οἰκουμενικῆ σύνοδο τῆς Ἀνατολῆς (681) γιὰ τὴν ὀριστικὴ καταδίκη τῶν ἐπικίνδυνων αἱρέσεων τοῦ Μονοθελητισμοῦ καὶ τοῦ Μονοενεργητισμοῦ. Ὅστόσο, γιὰ τὴν προβολὴ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων καθοριστικὴ ἦταν καὶ ἡ σπουδαία συμβολὴ τόσο τῆς περίφημης Συνοδικῆς Ἐπιστολῆς τοῦ αὐστηροῦ χαλκηδόνιου Πατριάρχου Ἱεροσολύμων Σωφρονίου (634-638), ὅσο καὶ τῶν ἀδιάλλακτων ἀγώνων τοῦ ὁμόφρονα μαθητοῦ του Μαξίμου τοῦ Ὁμολογητοῦ, οἱ ὅποιοι ἐρμήνευσαν ὀρθῶς τὸν ὄρο «θεανδρική ἐνέργεια», μὲ κύριο μάλιστα γνώμονα τὴ Χριστολογία

80. Θεοδώρου Ἀναγνώστη, Ἐκκλ. Ἱστορία, I, 20. Ἀλεξάνδρου Μοναχοῦ, Ἐγκώμιον, PG, 87/3, 4100.

τόσο τοῦ ἀρχιεπισκόπου Ἀλεξανδρείας Κυρίλλου, ὅσο καὶ τῶν συνεπῶν πρὸς αὐτὴν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, τὰ ὅποια ἐνετάχθησαν ἐφ' ἐξῆς, μὲ συνοδικὰ μάλιστα κριτήρια, στὴν ἤδη καθιερωμένη καὶ διαχρονικὴ ἐκκλησιαστικὴ παράδοση μέχρι σήμερον⁸¹.

Δέκατον: Ἡ κοινὴ καὶ ὁμόφωνη διαπίστωση ὅτι μόνο στὸ πρόσωπο τοῦ μετριοπαθοῦς ἀντιχαλκηδόνιου Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρου τοῦ Κναφέα, τοῦ σημαντικώτερου ἀντιχαλκηδόνιου θεολόγου μετὰ ἀπὸ τὴν Δ' Οἰκουμενικὴ σύνοδο (451), συναντῶνται ὅλα σχεδὸν τὰ προσωπικά, θεολογικά, φιλοσοφικά, φιλολογικά, ἐκκλησιαστικά, ἱστορικά, λειτουργικά, μυσταγωγικά, ἀσκητικά καὶ πνευματικά κριτήρια, ἥτοι σὲ σύγκριση πρὸς ὅλους τοὺς ἄλλους ἐξέχοντες ἀντιχαλκηδόνιους ἢ καὶ χαλκηδόνιους θεολόγους τῆς ἐποχῆς του. Τὰ σημαντικὰ ὅμως αὐτὰ κριτήρια ἀγνοήθηκαν ἀθαιρέτως ἢ ἀκρίτως ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς πράγματι ρωμαιοκαθολικοὺς ἱστορικούς, πατρολόγους καὶ θεολόγους, καίτοι ἢ ἄμεση ἀξιοποίησή τους θὰ τοὺς εἶχε ὀδηγήσει εὐκόλως καὶ ἀσφαλῶς στὸν πραγματικὸ «Διονύσιον» τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἥτοι στὸν ἀντιχαλκηδόνιο Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα. Βεβαίως, τὰ προσωπικά αὐτὰ κριτήρια ἀναδείχθηκαν, ὅπως εἶδαμε, κατὰ τὴν εἰκοσαετῆ περίπου φιλοξενία του (465-485) ἀπὸ τοὺς ὁμόφρονές του ἀντιχαλκηδόνιους μοναχοὺς στίς ἀκμαῖες Μονές τῶν Ἀκοιμήτων, σὲ πολὺ χαλεποὺς μάλιστα καιροὺς γιὰ τὸν διωκόμενο καὶ δοκιμαζόμενο Πατριάρχῃ Ἀντιοχείας. Πράγματι, οἱ ἀκμαῖες αὐτὲς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων, οἱ ὅποιες ἀπέριριψαν ρητῶς καὶ ἀδιαλλάκτως τὴ νεστοριανίζουσα «δυοφυστικὴ ὀρολογία» τοῦ δογματικοῦ Ὅρου τῆς Δ' Οἰκουμενικῆς συνόδου καὶ ἀνέλαβαν τὴν ἡγεσία ὅλων τῶν ἀντιχαλκηδόνιων τῆς Κωνσταντινουπόλεως καὶ τῆς αὐτοκρατορίας γενικώτερα, μὲ τὴ συνετὴ μάλιστα καθοδήγηση τοῦ ὁμόφρονά τους Πέτρου τοῦ Κναφέα, γιὰ τὴν ἀποφυγὴ ἐπικινδύνων ἢ προκλητικῶν ἀντιπαραθέσεων. Οἱ ἀδιάλλακτοι ὅμως ἀγῶνες τῶν ἀντιχαλκηδόνιων μοναχῶν τῶν Μονῶν τῶν Ἀκοιμήτων παραθεωροῦνται περιέργως ἢ ἀγνοοῦνται ἀκρίτως ἀπὸ τοὺς διαπρεπεῖς ρωμαιοκαθολικοὺς θεολόγους, ἱστορικούς καὶ πατρολόγους, καίτοι ἦσαν ἀπολύτως ἀναγκαῖες γιὰ τὴν ἀναζήτηση τοῦ λόγου, τοῦ τόπου, τοῦ τρόπου ἢ τοῦ χρόνου συντάξεως τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων, ἀφοῦ στίς

81. Β. Ἴω. Φειδᾶς, *Ἐκκλ. Ἱστορία*, I, σσ. 727-763.

Μονές αὐτὲς διέμενε «κρυπτόμενος» ἐπὶ μία ὁλόκληρη εἰκοσαετία (465-485) ὁ ἐμπερίστατος ἀνώνυμος συγγραφεὺς τους Πέτρος ὁ Κναφεύς.

Συνεπῶς, τὰ Ἀρεοπαγιτικά ἔργα συντάχθηκαν σαφῶς ἀπὸ τὸν μετριοπαθῆ ἀντιχαλκηδόνιο Πατριάρχη Ἀντιοχείας Πέτρο τὸν Κναφέα στὴ Μονὴ τῶν Ἀκοιμήτων τῆς εὐρύτερης περιοχῆς τῶν Εὐχαΐτων στὴν ἐπαρχία Ἑλλησπόντου (τόπος), στὶς δύο πολυετεῖς περιόδους (471-475 καὶ 477-485) τῆς ἐξορίας του (χρόνος), μὲ τὴν πολύτιμη μάλιστα συμβολὴ ἢ συμπαραστάση καὶ τῶν λογίων ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν τῆς Μονῆς τῶν Ἀκοιμήτων (τρόπος). Πράγματι, στὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων ὑπῆρχαν καὶ ἀξιόλογες θεολογικὲς Βιβλιοθήκες, γι' αὐτὸ ὁ Πέτρος ὁ Κναφεύς ἐκεῖ ἀξιολόγησε, ἀξιοποίησε, ἐμπλούτισε καὶ ἐπεξεργάσθηκε, ὡς φιλοξενούμενος ἢ καὶ ὡς κρυπτόμενος, τὸ ἤδη προϋπάρχον καὶ ἐπεξεργασμένο φιλοσοφικὸ καὶ χριστολογικὸ ὕλικὸ γιὰ τὰ θεολογικά του ἔργα, τὰ ὁποῖα ἀνέδιδαν πάντοτε καὶ ἀναδίδουν συνεχῶς τὴν εὐωδία τῆς ἀσκητικῆς ἐμπειρίας τῆς εἰκοσιτετράωρης νυχθήμερης τελετουργίας τῆς θείας Λειτουργίας τῶν ἀντιχαλκηδονίων μοναχῶν σὲ ὅλες τὶς Μονές τῶν Ἀκοιμήτων.

Βεβαίως, τὰ σπουδαῖα αὐτὰ θεολογικὰ ἔργα τοῦ Πέτρου τοῦ Κναφέα ἔλαβαν τὴν τελικὴ καὶ ὀριστικὴ τους μορφή στὴν τρίτη πατριαρχία του (485-488), ἀφοῦ στὴν πατριαρχία αὐτὴ ἐπινοήθηκε ἢ ἐπιλέχθηκε καὶ ἡ ἀποστολικὴ «ψευδωνυμία» (χρόνος), ἡ ὁποία χρησιμοποιήθηκε καταλλήλως καὶ σὲ ὅλα τὰ σχετικὰ κεφάλαια τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων «Περὶ τῆς Οὐρανίας Ἱεραρχίας» καὶ «Περὶ τῆς Ἐκκλησιαστικῆς Ἱεραρχίας» (τρόπος). Ἄλλωστε, στὰ κεφάλαια τῶν ἔργων αὐτῶν ἐφαρμόσθηκαν καὶ οἱ ἀναφερθεῖσες ἐπώνυμες χριστολογικὲς καὶ λειτουργικὲς καινοτομίες του, ἐνῶ προσετέθησαν σὲ αὐτὲς καὶ οἱ σημαντικὲς Δέκα Ἐπιστολές του σὲ πρόσωπα τῆς ἀποστολικῆς ἐποχῆς γιὰ τὴ διακριτικὴ δῆλωση τῆς καθοριστικῆς προσωπικῆς σχέσεώς του μὲ τὴ συγγραφὴ τῶν Ἀρεοπαγιτικῶν ἔργων.

SUMMARY

Peter the Fuller: “Dionysius” of the Areopagite works

By Vlassios Pheidas

*Professor Emeritus, Theological School
National and Kapodistrian University of Athens*

The anonymous author of the renowned mystagogical, mystical and philosophical theological works, which were composed around the last three decades of the 5th century (470-485), are known until this day as “*Areopagite works*,” because they had been attributed to the disciple of the Apostle Paul, “*Dionysius the Areopagite*” (AD 51), for reasons which apparently remain unknown. Nevertheless, these works exerted a profound influence on almost all the mystical, theological and philosophical trends of almost all the epochs and all the Christian traditions, mainly because of their “*apostolic pseudonymity*.” It was this pseudonymity that sacralized its truly great theological content relating to the timeless continuation of the apostolic tradition.

Nonetheless, the disputation over the “*Areopagite works*” at the *unionist Consultation* of Constantinople (533) was ignored, since its great theological content was priceless as much *for the Christological issue*, as indeed for the rejection of the *Christological confusions* in the unionist initiatives of the Byzantine emperors (*Theopaschitism, Aphthartodocetism, Monenergetism, Monotheletism*). Consequently, the “*Areopagite works*” were disseminated through their *apostolic pseudonymity* not only by the “*Anti-Chalcedonians*” – mainly in the monastic circles of the East and the West –, but also by the “*Chalcedonians*” for the condemnation of the Monophysite position of the “*Anti-Chalcedonians*.”

Furthermore, the “*Areopagite works*” were faithful to the common *Christological doctrine of the Archbishops of Alexandria, Athanasius and Cyril*, which was endorsed by the *unanimous Patristic tradition* and also by the *dogmatic Terms* (Ὁροῦς) of the *seven Ecumenical Synods*. Therefore, they were used by both, *Patriarch Sophronius of Jerusalem* (634-638) in his *celebrated Synodal Epistle* – in order to censure the *Monotheletism and Monenergetism* of the unionist policy of the Byzantine emperors

Heraclius and Constans – and *the Roman Synod of the Lateran* (649), as well as by *the 6th Ecumenical Synod* (680-681), which attributed additional synodical prestige to the “*Areopagite works*” – thanks to the brave assistance of Maximus the Confessor and the orthodox monks of the West.

Apparently, the indisputability, on the part of the Protestant Reformation, of the continuation of the apostolic tradition in the theology of the accredited Fathers of the Church impelled the mobilization mainly of distinguished Roman-catholic *theologians, patrologists and historians* to investigate as much the “*apostolic pseudonymity*” of the “*Areopagite works*,” as also their “*concealed*” (κρυπτόμενον) anonymous author who was hiding under the name of Dionysius the Areopagite. This impressive, systematic and important research was focused mainly on the critical and comparative literary-evaluation of the theological content of the “*Areopagite works*,” without, however, evaluating properly, as they ought to have done, the precious witnesses relating to ecclesiastical persons and events after the 4th Ecumenical Synod (451), although these persons were connected with *the wording, the occasion and the type of their written composition by an apparently Anti-Chalcedonian and intransigent adherent* of the Christological doctrine of Cyril of Alexandria.

Indeed, since –as it is inferred from the projected data in the “*Prologue*” of the present study, i.e. the “*Conclusions of the international research of five centuries on the identity of the author of the Areopagite works*” – the results of the international researches clearly and unequivocally declare that they were not those desirable and expected: “*No hypothesis up until this day seems to be able to enforce a perfect proof regarding the anonymous author of the “Areopagite works.”*” Nonetheless, these critical researches were not undertaken in vain, because they finally offered a unanimous agreement regarding the presuppositions to which any new attempts for the identification of their author ought henceforth to be respected. *The “Areopagite works” cannot have been written before the end of the 5th century (sic), because they undoubtedly indicate the influence of Proclus (sic), while they specifically mention the reciting of the Creed in the Divine Liturgy (sic) and, besides, it is also probable that the relevant terminology of the “Henoticon” of Zeno (482) is not unrelated to their Christology (sic)...*

So, in the case of the “Areopagite works,” it appears that only an established argument could confirm our intuition ... Consequently, the terms that were used in the Christological doctrine of the Archbishops of Alexandria, Athanasius and Cyril, were also deliberately projected by the anonymous author of the “Areopagite works” ... who did not want to be and certainly could not be a fanatical theologian on the issue of Christology ... So, in this perspective, the fictitious “apostolic pseudonymity” was evident; and so was the ascertainment – without anticipating the results of future researches – that there will undoubtedly exist an necessary locus (τόπος), so that we might not anticipate this most important and desirable study, regarding the true identity of Pseudo-Dionysius, exclusively and only from the extreme Monophysite environments ...“ (Dictionnaire de Spiritualité chrétienne, III, Paris 1957, 255-257).

Certainly, the present study reverses the literary methodology of this ages-long academic research, because on the one hand it promotes first the invaluable but inconsiderately ignored *historical witnesses* – Evagrius, Theodore Lector, Alexander the Monk of Cyprus, Zacharias Rhetor, Theophanes, the Unionist *Encyclical* of Basiliscus (474) and the *Henoticon* of Zeno (482) et. al. – regarding the distinguished *Anti-Chalcedonian theologians* after the 4th Ecumenical Synod of Chalcedon (451), and on the other hand, because it connects these trustworthy *historical witnesses* with the important *ecclesiastical events* of the gravest juxtapositions between the defenders of the Synod of Chalcedon (*the Chalcedonians*) and the opponents of *the dyophysitic terminology of its dogmatic Horos (the Anti-Chalcedonians)*.

The leading *Anti-Chalcedonian theologian* during this period, however, was the moderate (διαχρινόμενος) Anti-Chalcedonian patriarch of Antioch, Peter the Fuller (470-471, 475-477, 485-488), since nobody among the Anti-Chalcedonian theologians of that era could write such great works matching his mystagogical language and theology. From this standpoint, then, *he operated as a necessary and autonomous pole of power*, and for this reason he was also invaluable in every unionist initiative taken by the emperors Leo I (457-474) and Zeno (474-491): first, because he was a *moderate Anti-Chalcedonian* and recognized supporter of the endorsed Christology of Archbishop Cyril of Alexandria, and second, because he had *inseparable spiritual ties with his like-minded Anti-*

Chalcedonian monks of the powerful Monasteries of the Acoimetae – a fact that has been inconsiderately ignored in international research.

From this standpoint, then, – according to his opponent, *the Chalcedonian Theodore Lector (Ecclesiastical History, I, 30)* – when the usurper of power Basiliscus decided to discard the Synod of Chalcedon, “*he recalled through a Decree (Τύπος) Timothy Aelurus [of Alexandria] and [Peter] the Fuller – who came out of the Monastery of the Acoimetae, for he was hiding there – and all those that were enemies of the Synod at Chalcedon were emboldened and moving against it.*” These ties, however, were strengthened during this period of the two exiles of many years in the *Monastery of the Acoimetae* in the region of Euchaita (*the place*) of Hellespont (471-475, 477-485), where he utilized the already collected theological, philosophical and teleturgical material for the synthesis of the final mystagogical form of his “*Areopagite works.*”

Consequently, the “*Areopagite works*” were clearly composed by the moderate Anti-Chalcedonian Patriarch of Antioch Peter the Fuller at the *Monastery of the Acoimetae* in the region of Euchaita (*the place*) during two periods of many years (471-475) and 477-485) of exile (*the occasion*), and with the invaluable contribution of the erudite *Anti-Chalcedonian monks of the Monastery of the Acoimetae (the type)*. Besides, these great works received their final form *during his third term of patriarchal office (485-488)* since at this time he conceived or chose the apostolic “*pseudonymity*” (*the time*) which was appropriately employed, as a theory (“*θεωρία*”), in all the related chapters of the *Areopagite works: On the Heavenly Hierarchy and On the Ecclesiastical Hierarchy (the type)*, while he added to theses his important *Ten Epistles* that were addressed to persons of the Apostolic era for his own discrete statement and his crucial relationship with the composition of *the Areopagite works*.

Βιβλιογραφία

- Φειδᾶς Βλ. Ἴω., Ὁ θεσμὸς τῆς Πενταρχίας τῶν πατριαρχῶν, τ. II καὶ τ. III, Ἀθῆναι 1970, 2012.
- Φειδᾶς Βλ. Ἴω., Ἐκκλησιαστικὴ Ἱστορία, τ. I, Ἀθῆναι 1990.
- Φειδᾶς Βλ. Ἴω., «Τὸ ἅγιον Μύρον καὶ ἡ Πενταρχία τῶν πατριαρχῶν», *Πνευματικὴ Διακονία* τ. 130 (Παραλίμνι Κύπρου 2012), σσ. 11-24.
- Φειδᾶς Βλ. Ἴω., Ἐκκλησιολογία μετὰξὺ Χριστολογίας καὶ πνευματολογίας, Ἀθῆναι 2018.
- Bardy G., «Sévère et le Pseudo-Denys», *Vie Spirituelle* 27 (1931), σσ. 43-48.
- Chevallier Ph. (ἐκδ.), *Dionysiaca*, 2 v., Paris 1937, 1950.
- Daille J., *De scriptis quae sub Dionysii Areopagita*, Genève 1666.
- Devreesse R., «Denys l' Areopagite et Sérère d' Antioch», *Archives d' histoire doctrinale et litteraire du moyen-âge*, *AHDMA* 4, 1929, σσ. 159-167.
- Dictionnaire de Spiritualité*, τ. III, Paris 1957, ὅπου καὶ βιβλιογραφία.
- Dondaine H.-F., *Le Corpus Dionysien de l'Université de Paris au XIII^s.*, Paris 1943.
- Durantel J., *Saint Thomas et le Pseudo-Denys*, Paris 1919.
- Engelhardt J. G. V., *Dissertatio de origine scriptorum Areopagiticorum*, Erlangen 1822.
- Engelhardt J. G. V., *Dissertatio de Dionysio Areopagita plotinis ante*, Erlangen 1826.
- Hausherr I., «L'influence du Livre de saint Hierothée», *Orientalia Christiana*, 30 (1933), σσ. 184-186.
- Hausherr I., «Le Pseudo-Denys est-il Pierre l'Iberien?», *Orientalia Christiana Periodica* 19 (1953), σσ. 247-260.
- Hipler F., *Dionysius der Areopagite*, Regensburg 1861.
- Honigmann E., *Pierre l'Ibérien et les écrits du Pseudo-Denys l'Aréopagite*, Mémoires de l'Académie Royale de Belgique, Classe des Lettres et des Sciences Morales, 47, 3, Bruxelles 1952.
- Hornus J.-M., «Les recherches dionysiennes de 1955 à 1960», *Revue d'histoire et de philosophie religieuse*, 47 (1961), σσ. 56-64.
- Koch H., „Proklus als Quelle des Pseudo-Dionysius Areopagita“, *Philologus* 54 (1895), σσ. 439-454.
- Koch H., *Pseudo-Dionysius Areopagita in seinen Beziehungen zum Neuplatonismus und Mysterienwesen*, Forschungen zur christlichen Litteratur und Dogmengeschichte, I, 2-3, Mayence 1900.
- Lebon J., «Le Pseudo-Denys l'Aréopagite et Sévère d'Antioche», *Revue d'histoire ecclésiastique* 26 (1930), σσ. 880-915.
- Lebon J., «Encore le Pseudo-Denys l'Aréopagite et Sévère d'Antioche», *Revue d'histoire ecclésiastique* 28 (1932), σσ. 296-313.

- Lebon J., «Pierre l'Ibérien et le corpus dionysien», *Revue de l'histoire des religions* 145 (1954), σσ. 69-98.
- Marsh F. S., *The Book of the Holy Hierotheos*, Oxford 1927.
- Montet L., *Des Livres de Pseudo-Denys l'Aréopagite*, Paris 1848.
- Pera L., «Denys le mystique et la theomachia», *Revue des sciences philosophiques et théologiques* 25 (1936), σσ. 5-75.
- Pera L., *St. Thomas Aquinatis, In librum beati Dionysii de Divinis Nominibus expositio*, Rome 1950.
- Puech H-Ch., «Liberatus de Cazthage et la date d'apparition des écrits dionysiens», *L'Annuaire de l'École pratique des hautes études, section des sciences religieuses, 1930-1931*, σσ. 8-39.
- Riedinger U., „Pseudo-Areopagites, Pseudo-Kaisarios und die Akoimeten“, *Byzantinische Zeitschrift*, 52 (1959), σσ. 276-296.
- Roques R., «L'univers Dionysien», *Théologie* 29 (1950), σσ. 9-20.
- Stiglmayr J., *Das Aufkommen der Pseudo-Dionysischen Schriften...*, Feldkirch 1895.
- Stiglmayr J., „Der Sog. Dionysius Areopagite und Severus von Antiochien“, *Scholastik* 3 (1928), σσ. 1-27 161-189.
- Stiglmayr J., „Um eine Ehrenrettung des Severus von Antiochien“, *Scholastik* 7 (1938), σσ. 52-67.